

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΜΓ' | ΑΘΗΝΑΙ, ΑΓ. ΦΙΛΟΘΕΗΣ 19.—Τηλ. 227-689 | 15 Ὀκτωβρίου 1966 | ΑΡ. 20

ΕΙΝΑΙ ΚΑΙΡΟΣ ΠΛΕΟΝ

Ζῶμεν ἀναμφισβητήτως εἰς ἐποχὴν μεταβατικὴν. Ἐποχὴν διὰ τοῦτο συγχύσεως καὶ κρίσεως παντοειδοῦς· πολιτικῆς, οικονομικῆς, πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς. Τὴν κρίσιν δὲ καὶ τὴν σύγχυσιν αὐτὴν ὀφείλομεν νὰ υπερβάλωμεν τὸ ταχύτερον, ἐντὸς τῆς ἐλευθερίας μας. Διότι, ὅπως ἀψευδῶς διδάσκει ἡ Ἱστορία, ὅπου αὐταὶ ἀδικαιολογήτως παρατείνονται καὶ ἡ δοκιμασία καὶ αἱ ταλαιπωρίαι τῶν μαζῶν ἐπιτείνονται, ἀναπόφευκτος ἀποβαίνει ἡ ὑψηλότερα μορφή τῆς δικαιοσύνης.

Ἄντὶ λοιπὸν νὰ βυθιζώμεθα, ἀδρανοῦντες καὶ ὄλοεν περισσότερον, εἰς τὸν ὕλισμόν, τὸν εὐδαιμονισμόν καὶ εἰς τὰ παραπλανητικὰ καὶ καρδιάλωτα θέλητρα τοῦ κόσμου, ὀφείλομεν νὰ κατατείνωμεν, μὲ ὄλας μας τὰς δυνάμεις, πρὸς ὑψηλότερας καὶ πρὸς εὐγενεστέρας μορφὰς ζωῆς. Καὶ ν' ἀποκτῶμεν ἀδιαλείπτως βαθυτέραν συνείδησιν τῆς θείας ἀληθείας, πού εὐρίσκεται διάχυτος ὀπισθεν τῶν φαινομένων. Ὁ φωτισμὸς δὲ τοῦ νοῦ ἀπὸ τὰς ἀνταυγείας τοῦ πνευματικοῦ κόσμου, καὶ ὁ καθαγιασμὸς τῆς ζωῆς ὑπὸ τῆς εὐαγγελικῆς ἀληθείας ἀποτελεῖ τὸ ἔργον καὶ τὴν ἀποστολὴν τῆς Ἐκκλησίας, πού ὡς μυστικὸν σῶμα τοῦ Χριστοῦ συνεχίζει τὸ ἐπίγειον ἔργον του. Διότι ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι ἡ—θεία εὐδοκία—ἀποκάλυψις τῆς δημιουργικῆς πνευματικῆς ζωῆς, διὰ τῆς ὁποίας μεταμορφοῦται, ἀναγεννᾶται, ἀνυψοῦται, καὶ τελικῶς θεοῦται ἡ ζωή.

★

Εἶναι διὰ τοῦτο ἐντελῶς ἀκατανόητος, ἀλλὰ καὶ ὄλας ἀπαράδεκτος ἡ στάσις τοῦ Κράτους ἀπέναντι τῆς ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλη-

σίας. Ὅχι ἀπλῶς καὶ μόνον ὡς πρὸς τὴν τιμιωτάτην καὶ πανσεβάσμιον Μητέρα καὶ Τροφὸν τοῦ Ἔθνους. Ἄλλ' ἐναντι τῆς θεοδομήτου ὑποστάσεώς της. Διότι λησμονεῖ, ὅτι ἡ φύσις τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως καὶ τοῦ θείου της Ἰδρυτοῦ, εἶναι Θεανδρική. Καὶ ἡ ἐσωτερικὴ της πραγματικότης πνευματικὴ καὶ ἐδρεύουσα πέραν τῆς ἐμπειρικῆς καὶ ψηλαφητῆς πραγματικότητος. Ἡ δὲ ἀλήθειά της οἰκουμένη καὶ αἰωνία καὶ ἀμετάθετος. Ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ κεφαλὴ της· καὶ ἡ ζωὴ της ἀναπαύεται ἐπὶ τῆς ἁγίας παραδόσεως.

★

Τὸ Κράτος ἀντιπλεύρως, ὅπως καὶ ἄλλοτε ἀπεσαφηνίσαιμεν, εἶναι ὀργανισμὸς ἐφήμερος· καὶ ὁ ὁποῖος ἐπιφανειακῶς μόνον—περισσότερον νομικῶς καὶ ὀλιγώτερον πνευματικῶς—ἄπτεται τῆς ζωῆς μας. Εἶναι ὅθεν ἐντελῶς ἀστήρικτος ἡ ἀλαζονεία του καὶ ἡ ἐπιμονὴ του νὰ τηρῇ ἀπέναντι τῆς Ἐκκλησίας στάσιν Κυριάρχου ἀπέναντι δορυαλώτου. Νὰ θεωρῇ ἑαυτὸ ὡς τὸν ἀξιωματικὸν καὶ τελεσίδικον ρυθμιστὴν τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ μὴ ὑποκειμένην εἰς οὐδένα ἔλεγχον καὶ χαλινὸν τὴν ὄλας ἀθέσμως θεσπισθεῖσαν, ἐπὶ Βαυαροκρατίας, νομοκυριαρχίαν του ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας. Εἰς τὸ Βυζάντιον, πού ἀποτελεῖ τὴν πολυνάματον πηγὴν τῆς Ἐθνικῆς μας ζωῆς, ἡ Ἐκκλησία ὑφίσταται παραλλήλως πρὸς τὴν Πολιτείαν, ὡς ἰδιαιτέρος καὶ αὐτοτελὴς ὀργανισμὸς· πού ἔζη κατὰ τοὺς ἰδίους ἑαυτῆς νόμους· καὶ ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ ἰδιαιτέρας ἐξουσίας, ἐκπροσωπούμενης ὑπὸ

Η ΛΗΞΙΣ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΤΗΣ 111ΗΣ ΣΥΝΟΔΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ

Ἐπὶ τῇ λήξει τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου (111η Συνοδικὴ περίοδος 1965-1966) ἐγένετο ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Πεντέλης συνεστίασις τῶν Μελῶν τῆς Ἱ. Συνόδου, εἰς ἣν παρεκάθησαν ὁ Μακαριώτατος Πρόεδρος, οἱ Σεβασμιώτατοι Σύνοδοι καὶ ὁ παρὰ τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ Βασιλικὸς Ἐπίτροπος. Κατ' αὐτὴν ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης

Ἑλλάδος κ. Χρυσόστομος, προσεφώνησεν τοὺς Σεβ. Συνέδρους, εἰπὼν τὰ ἐξῆς:

Σεβασμιώτατοι καὶ ἀγαπητοὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφοί, Ἐδλογῶν ἄνωθεν ὁ Κύριος τὴν λιτὴν ταύτην, ἀλλ' ἀδελφικὴν συνεστίασιν, σήμερον, καλεῖ συγχρόνως ἡμᾶς, τοὺς ταπεινοὺς μὲν, ἀλλ' ἐσχάτως πολυάθλους

τοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς παρ' αὐτῷ Ἱερᾶς Συνόδου.

★

Καὶ εἶναι καιρὸς πλέον νὰ κατανοηθῇ ὑπὸ τῆς παντοειδοῦς μας ἡγεσίας, ὅτι συμπύκνωσης καὶ συνάλληλοι εἶναι οἱ σκοποὶ Ἐκκλησίας καὶ Κράτους. Σκοπὸς τοῦ Κράτους εἶναι ἡ προαγωγὴ τῆς κοινῆς εὐημερίας καὶ τοῦ κοινῆς ἀγαθοῦ. Καὶ κατὰ τοὺς ἐγκύριους πολιτειολογούντας, καλυτέρα διακυβέρνησις εἶναι ἐκεῖνη, τὴν ὑπαρξίν τῆς ὁποίας δὲν αἰσθάνεται ὁ πολίτης· ἕως τὴν στιγμήν καθ' ἣν τὸ Κράτος ἀποδύεται εἰς ἀγῶνα, διὰ νὰ προστατεύσῃ τὰ εἰρηνικὰ ἔργα καὶ τὴν τυχόν ἀπειλούμενην ἐλευθερίαν τῶν πολιτῶν.

Ἡ διείδυσις εἰς τὴν αἰωνίαν καὶ θεῖαν τάξιν τοῦ κόσμου καὶ ἡ προαγωγὴ τοῦ ἀγαθοῦ εἶναι ἐπίσης καὶ ὁ σκοπὸς τῆς Ἐκκλησίας. Τὴν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς Γῆς ζητεῖ. Πρὸς αὐτὴν κινεῖται. Τὴν κατάπτωσιν καὶ τὴν ἀπονάρκωσιν τοῦ πνεύματος ἀντιμάχεται. Μίαν νέαν πνευματικὴν ἡλικίαν τοῦ ἀνθρώπου ἀπεργάζεται. Τὴν ἡλικίαν, καθ' ἣν ἡ βίωσις τῆς Χριστιανικῆς ἀληθείας ἀποτελεῖ τὴν ὑψίστην ἀξίαν ἐν τῷ κόσμῳ. Καὶ εἶναι ἐν τῇ θανασίμῳ τοῦ χρόνου ροῇ νίκη κατὰ τῆς φθορᾶς καὶ βεβαίωσις τῆς αἰωνίου ζωῆς. Καὶ τὸ ἐπιτυγχάνει, φωτίζουσα μὲ τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ τὴν ἐλευθερίαν του· καὶ ἀποξηραίνουσα ἐνδοθεν τὰς ρίζας τοῦ κακοῦ, τὰς ὁποίας τὸ Κράτος ἀγωνίζεται νὰ καταπολεμήσῃ ἐξωτερικῶς, διὰ τῆς ἰσχύος καὶ διὰ τῆς βίας τοῦ νόμου...

★

Εἶναι δὲ ἀληθῶς θλιβερόν, θλιβερώτατον, ὅτι ἐξ ἀσυστάτου ὄλως ἀφορμῆς—τοῦ μεταθετοῦ, τὸ ὁποῖον πάντοτε ἴσχυσεν ἐν τῇ οἰκο-

νομία τῆς Ἐκκλησίας—ἡγέρθη τόσος ἀνεπίτρεπτος σάλος. Καὶ πεπλανημένως ὑπὸ τῶν μὲν, ἐθελουφλικῶς καὶ ἠθελημένως ὑπὸ ἄλλων, διαστρέφεται ἡ ἀλήθεια καὶ διασαλεύονται αἱ σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας. Καιρὸς ὅμως εἶναι νὰ τεθῇ ὀριστικὸν τέρμα εἰς τὰς παρερμηνείας καὶ τὰς αὐθαίρετους παρεμβάσεις εἰς τὰ ἀλλότρια· καὶ ν' ἀποδοθῶσι «τὰ τοῦ Καίσαρος τῷ Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ». Διότι πᾶσα περαιτέρω μείωσις τοῦ γοήτρου τῆς Ἐκκλησίας βεβαιοῖ, ὅτι εἰς τὸ βάθος ὑφίσταται μία νάρκωσις τῆς θρησκευτικότητος. Καὶ ὅτι ἡ ὀργάνωσις τῆς Ἐθνικῆς μας ζωῆς ἐπὶ τοῦ θεμελίου τῆς πίστεως καὶ τῶν πατροπαραδότων βιωμάτων ὑφίσταται βαρῶν κλονισμόν, ἀν μὴ κατάρρευσιν.

★

Καὶ ἀλλοίμονον καὶ τρισαλλοίμονον, ἀν συμβῇ τοῦτο. Διότι ἡ Ἐκκλησία μας καὶ ἡ τρισαγία Ὁρθοδοξία μας ἀποτελοῦν τὸ πνευματικὸν βάθος τοῦ Ἔθνους μας. Ἐξ αὐτῶν ἐγεννήθησαν καὶ ἀπέρρευσαν αἱ μεγάλαι του θυσίαι, οἱ ὑπέροχοι ἡρωϊσμοὶ του καὶ αἱ ἔκπαγλοι πνευματικαὶ του δημιουργίαι, ποὺ φέρουν ἀνεξίτηλον τὴν σφραγίδα τῆς αἰωνιότητος. Εἶναι οὐτοπία, καὶ εἶναι πλάνη μεγάλη, νὰ βασιζώμεν τὴν ἀναγέννησιν τοῦ Ἔθνους εἰς τὸ ὀρθολογιστικόν, τὸ νομικόν καὶ τὸ τεχνοκρατικόν ἀποκλειστικῶς στοιχεῖον. Ἡ ὑψίστη μορφή τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως εἶναι ἡ ἀγιότης· ἡ «εὐσεπτος ἀγνεία λόγων τε ἔργων τε πάντων», κατὰ τὴν μεγαλοφυᾶ διατύπωσιν τοῦ ἀρχαίου τραγικοῦ. Καὶ μόνον ἀπὸ μίαν βαθεῖαν χριστιανικὴν πνευματικότητα θὰ προέλθῃ ἡ ἀναγέννησις καὶ ἡ νέα ἀνθοφορία καὶ τοῦ Ἔθνους μας καὶ τοῦ κόσμου ὅλου.

ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

τῇ χάριτι Αὐτοῦ κατασταθέντας συνδιοικητάς τῆς Ἐκκλησίας, ἵνα, εὐφρανθέντας τῷ σώματι, πρὸς τὴν ψυχὴν ἀποβλέψωμεν καὶ πνευματικοῖς πνευματικὰ συγκρίνοντες, συνάρωμεν λόγον τῶν πεποιημένων ἡμῶν κατὰ τὴν ἐνιαύσιον ἰδιαιτέραν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Αὐτοῦ διακονίαν καὶ ἀγωνιώδη ὑπηρεσίαν. Καλεῖ καὶ προκαλεῖ ἡμᾶς ὁ Κύριος ὡς οἰκονόμους μυστηρίων, ποικίλης χάριτος Θεοῦ, ἵνα συνάρει μεθ' ἡμῶν λόγον διὰ τὴν διαρρησάσαν ἐνιαύσιον διακονίαν τῆς Συνοδικῆς ἡμῶν περιόδου. Ἡ λογοδοσία ἡμῶν αὕτη, πολὺτροπος οὖσα, ἐν θλίψεσι καὶ ἀγῶσι διανυθεῖσα, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐπιτυχίαις καὶ εὐλογίαις Θεοῦ ποικιλιθεῖσα, παρέχει ἡμῶν σήμερον τὴν εὐκαιρίαν, ἵνα τὰ τέλη ἐκδηγοῦμενοι, στῶμεν ἐνώπιον τοῦ λόγον παρ' ἡμῶν ἀπαιτοῦντος ἐν εὐχαριστίᾳ πολλῇ νὰ εἰπωμεν πρὸς Αὐτόν, «Ὁ ζῆτεῖ ἐν τοῖς οἰκονόμοις τοῦτέστιν, ἵνα πιστὸς τις εὐρεθῆ», νὰ ἐξομολογηθῶμεν Αὐτῷ, ὅτι πιστοὶ εὐρέθημεν, ἐν οἷς ἡμᾶς ἐπιστεῦθη καὶ ὡς ἐκ περισσοῦ μάλιστα οὐ μόνον ἑαυτοῖς ἐπηρκέσαμεν, ἀλλ' ἐλθόντες συνελάβομεν καὶ τὴν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις αὐτῶν ἀσχοληθεῖσαν Ἱεραρχίαν καὶ βαρείαν ἐπωμισθημεν καὶ ὑπεύθυνον ὑπηρεσίαν.

Οὕτω δὲ ἐν παρηγορίᾳ πολλῇ δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν σήμερον, ὅτι ὁ ὀφειλομεν ποιῆσαι, καὶ ἐξ ἡμῶν αὐτῶν καὶ ὡς ἐντολοδόχοι ἀδελφῶν, ἐποιήσαμεν, χάριν ἔχοντες τῷ ἐνδυναμώσαντι ἡμᾶς Βασιλεῖ τῶν αἰώνων, ἀφθάρτῳ, ἀοράτῳ καὶ μόνῳ Θεῷ ἡμῶν.

Πρὸς εἰδότας δὲ ὑμᾶς ἤδη ταπεινῶς ὀμιλοῦντες, ἀδυνατῶμεν νὰ ἀποκρύψωμεν τὴν ἦν ἡσθάνθημεν πολλαπλῆν ἐν πολλοῖς κατὰ τὸν βαρὴν ἀγῶνα τῆς θητείας ἡμῶν πικρίαν, ἀναγκασθόμενοι τὴν οὐδενὶ τῶν εὐφρονοῦντων ἀπαρέσκουσαν ἐκκλησιαστικὴν οἰκονομίαν ἀσκοῦντες, νὰ συνατανεύομεν πολλὰκις, τοῖς πᾶσι γινόμενοι τὰ πάντα, ἵνα κάμπτομεν τὴν ἔμμονον τῶν ἀντιτιθεμένων πεισμονῆν.

Τῷ ἀνωτέρῳ δὲ ἐν ἡμῶν αὐτοῖς σήμερον ἐξαγγέλλοντες, οὐ δυνάμεθα μεθ' ὅλα ταῦτα ἐν ἱκανοποιήσει νὰ εἰπωμεν, ὅτι ὁ ὀφειλομεν ποιῆσαι πεποιθήκαμεν ἐν συνόλῳ, ἀλλ' ὅτι καταλείπομεν σήμερον βαρείαν κληρονομίαν τοῖς σὺν Θεῷ διαδόχοις ἡμῶν, ἵνα αὐτοὶ τὰ ἐλλείποντα ἀναπληρώσωσι καὶ ἐκκαθάρωσι τελείως τὰ ὑπολειπόμενα, ὡς μὴ ὄφελον, ἐν τῷ ἀμπελῶνι τοῦ Κυρίου ζιζάνια. Πρὸς τοὺς ἐν Χριστῷ ἀδελφοὺς τοῦτους, ἐν ταπεινώσει πολλῇ, ἐπαναλαμβάνομεν τὸ τοῦ Ἀποστόλου: «Τὸ τέλος τῆς παραγγελίας ἐστὶν ἀγάπη ἐκ καθαρᾶς καρδίας καὶ συνειδήσεως ἀγαθῆς καὶ πίστεως ἀνυπόκριτου» (Α' Τιμ. 1,4).

Τῆς μεταξὺ ἡμῶν, ὡς ἀδελφῶν ἐν Χριστῷ, ἀγάπης ταύτης καὶ τῆς ἀνυπόκριτου πίστεως, εἴπερ ποτὲ καὶ ἄλλοτε, χρῆζομεν ἤδη, καὶ ἐν τοῖς διαδόχοις ἡμῶν, διότι ὀφειλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν μὲν ἡμεῖς, ἀλλὰ καὶ νὰ διαβιβάσωμεν ὡς νοθεσίαν τοῖς μεθ' ἡμᾶς ἀδελφοῖς, ὅτι καιρὸς εἶναι πλέον ἐν τῷ ὑπὲρ τῆς ἀγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας ἀγῶνι, νὰ κρίνωμεν ἀδυστηρῶς ἡμᾶς αὐτούς, στοιχοῦντες τῷ τοῦ Ἀποστόλου: «Ἴνα μηκέτι ἀλλήλους κρίνωμεν, ἀλλὰ ὅτιο κρίνωμεν μάλλον, τὸ μὴ τιθέναι πρόσκομμα ἢ σκάνδαλον» (Ρωμ. 14,13).

Λίτοι κατὰ τὸν αὐτὸν Ἀπόστολον, «Εἰ ἑαυτοὺς διεκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα, κρινόμενοι δὲ, ὑπὸ τοῦ Κυρίου παιδευόμεθα» (Α' Κορ. 11,31).

Καὶ ἤδη, τὰ ὀπίσω κρίνοντες, ἐν δικαίᾳ καυχῆσει δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν, ὅτι δὲν ἔχομεν εὐτυχῶς ἐκκλίνει τῆς θεοσδότου γραμμῆς τῆς ἀπαρεγκλίτου τηρήσεως τῶν τε ἱερῶν Κανόνων καὶ τῶν Νόμων τοῦ Κράτους, καίτοι δυσχερῶς ἠγωνίσθημεν, ἵνα πείσωμεν ἐν τούτῳ τοὺς ἄρχοντας τῆς Πολιτείας ἡμῶν, ὅτι ἐν ταῖς σχέσεσι Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας μόνῃ ὁδῷ ἢ ἄρουσα εἰς τὴν ποθητὴν εἰρήνην, τὴν πάντα νοῦν ὑπερέχουσαν, εἶνε ἢ τῆς καθιερώσεως καὶ ἀκραδάντου τηρήσεως τῆς ἀρχῆς τῆς ποθητῆς συναλλαγίας, δι' ἧς κατὰ τὴν νομικὴν ἀρχήν, «τὸ δίκαιον ἐκάστῳ ἀποδίδοντες» ἀποσκορακίζομεν ἐκάστοτε τὰς φρεσικῶς ἀναφρομένους διαφορὰς.

Καὶ ἐν ταῖς προσπαθείαις ἡμῶν ταύταις ἃς ἔχομεν ὑπ' ὄψει καὶ πάλιν τοὺς θεοπνεύστους λόγους τοῦ θείου Ἀποστόλου: «Τὰ μὲν ὀπίσω ἐπιλανθανόμενοι, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενοι, κατὰ σκοπὸν νὰ δώκομεν ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» (Φιλ. 3,13).

Καὶ τὸ τέλος: ὅτε ἀποχωριζόμεθα ἤδη, ἀδελφοί, τῷ σώματι, ἀλλ' οὐ τῷ πνεύματι, ἃς ἀσπασθῶμεν ἀλλήλους τὸν ἀδελφικὸν ἐν Κυρίῳ ἀσπασμὸν καὶ ἃς μεταδώσῃτε εἰς τὰ ἐν ταῖς θεοσώστοις ἡμῶν ἐπαρχίαις πνευματικὰ ἡμῶν τέκνα τὰς θερμὰς εὐχὰς καὶ τὰς Θεοπέμπτους εὐλογίας τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας καὶ συγχρόνως τὰς διαβεβαιώσεις, ὅτι ἡ ἀγία ἡμῶν Ἐκκλησία μετὰ Θεοῦ «Ἐν παντὶ θαρρεῖ ἐν τῷ εὐσεβεῖ αὐτῆς πληρώματι», ἵνα οἱ πάντες ἐν πίστει καὶ ὁμονοίᾳ ἀποβλέπομεν «Ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως ἐν Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν».

Τῷ δὲ Βασιλεῖ τῶν αἰώνων, ἀφθάρτῳ, ἀοράτῳ, μόνῳ Θεῷ, τιμὴ καὶ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. ΑΜΗΝ.

Ἀκολούθως ὁ πρῶτος τῇ τάξει Σεβ. Μητροπολίτης Ἡλείας κ. Γερμανὸς εἶπεν τὰ κάτωθι:

Μακαριώτατε, Σεβασμιώτατοι Ἅγιοι Ἀδελφοί, Ἀξιότιμε Κύριε Βασιλικὴ Ἐπίτροπε, καὶ λοιποὶ ἀγαπητοὶ συνδαιτυμόνες.

«Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ» λέγει ὁ ἔστεμμένος ψάλτης τῆς Ἰουδαίας, εἰς τὸν ΙΑ' ψαλμὸν του, καὶ ἡ διαρρησάσα ἐτησίᾳ χρονικὴ περίοδος τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἱεραῆς Συνόδου, παρουσιάζει τὸ ἀκάματον καὶ ἀειθαλῆς τῆς Ὁρθοδόξου ἐλληνικῆς ἐκκλησίας, ὅπερ καὶ μᾶς συνήγαγεν ἐν χαρᾷ εἰς τὴν τράπεζαν ταύτην, δυναμένην νὰ ὀνομασθῆ, τράπεζα ἀγάπης!

Δὲν προτίθεμαι νὰ εἰσέλθω εἰς λεπτομερῆ ἔρευναν τοῦ μεγάλου θέματος τῆς ἀγάπης, ἀλλὰ λακωνικῶς θὰ τονίσω, ὅτι αἱ πρῶται χριστιανικαὶ κοινωνίαί, κυριαρχοῦμεναι ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἀνυπόκριτου ἀγάπης, ἀπετέλουν μεγαλειώδες παράδειγμα κοινωνικῆς εὐτυχίας. Ἐκεῖ δὲν ὑπῆρχον ἀντιμαχόμενα συμφέροντα, οὔτε σκιὰ ἀπληστείας, καταδυναστεύουσα

Η ΕΝ ΒΕΛΓΡΑΔΙΩ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΕΟΣ ΔΙΑΣΚΕΨΙΣ

Β'.

3) Σχολαί ἢ μερίδες σκέψεως (Schools of thought) ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ. Ὁ Σεβασμιώτατος Θυατείρων κ. Ἀθναγόρας ἀνεφέρθη ἐν τῇ εἰσηγήσει αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν ὑπαρξίν ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ μερίδων ὡς ἡ Εὐαγγελικὴ καὶ ἡ Μοντερνιστικὴ, αἵτινες ἔχονται ἐλευθεριαζουσῶν θρησκευτικῶν ἀντιλήψεων¹. Ἐπιζητῶν δὲ νὰ κολάσῃ τὸ γεγονός τοῦ παρεβάλεν αὐτὸ ὡς πρὸς ἀντίστοιχον καὶ συγγενές τι πρὸς τὴν καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἐκκλησίᾳ «ἐμφάνισιν ἐκασταχοῦ Σχολῶν σκέψεως, συντηρητικῶν ἢ ἐλευθεριαζουσῶν, ἀναφερομένων εἰς ζητήματα ὡς τὸ ἡμερολογιακόν, τὸ τῆς νηστείας, τὸ τῆς γουσκλισίας κατὰ τὰς Κυριακάς, τὸ τοῦ δευτέρου γάμου τῶν ἐν χηρείᾳ κληρικῶν, τὸ τῆς καύσεως τῶν νεκρῶν κ.λ.π.». Καὶ ἐρωτᾷ: Ἐάν παρ' ἡμῶν παρουσιάζωνται σχολαὶ σκέψεως συντηρητικαὶ ἢ ἐλευθεριαζούσαι «πόσον μᾶλλον εἰς μίαν χώραν, ἢ ὅποια ἐγνώρισε τῆς Μεταρρυθμίσεως τὴν κρίσιν; Καὶ πῶς ἦτο δυνατόν μέσα εἰς τὸν κυκεῶνα τῆς Μεταρρυθμίσεως νὰ διασφαλισθῇ ἡ ἀπόλυτος ἀκεραιότης τῶν ἀντιλήψεων;».

Πρωτίστως ὅμως δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ λησμενηται, ὅτι καὶ ἡ περιφρόνησις τῆς Ὀρθοδοξίας δὲν ἐπετεύχθη ἀνευ δεινῶν καὶ παραιταμένων ἀγῶνων «μέσα εἰς τὸν κυκεῶνα τῶν αἱρέσεων», τῶν ἀπ' αὐτοῦ τοῦ πρώτου αἰῶνος μέχρι καὶ τοῦ ὀγδοῦ συγκλονισασῶν τὴν Ἐκκλησίαν καὶ μέσα εἰς τὴν ἀφόρητον καταπίεσιν μιᾶς δουλείας ζοφερᾶς, ἢ ὅποια ἐδημιούργησε παρὰ τὰ πλήθη τῶν βιαιῶν ἐξισλαμισμῶν καὶ νέους ἀθλοφόρους τῆς πίστεως μάρτυρας. Ἐπειτα θὰ ἔπρεπε

1. Εἰσηγῆς. σελ. 1.

τὸν ἄνθρωπον. Καὶ ἐν αὐτῷ τῷ πνεύματι ὑπῆρξεν ἡ συνεργασία μας κατὰ τὴν λήγουσαν περίοδον τῆς Ἱεραῆς Συνόδου, καὶ γεγηθότες παρακαθήμεθα εἰς τὴν τράπεζαν ταύτην τῆς ἀγάπης, ἐπευχόμενοι ὅπως πάντοτε ὁ Δομήτωρ τῆς Ἐκκλησίας μας ἐπευλογῇ τὰς προσπάθειάς της πρὸς δόξαν Αὐτοῦ.

Ὁ καθένας μας, ὡς γίνῃ σταυροφόρος τῆς ἀγάπης, ἵνα δοξάζεται ὁ ἡμῶν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἐξ ἀγάπης δημιουργήσαντος τὸν ἄνθρωπον.

Μὲ τὴν ἀκλινῆ ἐλπίδα, ἣτις φέργει εἰς τὰς ψυχὰς ὄλων μας, ὅτι ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ θὰ οὐριοδρομῇ πάντοτε νικηφόρος, οδηγούσα ψυχὰς εἰς Ἐκεῖνον, καὶ ὅτι πρὸς αὐτὴν θὰ προσκλίνον πᾶσαι αἱ διάφοροι ὁμολογίαι, ἵνα εἰδρουν τὸν ἀληθῆ των προσορισμόν, ὑψῶν τὸ ποτήριον ὑπὲρ ὑγείας καὶ μακροημερεύσεως τοῦ Μακαριωτάτου Προκαθημένου ἡμῶν, τῶν Σεβασμιωτάτων Ἀγίων Ἀδελφῶν, τοῦ ἀξιότιμου Κυβερνητικοῦ Ἐπιτρόπου καὶ τῶν λοιπῶν ἀγαπητῶν συνδαιτυμόνων καὶ εὐχομαι, ἵνα πᾶσιν ὁ Κύριος χαρίξῃ τὴν εὐλογίαν του.

νὰ τονισθῇ, ὅτι αἱ διαφοραὶ, αἱ διαχωρίζουσαι ἀπ' ἀλλήλων τὰς μερίδας τῆς σκέψεως ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ, εἶναι τοῦτ' αὐτὸ δογματικά, θιγούσαι συγχρότατα καὶ θεμελιώδεις τῆς πίστεως ἀληθείας. Ἐνῶ «αἱ διαφοραὶ αἱ χωρίζουσαι τοὺς ἐν τῇ Ὀρθοδοξίᾳ συντηρητικοὺς καὶ φιλελευθέρους, συνήθως μάλιστα ἀπτανται τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας, οὐδὲν ὅμως θιγούν τὸ δόγμα», ὡς ὑπεγράμμισαμεν καὶ ἐν τῇ ἐνώπιον τῆς Ἐπιτροπῆς ἀναγνωσθείσῃ Εἰσηγήσει μας. «Τὸ ἀν δύναται κληρικὸς τις νὰ κείρῃ τὴν κόμην ἢ νὰ μὴ τρέφῃ πῶγωνα, ἢ τὸναντίον ἀν ὑποχρεοῦται νὰ διατηρῇ ἀνέπαφα ταῦτα, καθὼς καὶ τὸ ἀν δύναται νὰ φέρῃ ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν περιβολὴν, ποίαν σχέσιν δύναται νὰ ἔχουν πρὸς τὸ δόγμα; Καὶ αὐταὶ ἀκόμη αἱ διαφοραὶ, αἱ προκύπτουσαι ἐκ τῶν περὶ νηστείας ἀντιλήψεων, πῶς θὰ ἠδύναντο νὰ παραβληθῶν» πρὸς τὰς χωρίζουσας τὰς Ἀγγλικανικὰς μερίδας διαφοράς, ἀφοῦ καὶ αὐτοὶ οἱ κανόνες, οἱ καθορίζοντες τὰ τῆς νηστείας, οὔτε περὶ τοῦ εἶδους αὐτῆς ὁμιλοῦν, ἀλλὰ καὶ προβλέπουν τὴν ἀθέτησιν αὐτῆς, ὅταν οἱ πιστοὶ παρεμποδίζωνται ὑπὸ ἀσθενείας; Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ ζήτημα τοῦ δευτέρου γάμου τῶν κληρικῶν δὲν εἶναι ζήτημα ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας; Ἀλλὰ καὶ τὸ ἡμερολογιακόν πολὺ περισσότερον, τί εἶναι;»².

Καὶ εἰς ταῦτα μὲν κατὰ παρέκβασιν τινα ἐν τῇ ἐπακολουθησάσῃ συζητήσῃ, ἄσχετον πρὸς τὸ κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην συζητούμενον θέμα, παρετήρησεν ὁ πρωτοεὐεὺς καὶ καθηγητὴς Γεώργιος Κλίνγγερ, ἀντιπρόσωπος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Πολωνίας, ὅτι καὶ παρὰ τοῖς Ὀρθοδόξοις ἐσημειώθησαν διχογνωμίαι ἐν τοῖς δόγμασιν, αἱ περιπτώσεις ὅμως, τὰς ὁποίας εἰς πίστωσιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ του ἀνέφερε, κατέστησαν περιττὴν τὴν ἐξ ἡμῶν ἀπάντησιν. Ὁμίλησε δηλαδὴ πρώτον μὲν περὶ τῆς περιπτώσεως τῆς Ὀμολογίας τοῦ Λουκάρεως, παρατρέξας, ὅτι αὕτη εὐθὺς προὐκάλεσε τὴν ἀποδοκιμασίαν πάντων τῶν ὀρθοδόξων καὶ τὴν κατάκρισιν ὑπὸ ἀλλεπαλλήλων συγκροτηθεισῶν συνόδων, αἵτινες καὶ ἀνήρσαν τὰς πλάνας αὐτῆς. Ἐπειτα δὲ ἀνέφερε τὸ ὄνομα τοῦ Προκοποβιχίου, ὅστις ὅμως ὑπέστη ἐπίδρασιν τινα προτεσταντικὴν μὴ ἐκτρέψασαν αὐτὸν τῆς Ὀρθοδοξίας, ὡς ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι μαθηταὶ αὐτοῦ ὑπῆρξαν ὁ Γαβριὴλ Πέτροφ, συγγραφέας ἔργων δογματικῶν θεωρούμενον ὡς τὸ καλλίτερον θεολογικὸν ἐγχειρίδιον τῆς ἐποχῆς του, καὶ ὁ ὀρθοδοξότατος Πλάτων τῆς Μόσχας.

Λεπτομερέστερον δὲ καὶ ἀκριβέστερον τὰ περὶ τῶν μερίδων ἐκτιθέμενοι παρατηροῦμεν, ὅτι μέχρι μὲν τῶν ἐτῶν 1829 καὶ 1831, ὅτε ἐψηφίσθησαν αἱ περὶ ρωμαιοκαθολικῶν καὶ δίσταμένων (Dissenters) πράξεις, αἱ ἀναγνωρίσασαι εἰς αὐτοὺς πάντα τὰ πολιτικὰ δικαιώματα καὶ πλήρη θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν, ἔδρουν ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ ἢ καὶ μετέπειτα

2. Ἡ ἐντὸς τῶν εἰσαγωγικῶν παράθεσις εἶναι περικοπὴ ἐκ τῆς Εἰσηγήσεως ἡμῶν.

ὡς Ὑψηλὴ Ἐκκλησία (High Church) ἄχρι τοῦ νῦν διακρινομένη καὶ ἡ Χθαμαλὴ ἢ Εὐαγγελικὴ Ἐκκλησία (Low Church), ἡ καὶ μέχρι σήμερον πρὸς καλβινιζούσας τάσεις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον ἰσχυρῶς ῥέπουσα. Ἀφ' οὗτου δὲ κατὰ τὰ μνημονευθέντα ὡς ἄνω ἔτη ἀνεκλήθη ὁ ἀπὸ τοῦ 1673 ἰσχύων νόμος (Test Corporation Act) κατὰ τῶν Ἀσυμμορφῶτων ἢ Διῡσταμένων καὶ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν, προστετέθη καὶ ἡ λεγομένη Εὐρεῖα Ἐκκλησία (Broad Church). Καὶ ἡ μὲν Ὑψηλὴ Ἐκκλησία περὶ πολλοῦ ποιεῖται τὴν μετὰ τῆς ἀρχαίας Καθολικῆς Ἐκκλησίας σχέσιν, τιμῶσα τὴν παλαιὰν αὐτῆς παράδοσιν καὶ καταριμῶσα ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς ἱκανὸν ἀριθμὸν εἴτε προσκλινόντων πρὸς τὸν Ρωμαιοκαθολικισμόν, τοῦ ὁποῦ ἀποκηρύττουν τὸ παπικὸν πρωτεῖον καὶ ἀλάθητον, εἴτε ἐνδιαφερομένων ὑπὲρ τῆς μετὰ τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας προσεγγίσεως καὶ ἐνώσεως. Ἡ μερὶς αὕτη ἀντιτιθεμένη πρὸς τὸ ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπιπολάζον καλβινιστικὸν πνεῦμα, ἀντιμετωπίζει οὐχὶ σπανίως ἀντίδρασιν παρὰ τοῖς προτεσταντίζουσι φθάνουσαν καὶ μέχρις ὀχλαγωγίῶν ἐν αὐτῇ τῇ λατρείᾳ³. Ὡς ἀντίπους τῆς Ὑψηλῆς Ἐκκλησίας θὰ ἠδύνατο νὰ χαρακτηρισθῇ ἡ Χθαμαλὴ Ἐκκλησία (Low Church), ἥτις ἐμμένουσα αὐστηρῶς εἰς τὴν κατὰ γράμμαν ἐρμηνείαν καὶ ἐκδοχὴν τῶν 39 ἄρθρων τῆς θρησκείας κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς τῆς Ὑψηλῆς Ἐκκλησίας, οἵτινες προσδίδουν ἐμφασιν ἐπὶ τὴν θεῖον δικαίω σύστασιν τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος καὶ ἐπὶ τὸ ἀδιάκοπον τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς, ἀρνεῖται ταῦτα, ἀντιτίθεται δὲ καὶ πρὸς τὸ πλουσιον τελετουργικὸν ἐκπροσωποῦσα ἀντιλήψεις καλβινικὰς καὶ προσκλινοῦσα μᾶλλον πρὸς τὸν πρεσβυτερισμὸν. Ἐντεῦθεν καὶ καλεῖται ὑπὸ πολλῶν Εὐαγγελικῇ (Evangelical) «διακρινομένη καὶ διὰ τὸν εὐαγγελικὸν καὶ ἰσαποστολικὸν αὐτῆς ζῆλον»⁴. Τέλος ἡ λεγομένη Εὐρεῖα Ἐκκλησία, ἡ ἀναπτυχθεῖσα κυρίως ἀφ' οὗτου κατηργήθησαν, ὡς εἴπομεν, οἱ ἐπιβάλλοντες τὴν συμμόρφωσιν ἐν τοῖς θρησκευτικοῖς φρονήμασι νόμοι καὶ ἐξήρηθη ὡς κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας ἡ περίφημος ἀρχὴ τῆς comprehensiveness (περιεκτικότης, εὐρύτης, πλατεῖα ἀνοχὴ περιλαμβάνουσα ὡς οἶόν τε περισσοτέρως), ἐκπροσωπεῖ τὰς ἐλευθεριαζούσας ἢ μοντερνιστικὰς ἀντιλήψεις, περιλαμβάνουσα ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς καὶ ὀρθολογιστὰς τῶν ἄκρων. Ἡ μερὶς αὕτη κατὰ τὸν Π. Μπρατσιώτην⁵ συνεργάζεται μετὰ τῆς Χθαμαλῆς Ἐκκλησίας, καθὼς καὶ πρὸς πάντας τοὺς διαφωνοῦντας πρὸς τὴν ἐπίσημον Ἐπισκοπικὴν Ἐκκλησίαν, εἰς τὸν κατὰ τῆς Ὑψηλῆς Ἐκκλησίας ἀγῶνα, ἐκδηλοῦ δὲ καὶ ἀντιπάθειαν τινα πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, τὴν ὁποῖαν συμμερίζεται καὶ ἡ Χθαμαλὴ Ἐκκλησία. Ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀντιπάθειαν ταύτην χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ κατὰ Μάϊον τοῦ 1932 ἐκ-

δοθεῖσα προκήρυξις τῆς γενικῆς συνελεύσεως τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ Εὐαγγελικῶν, ἐν τῇ ὁποίᾳ μετὰ τὴν κατηγορηματικὴν δῆλωσιν περὶ ἐμμονῆς εἰς τὰ 39 ἄρθρα ἐπακολουθεῖ ἡ ἀπόφασις περὶ προασπίσεως τῆς Ἐκκλησίας «ἀπὸ τὴν προσέγγισιν πρὸς τοὺς ἀμεταρρυθμίτους Ὁρθοδόξους»⁶.

Καὶ διατείνεται μὲν ὁ Bell⁷, ὅτι καὶ αἱ τρεῖς αὗται μερίδες ὁμοῦ λαμβανόμεναι ἀποτελοῦν αἰσθητὴν μειονότητα ἐν σχέσει πρὸς τὸ σύνολον τῶν μελῶν τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας. Δέχεται ὅμως καὶ αὐτός, ὅτι ἡ πλειονότης αὐτῶν, καίτοι ὑπ' οὐδεμιᾶς τῶν μερίδων τούτων δεσμεύεται, ὅμως βοηθεῖται παρ' αὐτῶν. Καθ' ἃ δὲ ὁ καθηγητὴς Μπρατσιώτης παρατηρεῖ Μοντερνιστὰι, ὁποῖοι κατὰ τὸ πλεῖστον ἐν τῇ Εὐρεῖᾳ Ἐκκλησίᾳ εὐρίσκονται, δὲν λείπουν καὶ ἀπὸ τὰς ἄλλας μερίδας καὶ εἰς αὐτὴν ἔτι τὴν Ὑψηλὴν Ἐκκλησίαν ἀπαντῶμενοι. Καὶ κατ' ἄλλην σύγχρονον παρατήρησιν, τὴν ὁποῖαν καὶ ἡμεῖς ἀνεφέραμεν ἐν τῇ Εἰσηγήσει μας «ματαίως θὰ ἐπεχείρει τις νὰ καθορίσῃ τὴν διαχωριστικὴν γραμμὴν, τὴν διαγράφουσαν σαφῶς τὰ ἀπ' ἀλλήλων διαχωριστικὰ ὅρια τῶν μερίδων τούτων». «Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἐκάστης τῶν τάσεων ἢ μερίδων τούτων ἐκδηλοῦνται διάφοροι βαθμοὶ ἀσυμφωνιῶν καὶ διαφορῶν, οὕτω δὲ μεταξὺ τῆς ἄκρας καθολικίζουσας μερίδος τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἄκρας εὐαγγελικῆς ἢ καλβινιζούσας ὑφίσταται ὀλόκληρος οὕτως εἰπεῖν μουσικὴ κλίμαξ ἀποχρώσεων διαφόρων»⁸, αἵτινες καταλήγουν εἰς τὸ νὰ καθιστοῦν συγκεχυμένα τὰ ὅρια τούτων. Τὸ δὲ ἐκκλησιαστικὸν πλήρωμα, τὸ ὁποῖον στερεῖται ἄλλης ὁμολογίας πίστεως, σαφοῦς καὶ λεπτομεροῦς, πλην τῆς τῶν 39 ἄρθρων καὶ τοῦ Εὐχολογίου, βιβλίου καθαρῶς λειτουργικοῦ, ἀπὸ τοιούτων ἐν συγχύσει πρὸς ἀλλήλας διατελουσῶν μερίδων τὴν βοήθειαν δεχόμενον, πρὸς ὁποίας τινὰς κατευθύνσεις θὰ ὀδηγηθῇ; Πάντες οὗτοι συνδέονται πρὸς ἀλλήλους ὡς διὰ τετρακλῶστου τινὸς νήματος, ἥτοι διὰ τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος, ἐν τῷ ὁποίῳ ἰδίᾳ ὑπὸ τῆς Ὑψηλῆς Ἐκκλησίας, οὐχὶ ὅμως κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ ὑπὸ τῶν λοιπῶν, πιστεύεται, ὅτι διετηρήθη ἀδιάσπαστος ἢ ἀποστολικὴ διαδοχὴ διὰ τῆς Βίβλου, ἥτις ἔχει κυκλοφορήσει εὐρύτατα εἰς χεῖρας τοῦ λαοῦ διὰ τοῦ Εὐχολογίου ἢ τοῦ Βιβλίου τῆς κοινῆς προσευχῆς καὶ διὰ τοῦ Στέμματος, ὅπερ, ὡς εἴπομεν, συνεχέντρωσε τὴν αὐθεντίαν, τὴν ὁποῖαν ἄλλοτε συνεχέντρου καὶ ἦσκει ὁ Πάπας. Τὰ τέσσαρα ταῦτα ἀξιοῦται νὰ γίνωνται ὁ π ο σ δ ἡ π ο τ ε δεκτά, διὰ νὰ εἶναι τις μέλος τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας.

Δὲν ἀποτελεῖ διὰ τοῦτο ὑπερβολὴν, ἀλλ' ἀκριβῆ τῆς πραγματικότητος παράστασιν ἡ παρατήρησις τοῦ αἰδιμίου Θουατεῖρων Γερμανοῦ, κατὰ τὴν ὁποῖαν οὐδὲν ἄλλο δημιουργοῦν αἱ μερίδες αὗται παρὰ ριζικῶς ἀπ' ἀλλήλων διῡσταμένας ἀντιλήψεις ἐν οὐσιωδестаτοῖς ἀπὸ γε ὀρθοδόξου ἐπόψεως ζητήμασιν⁹.

3. Mulert, Confessions Knnde² σελ. 342 παρὰ Π. Μπρατσιώτη, Αἱ Ἀγγλ. χειροτονίαι ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου, ἐκδ. δευτέρα σελ. 26.

4. Π. Μπρατσιώτου, ἐνθ' ἄν.

5. Αὐτόθι.

6. Περιοδικὸν «Ἐκκλησία» 1932 σελ. 256.

7. Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 54 καὶ 59.

8. Πρβλ. Pages documentaires, Φεβρ. 1966 σελ. 8.

9. Ἄρθρον Ἡ νέα ἀναθεώρησις κλπ. ἐν Ὁρθοδόξια ἔτους 1928 σελ. 502.

Ἐκ τούτου προκαλοῦνται διχονομίαι, αἵτινες, ὡς εἴπομεν, οὐχὶ σπανίως ἐκσποῦν καὶ εἰς ἐκδηλώσεις δημοσιωτέρας μορφῆς, καὶ ἐν αὐτῇ ἔτι τῇ λατρείᾳ. Οὕτως ὁ ἐπίσκοπος τοῦ ἁγίου Ἀλβανοῦ ἐβεβαίωτο ἐν ἐπισκοπικῇ συνόδῳ τῇ 12 Μαΐου 1938, ὅτι ὅταν ἐγένετο ἐπίσκοπος, εὗρεν εἰς ὅλα τὰ εὐρύτερα κέντρα τῆς ἐπισκοπῆς του τοιοῦτον διχασμὸν καὶ διαίρεσιν, ὥστε «κληρικοί τινες ἠρνοῦντο λόγῳ ἀρχῆς, εἴτε νὰ κηρύξουν, εἴτε νὰ λειτουργήσουν εἰς τὰς ἐκκλησίας ἀλλήλων, καὶ εἰς τὴν στάσιν αὐτήν, τοῦλάχιστον εἰς τινὰς περιστάσεις, ὑπεστηρίζοντο ἰσχυρῶς ὑπὸ τοῦ ποιμνίου των». Ὡς ἐκ τούτου ἀνέκυψεν εὐθὺς πρὸ αὐτοῦ τὸ πρόβλημα περὶ τῶν ληπτέων μέτρων «πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆν φρικτὴν ταύτην κατάστασιν»¹⁰.

Περὶ τοιαύτης τινὸς καταστάσεως ἐγένετο λόγος καὶ εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Σεβασμ. Μητροπολίτου Σλήβεν Νικοδήμου ἀναγνασθὲν ἀπόσπασμα τῆς Εἰσηγήσεως τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπεγραμμίσθησαν αἱ πρὸς τὰ μυστήρια διαφοραὶ, αἱ ὑπάρχουσαι παρὰ τοῖς πιστοῖς τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας καὶ αἱ ὁποῖαι χωρίζουν τούτους καὶ κατ' ἐνορίας. Τοῦτο δὲ ἀκριβῶς ἀναφέρεται ἐν τῇ ὡς ἄνω Εἰσηγήσει ὡς δευτέρον ἐμπόδιον προβαλλόμενον ἐν τῷ Διαλόγῳ μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν.

Πῶς τώρα διίστάμεναι ἀντιλήψεις ἐπὶ θεμελιωδεστάτων ἀληθειῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ συμβιβάζονται μετὰ τῆς ιδιότητος τῆς καθιστώσεως τοὺς ἔχοντας ταύτας μέλη τῆς αὐτῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, οὐχὶ σπανίως δὲ καὶ ἡγετικά στελέχη αὐτῆς, ἐξηγεῖται καὶ ὑπὸ τῆς περιφήμου ἀρχῆς τῆς περιεκτικότητος, ἦτις, ὡς εἴπομεν, ἐξήρθη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος εἰς κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας. Περὶ ταύτης δὲ ἤδη ἐρχόμεθα νὰ ὁμιλήσωμεν.

* *

4) *Comprehensiveness* ἢ ἀρχὴ τῆς περιεκτικότητος. Ἡ ἀρχὴ αὕτη υἱοθετήθη μετὰ φανατισμοῦ ὑπὸ τῆς φιλελευθέρου μερίδος τῶν Ἀγγλικανῶν (*liberals*), εἰς τοὺς ὁποίους ἀνήκε καὶ ὁ διακεκριμένος λόγιος Arnold. Οὗτοι ἀπέβλεπον εἰς τὴν ἑνωσιν τῶν διαφορῶν ἐν Ἀγγλίᾳ θρησκευτικῶν ὁμάδων διὰ τῆς πρὸς ἀλλήλας ἀνοχῆς, ὥστε ἐπικρατούσης τῆς ἀρχῆς ταύτης τῆς περιεκτικότητος ν' ἀποτελεσθῇ ἐθνικὴ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία, περιλαμβάνουσα τὸ ὅλον ἀγγλικὸν ἔθνος, ἔστω καὶ ἐὰν ἐπρόκειτο πρὸς τοῦτο νὰ διακοπῇ πᾶς σύνδεσμος μετὰ τῆς νέας ταύτης Ἐκκλησίας πρὸς τὰς ἀρχαίας ιστορικὰς τοιαύτας. Ὑπεβοήθει δὲ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καὶ ὁ τρόπος, καθ' ὃν εἶχε συνταχθῆ τὸ ὡς κύριον βιβλίον τῆς Ἀγγλικανικῆς ὁμολογίας ἀπὸ τοῦ νῦν προβαλλόμενον *Eucharistic*, διὰ τὸ ὁποῖον ἐξ ἀρχῆς εἶχε καταβληθῆ ὑπὸ τοῦ Cranmer πᾶσα προσπάθεια, ὅπως χρησιμοποιοιθῇ γλῶσσα, ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον ἀνεκτὴ πρὸς πάσας τὰς ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ μερίδας. Ἐφ' ὅσον δηλαδὴ τὸ βιβλίον

τοῦτο θὰ ἐπεβάλλετο ὑποχρεωτικῶς ἐν τῇ λατρείᾳ εἰς πάντας τοὺς ἐν Ἀγγλίᾳ, καὶ εἰς αὐτοὺς ἔτι τοὺς μῆτω διαρρήξαντας τοὺς δεσμοὺς μετὰ τῆς Ρώμης, αἱ ἐν αὐτῷ ἐκφράσεις καὶ διατυπώσεις τῶν ἐνοιῶν θὰ ἔπρεπε νὰ παρουσιάζωνται ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερο ἐλαστικαὶ καὶ ἀμφίλογοι, ἵκαναὶ νὰ χρησιμεύουν συγχρόνως ὡς ἔνδυμα τῶν τε προτεσταντικῶν καὶ τῶν μεμετριασμένων ρωμαιοκαθολικῶν ἐκδοχῶν. Καὶ δὲν θὰ ἵκανοποιούν μὲν πλήρως διὰ τῆς ἀοριστίας καὶ ἀμφιβολίας των οὔτε τοὺς ἄκρους ρωμαιοκαθολικούς, οὔτε τοὺς ἄκρους διαμαρτυρομένους, δὲν θὰ ἔτυπτον ὅμως σφοδρῶς καὶ τὰς συνειδήσεις τούτων, ὥστε νὰ προκαλοῦν τὴν ἐξέγερσιν αὐτῶν. Οὕτως ἀσυναίσθητος ἐξ ἀρχῆς τῆς ἐν Ἀγγλίᾳ Μεταρρυθμίσεως εἶχον τεθῆ καὶ αἱ πρῶται βάσεις τῆς *comprehensiveness*.

Ὁρθῶς κατ' ἀρχὴν ὁ Σεβασμιώτατος Θυατείρων κ. Ἀθηναγόρας διακρίνει τὴν περιεκτικότητα ἀπὸ τὴν ἐνοιαν τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκονομίας. Ὡς νὰ ἦτο ὅμως ἀόριστόν τι καὶ ἄγνωστον ἔτι ἡ περιεκτικότης, θεωρεῖ ἀναγκαῖον «ἵνα οἱ Ὁρθόδοξοι μάθωμεν παρὰ τῶν Ἀγγλικανῶν τὰ ὅρια αὐτῆς, ἵνα μὴ λέγωμεν, ὅτι αὕτη συγγέει τὴν πίστιν μετὰ τῆς ἀπιστίας ἢ ὅτι ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἄρνησιν τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας». Μεταπηδῶν δὲ εὐθὺς εἰς τὴν θεωρίαν τῶν κλάδων, χωρὶς νὰ ἀποσαφήσῃ τὴν ἐνοιαν ταύτης, ἀλλὰ συσχετίζων αὐτὴν πρὸς τὴν θεωρίαν τῆς περιεκτικότητος, εὐρίσκει ἐν τῇ συσχετίσει ταύτη ἐξάσκησιν «τῆς οἰκονομίας, χρησιμοποιοιμένης καὶ ὑπὸ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας ἀφ' ἑνὸς μὲν πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἐνότητος τῶν ἐν αὐτῇ τριῶν ὁμάδων» ἢ σχολῶν σκέψεως, «ὅσον καὶ ἐν τῷ πλησιασμῷ τῶν Προτεσταντικῶν Σωμάτων πρὸς καλλιέργειαν τῆς ἐπιστροφῆς ἢ καὶ ἐνώσεως αὐτῶν μετὰ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας»¹¹. Ἀλλὰ τόσον ἡ ἀρχὴ τῆς *comprehensiveness*, ὅσον καὶ ἡ θεωρία τῶν κλάδων εἶναι πεπλανημένοι καὶ ὅλως ἀσύστατοι, ὡς θὰ ἴδωμεν. Εἶναι λοιπὸν δυνατόν ἐκ τοῦ συγχετισμοῦ τούτων νὰ προέλλῃ ὀρθόν τι ἢ καὶ ὠφέλιμον;

Πράγματι ὡς ἐτονίσσαμεν καὶ ἐν τῇ πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴν τοῦ Βελιγραδίου Εἰσηγήσει μας, «ὁ χαρακτήρ τῆς *Comprehensiveness* ἀποτελῶν εἶδος τι συγκρητισμοῦ προοδίδει ρευστότητα εἰς τὸ περιεχόμενον τῆς ὁμολογίας» τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας τὸν ὀρισμὸν λόγῳ τοῦ χαρακτηριστικοῦ της τούτου ἔδιδεν ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Λόρδων πρὸ ἑκατῆν περιόπου ἐτῶν ὁ ἐπίσκοπος «Samuel Wilberforce ὡς ἐξῆς: «Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀγγλίας εἶναι ἐκκλησία περιεκτικὴ περιλαμβάνουσα εἰς τοὺς κόπους της ἀνθρώπους παντὸς φρονήματος, ἀπὸ ἐκείνων, οἵτινες ἀποροίπτουν ἀπολύτως τὰς πρώτας αὐτῆς ἀρχὰς μέχρι τῶν ὑποστηριζόντων τὰς διδασκαλίας τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας»¹². Ὁ δὲ ἐπίσκοπος Chichester Bell ἐν τῷ περὶ Ἀγγλικα-

11. Ἰδε σελ. 5 Εἰσηγήσεως.

12. J. Keating, *L'aglicanisme peint [par lui même. D'après le «Month» Février 1938 σελ. 20. Παρὰ Π. Μπρατσιώτη ἐνθ' ἄν. σελ. 34.*

νισμού¹³ ἔργῳ αὐτοῦ διακηρύττει, ὅτι «τῶ ὄντι εἶναι δόξα τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας τὸ νὰ στεγάσῃ εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἀπόψεως ἀληθείας καὶ τάσεις θρησκευτικῆς, αἰτινὲς λαμβανόμεναι κεχωρισμένως διαφέρουν ἀπ' ἄλλήλων». Εἰς ταῦτα, ἄτινα ἀνεφέραμεν ἐν τῇ Εἰσηγήσει μας θὰ ἡδυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν καὶ ὅσα ὁ Dean τῆς Ἰόρκης ληγουσῶν τῶν ἐργασιῶν τῆς Κάτω Βουλῆς τῆς ἐπαρχίας Ἰόρκης κατ' Ἰούνιον τοῦ 1938 διεκήρυξεν εἰπὼν ὅτι: «εἰμεθα ἄριστα καὶ ἐξόχως χαρακτηριστικῶς μία ἐκκλησία, ἐπειδὴ διανοητικῶς καὶ πνευματικῶς εἴμεθα Πάρθοι, Μῆδοι, Ἐλαμῦται καὶ πολλαὶ ἄλλαι ποιικιλίαι, καὶ ὅμως συναπτόμεθα ἐν τῇ ζωῇ ἐνὸς σώματος»¹⁴. Ἀλλὰ καὶ τὰ ὅσα κατὰ τὸν αὐτὸν που χρόνον ἐν τῷ Ἀγγλικῷ Κοινοβουλίῳ ἐξεφώνησεν αὐτὸς ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Ἀγγλίας κατὰ τὰς συζητήσεις τὰς γενομένας ἐξ ἀφορμῆς τῆς τελευταίας ἀναθεωρήσεως τοῦ Εὐχολογίου εἶναι ἀξιοσημειώτα. «Ἐνόμισα πάντοτε, παρετήρησεν ὁ πρωθυπουργός, ὅτι ἡ ἐκκλησία τῆς Ἀγγλίας ἰδιόρρυθμον κατέχουσα θέσιν παρέχει φυσικὸν ἄσυλον εἰς τοὺς διίσταμένους κατὰ τὰς γνώμας περισσώτερον ἢ πᾶσα ἄλλη ἐν τῷ κόσμῳ ἐκκλησία. Ἡ θέσις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας δυνατὸν νὰ ἡχῆ καὶ νὰ θεωρῆται ὡς παράλογος. Δὲν εἴμεθα λογικευόμενον ἔθνος καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀγγλίας δὲν ἡδύνατο νὰ ὑπάρξῃ ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ χώρᾳ, διότι εἶναι οὐσιωδῶς ἐκκλησία περιεκτικὴ καὶ ἐκκλησία συμβιβασμοῦ». «Θὰ ἦτο τραγικὴ διὰ τὴν χώραν ταύτην ἡ ἡμέρα ἐκείνη, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀγγλίας ἔνεκα τῶν περιστάσεων ἤθελε καταστῆ τὸσον στενὴ, ὥστε τὰ δύο ἐν αὐτῇ ὑπάρχοντα ρεύματα νὰ μὴ δύνανται νὰ ρέουν παραλλήλως. Εὐρισκομένη ἡ ἐκκλησία μετὰ τῆς περιεκτικῆς αὐτῆς φύσεως μεταξὺ τῶν δύο τούτων μερίδων δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν, δυνατὸν νὰ ὑποφέρῃ καὶ ἔχει ὑποφέρει ἔνεκα τῶν ἀναγκῶν, τὰς ὁποίας ἐπιβάλλει ἡ τῆς αὐτῆς θέσις. Μία τῆς αὐτῆς ἐκκλησία ὑπόκειται εἰς τὰ κακὰ τῆς ἀδρανείας καὶ τῆς ἀδιαφορίας. Καὶ πράγματι ὑπέφερε κατὰ καιροὺς ἐξ αὐτῶν καὶ ἀνέρωσε. Καὶ μία ἐκκλησία, ἥτις ἀγαπᾷ ἐλευθερίαν σκέψεως, ὡς ὑπερηφανεύεται, ὅτι ἀγαπᾷ αὐτήν, πρέπει νὰ ὑποφέρῃ κατὰ καιροὺς ἐξ ἀτελοῦς πειθαρχίας. Αὐτὸ εἶναι τὸ νόημα, ἐξ οὗ πάσχει σήμερον». «Νομίζω, ὅτι ἔχω δίκαιον φρονῶν, ὅτι ἡ περιεκτικότης ἐκείνη, τὸ πνεῦμα ἐκεῖνο τοῦ συμβιβασμοῦ, ὅπερ ἐπὶ μακροῦς αἰῶνας ὑπῆρξε

τὸ γνώρισμα τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας ἐπ' ἀγαθῷ αὐτῆς, ἀξίζει νὰ διατηρηθῇ ἐν τῇ ἐθνικῇ ζωῇ. Διότι, ἐὰν ἀπολεσθῇ, οὐδεμία δύναμις θὰ δυνηθῇ ποτε νὰ δημιουργήσῃ μίαν τοιαύτην ἐκκλησίαν. Θὰ ἔχετε ἄλλας ἐκκλησίας, ἀλλὰ ποτὲ πλέον μίαν, ὁμοίαν πρὸς αὐτήν. Πόσα μέλη τῆς Βουλῆς ταύτης πιστεύουν, ὅτι ἡ Ἐκκλησία θὰ ἐπιζήσῃ μετὰ τὸν χωρισμὸν; Τὸ κατ' ἐμέ, ὡς εἶπον, τὸ γνώρισμα τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ περιεκτικότης αὐτῆς ὡς περιλαμβανοῦσης ἐν ἑαυτῇ πρόσωπα διαφόρων τύπων. Ἄλλ' ἂν ἡ ἀνθρωπίνη φύσις μὴ ὑποστῇ μεταβολὴν τινα ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν, ἡ διαμάχη αὐτῆ θὰ ἐπαναρχίσῃ ἐν μίᾳ ἀνεξαρτήτῳ πλέον ἐκκλησίᾳ. Δὲν δύναμαι νὰ εἶπω ποία τῶν ἐν τῇ μιᾷ ἀνεξαρτήτῳ Ἐκκλησίᾳ μερίδων θὰ ἐκδιώξῃ τὴν ἄλλην, ἀλλ' ἐνδέχεται νὰ ἔχωμεν δύο ἢ τρία σώματα ἀντὶ τῆς περιεκτικότητος. Διερωτῶμαι, θὰ βοηθήσῃ τοῦτο τὴν θρησκευτικὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους; Εἶμαι ἠναγκασμένος ν' ἀπαντήσω Ὁχι»¹⁵.

Αὕτη εἶναι ἡ comprehensiveness κατὰ τὴν αὐθεντικὴν ἐξήγησιν τῆς ἐννοίας αὐτῆς ὑπ' αὐτῶν τῶν ἐπισήμων ἐκπροσώπων τῆς τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Κυβερνήσεως τῆς Μ. Βρεταννίας. Διαπνέεται αὕτη ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ συμβιβασμοῦ καὶ τῆς εὐρείας ἀνοχῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν τῆς σκέψεως, τὴν ὁποίαν κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Ἀγγλοῦ πρωθυπουργοῦ ἡ Ἀγγλικανικὴ ἐκκλησία ἀπερηφανεύεται ὅτι ἀγαπᾷ». Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς ἐν τῇ Εἰσηγήσει μας ὑπεγραμμίσσαμεν, ὅτι «ἡ comprehensiveness στηρίζεται κυρίως οὐχὶ ἐπὶ τῆς εὐρείας ἀνοχῆς, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ φρονήματος ὅτι ἐκ τῆς συγκρούσεως τῶν διαφόρων τάσεων ἀναπηδᾷ ἡ ἀλήθεια, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς προσπαθείας, ὅπως ἐπιτυγχάνεται ἰσορροπία τις μεταξὺ πίστεως καὶ ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου». Ἐὰν δὲ καὶ ὁ Ἀγγλος πρωθυπουργὸς ἀνεγνώρισεν, ὅτι ἐκ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῆς περιεκτικότητος ἡ Ἐκκλησία ὑπόκειται εἰς τὰ κακὰ τῆς ἀδρανείας καὶ ἀδιαφορίας καὶ ἀτελοῦς πειθαρχίας, οὐδεὶς θὰ ἡδύνατο νὰ κατηγορήσῃ ἡμᾶς, ὅταν ἐν τῇ Εἰσηγήσει ἡμῶν ὑπεστηρίξαμεν, ὅτι ἡ comprehensiveness ἀπονομεύει τὴν ὁμοφροσύνην καὶ τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ τὸ σταθερὸν τῆς ὁμολογίας ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ δημιουργοῦσα ἀληθινὴν βαβυλωνίαν φρονημάτων καὶ ὁμολογιῶν ἐν αὐτῇ», ὡς ἄλλως τε δευχνύουν περιπτώσεις τοῦ προσφάτου παρελθόντος, ἀλλὰ καὶ τοῦ ὅλως ναποῦ παρόντος, εἰς τῶν ὁποίων τὴν ἐκθεσιν ἐρχόμεθα.

(Συνεχίζεται)

ΠΑΝ. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ

13. Γαλλ. μετάφρ. L' Anglicanisme σελ. 50.

14. Church Times 10 Ἰουνίου 1938 σελ. 678.

15. Θυατείρων Γερμανοῦ, Τὸ νέον Εὐχολόγιον πρὸ τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων ἐν Ὁρθοδοξίᾳ ἔτος Δ' σελ. 205-208.

Η Δ' ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΔΙΑΣΚΕΨΙΣ ΤΟΥ ΒΕΛΙΓΡΑΔΙΟΥ

2. Εισήγησις Ἰω. Καρμίρη πρὸς τὴν Διορθόδοξον Θεολογικὴν Ἐπιτροπὴν ἐπὶ τοῦ διαλόγου μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν.

Δημοσιεύομεν ἐνταῦθα τὴν ἐνώπιον τῆς Διορθόδοξου Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ διαλόγου μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν γενομένην τῆ 9 καὶ 10 Σεπτεμβρίου εἰσήγησιν ἡμῶν μετὰ τινων προσθηκῶν καὶ ἰδίως ὑποσημειώσεων καὶ παραπομπῶν*:

Ἡ ἡμετέρα Διορθόδοξος Θεολογικὴ Ἐπιτροπὴ ἐπὶ τοῦ διαλόγου τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῆς Παλαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, μελετήσασα τὰς ἐπὶ ἓνα περίπτου αἰῶνα διεξαχθείσας μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων θεολογικὰς συζητήσεις, κατὰ τὰς τρεῖς κυρίας φάσεις αὐτῶν, ἦτοι α) ἐν τοῖς συνεδρίοις τῆς Βόννης τῶ 1874—1875, β) ἐν τῷ θεολογικῷ διαλόγῳ μεταξὺ τῆς Ἐπιτροπῆς Πετροπόλεως καὶ τῆς Ἐπιτροπῆς Ροττερντάμης τῶ 1892—1898, καὶ γ) ἐν τῇ ἐν Βόννη τῶ 1931 συνδιασκέψει τῶν Ὀρθοδόξων καὶ τῶν Παλαιοκαθολικῶν, διεπίστωσεν ἀφ' ἐνός μὲν ἱκανὴν ὅπως οὖν προσέγγισιν τῶν ἑκατέρωθεν ἀπόψεων καὶ συμφωνίαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐν πολλοῖς σημείοις τῆς δογματικῆς διδασκαλίας, τῆς λατρείας καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως καὶ ὀργανώσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ διαφωνίαν ἐν ἄλλοις σημείοις ἢ ἀσάφειαν διατυπώσεως τῶν Παλαιοκαθολικῶν ἢ ἀγνοίαν ὀρισμένων διδασκαλιῶν τῆς Παλαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ἐκ μέρους τῶν Ὀρθοδόξων. Σύντομον τούτων μνηϊαν ποιούμεθα ἐφεξῆς.

Ἐν πρώτοις ἡ ἡμετέρα Ἐπιτροπὴ διεπίστωσε τοῦτο μὲν κοινὴν ὅτι τε τῶν Παλαιοκαθολικῶν καὶ τῶν Ὀρθοδόξων ἀπόρριψιν τῶν νεοδιδασκαλιῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης περὶ τοῦ παπικοῦ ἀλαθῆτου καὶ πρωτείου, τῆς προσθήκης τοῦ Filioque ἐν τῷ ἱερῷ Συμβόλῳ τῆς πίστεως, τῆς ἀσπίλου συλλήψεως τῆς Θεοτόκου καὶ ἄλλων παπικῶν ἀποφάνσεων, τῶν

*Μετὰ τὴν ὑποβολὴν τῶν δύο ἐκθέσεων τῆς Δ' Πανορθόδοξου Διασκέψεως τοῦ Βελιγραδίου εἰς τὰς κατὰ τόπους Ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας ὑπὸ τῶν ἀντιπροσωπεῖων αὐτῶν, νομίζομεν ὅτι ἐπιβάλλεται, ὅπως αὐταὶ ὁμοῦ μετὰ τῶν γενομένων εἰσηγήσεων τῶν Ὀρθοδόξων ἀντιπροσώπων δοθῶσιν εἰς τὴν δημοσίωσιν, πρὸς ἐνημέρωσιν τῆς Ὀρθοδόξου Ἱεραρχίας καὶ Θεολογίας καὶ γενικώτερον τοῦ Ὀρθοδόξου ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος καὶ εὐρεῖαν συζήτησιν ἐπὶ τῶν πεπραγμένων ἐν Βελιγραδίῳ καὶ γενικῶς ἐπὶ τῆς προπαρασκευῆς τοῦ ἀρξομένου ὀρθοδοξοπαλαιοκαθολικοῦ διαλόγου, ἥτις δέον νὰ εἶναι ὡς οἶόν τε πληρεστέρα. Τοῦτο ὑπεστηρίξαμεν καὶ πρὸ διετίας περίπου, γράψαντες περὶ τοῦ ὑπὸ τῆς Γ' ἐν Ρόδῳ Πανορθόδοξου Διασκέψεως ἀποφασισθέντος θεολογικοῦ διαλόγου μεταξὺ τῆς Ὀρθοδόξου καὶ τῶν ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν, καὶ τόνισαντες «ὅτι τὰ πορίσματα τῶν προκαταρκτικῶν μελετῶν τῶν ὀρισθησομένων ἐδικῶν Θεολογικῶν Ἐπιτροπῶν ἐπὶ τοῦ διαλόγου δέον νὰ δημοσιευθῶσι προηγουμένως καὶ συζητηθῶσιν εὐρύτερον ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων καὶ τύχασιν τῆς ἐγκρίσεως πασῶν τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἵνα οὕτω διερμηνεύσῃ τὸ φρόνημα συμπάσης τῆς Ὀρθοδοξίας, μετὰ ταῦτα δὲ δέον νὰ ἀρχίσῃ ὁ κοινὸς καὶ πραγματικὸς διάλογος μετὰ τῶν ἀντιστοίχων ἑτεροδόξων Ἐπιτροπῶν. (Βλέπε. Ἰω. Κ α ρ μ ῖ ρ η, Ὀρθοδοξία καὶ Ρωμαιοκαθολισμός, τεύχ. II: Ἡ Γ' Πανορθόδοξος Διάσκεψις τῆς Ρόδου καὶ ἡ Γ' φάσις τῆς Β' Βατικανείου Συνόδου, Ἀθῆναι 1965, σ. 111).

ὑπερτάκτων ἔργων, τοῦ θησαυροῦ τῶν περισσεουσῶν ἀξιωμασιῶν τῶν Ἁγίων, τῶν ἀφάσεων, τοῦ καθαρτηρίου πυρός, τῆς γενικῆς καταναγκαστικῆς ἀγαμίας τοῦ Κλήρου, τῶν μετὰ τὸ 1054 λατινικῶν συνόδων καὶ τῶν κανόνων αὐτῶν, τῆς ἀγνώστου καὶ ἀκαταλήπτου τοῖς πιστοῖς λατινικῆς γλώσσης ἐν τῇ θείᾳ λατρείᾳ, ἥτις δέον νὰ τελῆται ἐν τῇ μητρικῇ τῶν χριστιανικῶν λαῶν γλώσσῃ κλπ., τοῦτο δὲ ἐμμονὴν τῶν Παλαιοκαθολικῶν ἐν τῇ πίστει τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, ὡς αὕτη διετυπώθη ἐν τοῖς οἰκουμενικοῖς συμβόλοις καὶ ἐν τοῖς γενικῶς ἀνεγνωρισμένοις δογματικοῖς ὅροις τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων τῆς ἀδιαίρετου Ἐκκλησίας τῆς πρώτης χιλιετηρίδος, ὡς καὶ ἐν τῇ Ἱερᾷ Παραδόσει, ὡς ἐξέφρασε ταύτην Βικέντιος ὁ ἐκ Λειρίνου διὰ τοῦ «quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est. hoc est enim vere proprieque catholicum»¹.

Ἰδιαιτέρως ἀξιοσημείωτοι ἐνταῦθα εἶναι αἱ θέσεις τῶν Παλαιοκαθολικῶν περὶ τῆς ἀπορρίψεως ὑπ' αὐτῶν τοῦ παπικοῦ ἀλαθῆτου καὶ πρωτείου, τῆς ἀθέσεως καὶ ἀντικανονικῆς προσθήκης τοῦ Filioque ἐν τῷ ἱερῷ Συμβόλῳ τῆς πίστεως, τῆς ἀσπίλου συλλήψεως τῆς Θεοτόκου καὶ ἄλλων νεωτέρων παπικῶν ἀποφάνσεων, τῶν ὑπερτάκτων ἔργων, τοῦ θησαυροῦ τῶν περισσεουσῶν ἀξιωμασιῶν τῶν Ἁγίων, μεταβιβαζομένων ἐπὶ τῶν μετανοούντων ἀμαρτωλῶν διὰ τῶν ἀφάσεων, ὡς καὶ τοῦ καθαρτηρίου πυρός. Οὕτως ἐν τῇ δευτέρᾳ θέσει τῆς «Δηλώσεως τῆς Οὐτρέχτης» οἱ Παλαιοκαθολικοὶ διακηρύσσουσιν: «Ἀπορρίπτομεν τὰς ἀποφάσεις τοῦ Βατικανοῦ τῆς 18 Ἰουλίου 1870 περὶ τοῦ ἀλαθῆτου καὶ τοῦ καθολικοῦ ἐπισκοπάτου ἢ τῆς ἐκκλησιαστικῆς παντοκρατορίας τοῦ Πάπα Ρώμης, ὡς ἀντιφασκούσας πρὸς τὴν πίστιν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας καὶ καταστρεφούσας τὸ ἀρχαῖον ἐκκλησιαστικὸν πολίτευμα»². Περὶ δὲ τῆς προσθήκης τοῦ Filioque ἐν μὲν τῷ συνεδρίῳ τῆς Βόννης τοῦ 1874 συναπεδέχθησαν μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν: «Ὁμολογαῦμεν ὅτι ὁ τρόπος, καθ' ὃν ἡ προσθήκη «καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ» εἰσῆχθη εἰς τὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου Σύμβολον τῆς πίστεως, ἦτο παράνομος, καὶ ὅτι χάριν τῆς ὁμονοίας εἶναι εὐκαιότατον, ἵνα ἅπασα ἡ Ἐκκλησία σκεφθῇ σπουδαίως, ἂν δύναται ἴσως ν' ἀποκατασταθῇ ὁ ἀρχαῖος τύπος τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως», μετὰ τῆς ἀπαράδεκτου ὅμως ὑπὸ τῶν Ὀρθοδόξων προσθήκης: «ἀνευ θυσίας οἰασθήποτε

1. Commonit. prim. 2. Ἐν τῇ πρώτῃ θέσει τῆς «Δηλώσεως τῆς Οὐτρέχτης» (1889) οἱ Παλαιοκαθολικοὶ διεκήρυξαν: «Ἐμμένομεν ἐν τῇ θεμελιώδει ἀρχῇ τῆς Ἐκκλησίας, ἣν διετύπωσε Βικέντιος ὁ ἐκ Λειρίνης ἐν τῇ ἐξῆς προτάσει: «Ἄς διακατέχωμεν ὅ,τι πανταχοῦ, ὅ,τι πάντοτε, ὅ,τι ὑπὸ πάντων ἐπιστεῦθη διότι τοῦτο εἶναι ἀληθῶς καὶ κυρίως εἰπεῖν καθολικόν». Διὰ ταῦτα ἐμμένομεν ἐν τῇ πίστει τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, ὡς αὕτη διετυπώθη ἐν τοῖς οἰκουμενικοῖς συμβόλοις καὶ ἐν τοῖς γενικῶς ἀνεγνωρισμένοις δογματικοῖς ὅροις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων τῆς ἀδιαίρετου Ἐκκλησίας τῆς πρώτης χιλιετηρίδος. (Ἐκκλησία) 42 (1965) 52, ὑποσημ. 8).

2. Ἐκκλησία, αὐτόθι.

ἀληθοῦς διδασκαλίας, ἐκφραζομένης ἐν τῷ παρόντι δυτικῷ τύπῳ»³. Καὶ ἐν τῷ συνεδρίῳ τῆς Βόννης τοῦ 1875 συνεφώνησαν οἱ Παλαιοκαθολικοὶ μετὰ τῶν Ὀρθοδόξων «ἐν τῇ ἀναγνωρίσει, ὅτι ἡ προσθήκη (καὶ ἐκ τοῦ Ἰοῦ) δὲν ἐγένετο κατὰ ἐκκλησιαστικὸν κανονικὸν τρόπον»⁴.

Ἐσαυτὸς ἐν τῇ συνδιασκέψει τῆς Βόννης τοῦ 1931 οἱ Παλαιοκαθολικοὶ ἐδήλωσαν, ὅτι τὸ Filioque εἶχεν ἤδη ἐκβληθῆ ἐκ τοῦ ἱεροῦ Συμβόλου ἐν ταῖς Παλαιοκαθολικαῖς Ἐκκλησίαις τῆς Ὀλλανδίας καὶ τῆς Ἑλβετίας, θὰ ἐξεβάλλετο δὲ καὶ ἐκ τῶν λειτουργικῶν βιβλίων τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Αὐστρίας ἐν τῇ νέᾳ ἐκδόσει αὐτῶν⁵. Ὁθεν ἐκφράζομεν τὴν εὐχὴν, ὅπως ἔχουμεν ρητὴν δῆλωσιν τῶν Παλαιοκαθολικῶν, ὅτι ἡ ἀποβολὴ τοῦ Filioque ἐκ τῶν λειτουργικῶν βιβλίων, τῶν κατηγήσεων καὶ τῶν λοιπῶν κειμένων αὐτῶν εἶναι καθολικὴ ἐν πάσαις ταῖς Παλαιοκαθολικαῖς Ἐκκλησίαις τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς, τοσοῦτω μᾶλλον ὅσα δὲν φαίνεται ὅτι ἐξεπληρώθη ἡ τῷ 1931 δοθεῖσα ὑπόσχεσις τοῦ Παλαιοκαθολικοῦ Ἀρχιεπισκόπου τῆς Οὐτρέχτης Fr. Kenninck περὶ ἐκδόσεως εἰδικῆς ἐγκυκλίου διὰ τὴν ἀπάλειψιν τοῦ Filioque ἐκ τοῦ ἱεροῦ Συμβόλου⁶. Ὁμοίως περὶ τῆς ἀσπίλου συλλήψεως τῆς Θεοτόκου κ.λ.π. οἱ Παλαιοκαθολικοὶ διὰ τῆς «Δηλώσεως τῆς Οὐτρέχτης» διεκήρυξαν: «Ἐσαυτὸς ἀπορρίπτωμεν τὴν δῆλωσιν Πίου τοῦ ἐνάτου, τὴν γενομένην τῷ 1854 περὶ τῆς ἀσπίλου συλλήψεως, ὡς μὴ ἐρειδομένην ἐπὶ τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς Παραδόσεως τῶν πρώτων αἰώνων. Περὶ δὲ τῶν ἄλλων δογματικῶν ἀποφάνσεων, τῶν ἀπολυθειῶν κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης, οἷαι αἱ βοῦλαι Unigenitus, Sanctorum fidei, ὁ Σύλλαβος τοῦ 1864 καὶ ἄλλαι, ἀπορρίπτωμεν καὶ ταύτας, ἐφ' ὅσον ἀντιφάσκουσι πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, καὶ δὲν ἀναγνωρίζομεν αὐτάς ὡς ἐγούσας κύρος... Δὲν ἀποδεχόμεθα τὴν σύνοδον τοῦ Τριδέντου ὡς πρὸς τὰς ἀποφάσεις αὐτῆς τὰς ἀφορώσας τὸ πολίτευμα...»⁷.

Τέλος ἐν τῷ συνεδρίῳ τῆς Βόννης τοῦ 1874 οἱ Παλαιοκαθολικοὶ καὶ οἱ Ἀγγλικανοὶ συνεφώνησαν ἐπὶ τοῦ ὅτι «τῆς μακαριότητος δὲν δύναται τις νὰ ἀξιωθῆ διὰ τῶν καλουμένων ἔργων κατ' ἀξίαν (amerita de condigno)», διότι ἡ ἄπειρος ἀξία τῆς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐπηγγελμένης μακαριότητος δὲν εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν πεπερασμένην ἀξίαν τῶν ἔργων τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ διδασκαλία περὶ τῶν «ὑπὲρ νόμον ἔργων»

(opera supererogationis) καὶ περὶ τινος θησαυροῦ (ταμείου) τῆς ἀξιομισθίας τῶν ἔργων τῶν Ἁγίων (thesaurus meritorum Sanctorum), τουτέστιν ἡ διδασκαλία, ὅτι ἡ ὑπερπλεονάζουσα ἀξιομισθία τῶν ἔργων τῶν Ἁγίων δύναται νὰ μετενεχθῆ εἰς ἄλλους, εἴτε διὰ τῶν λειτουργικῶν τῆς Ἐκκλησίας, εἴτε δι' αὐτῶν τῶν ἐκτελεστῶν τῶν καλῶν ἔργων, εἶναι ἐσφαλμένη»⁸. Ὁμοίως τὴν περὶ τοῦ καθαρτηρίου πυρὸς λατινικὴν ἑτεροδιδασκαλίαν ἀπεδοκίμασαν οἱ Παλαιοκαθολικοὶ ἐν τῇ συνδιασκέψει τῆς Βόννης τῷ 1931, δεχθέντες ὅτι προσευχόμενοι ἐπικαλούμεθα τὴν εὐσπλαγχλίαν τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τῶν τεθνεώτων, τὰ δὲ ἄλλα πάντα θεωρήσαντες ὡς μυστήριον⁹.

Ἐπὶ πλέον οἱ Παλαιοκαθολικοὶ ἀπ' ἀρχῆς καὶ μέγιστον σήμερον ἐφάνησαν, ὅτι συμφωνοῦσι, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον, πρὸς τοὺς Ὀρθοδόξους ἐπὶ τῶν ἐπομένων διδασκαλιῶν: α) ἐπὶ τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως, ὡς τῶν δύο πηγῶν τῆς πίστεως, ὅρισαντες τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν ὡς διασάφην καὶ συμπλήρωσιν τῆς Ἁγίας Γραφῆς, διὰ τῆς ὁμοφώνου ἐγγράφου παραδόσεως τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας¹⁰, διακρατοῦντες δ' ἅμα καὶ τὸ ἱερὸν Σύμβολον τῆς Νικαίας—Κωνσταντινουπόλεως, ἄνευ τῆς προσθήκης τοῦ Filioque, (παρὰ τοῦτο ὅμως χρησιμοποιοῦντες καὶ τὸ ἐν τῇ Δύσει χρησιμοποιούμενον Ἀποστολικὸν Σύμβολον), ὡς καὶ τὰς ἀποφάσεις τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τῶν ὑπ' αὐτῶν κυρωθειῶν Τοπικῶν Συνόδων¹¹. β) ἐπὶ τῶν δευτε-

8. «Θεολογία», αὐτόθι, σ. 9.

9. «Ὀρθοδοξία», αὐτόθι, σ. 162.

10. «Θεολογία», αὐτόθι, σ. 33.

11. Οἱ Παλαιοκαθολικοὶ ἐδήλωσαν ἐν Βόννῃ τῷ 1931, ὅτι ἀναγνωρίζουσι τοὺς κανόνας τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἐφ' ὅσον οὗτοι δὲν ἐρμηνεύονται κατὰ τὸ γράμμα, ἀλλ' ἐν τῷ πνεύματι τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. («Θεολογία», αὐτόθι). Ἐπὶ τοῦ ζητήματος ὅμως ἐν Τοπικῇ Συνόδῳ δικαιούται νὰ μεταβάλλῃ ἔθιμα θεοπισθέντα ὑπὸ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἢ ἐν μόνον Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ δύναται νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν μεταβολὴν ταύτην ἢ νὰ ἐγκρίνῃ μετὰ ταῦτα, ἀπεφάνθησαν μὲν ἀποφατικῶς οἱ Ὀρθόδοξοι, οὐδεμία δ' ὅμως ἐλήφθη ἀπόφασις. («Ὀρθοδοξία», αὐτόθι, σ. 160. «Θεολογία», αὐτόθι, σ. 34). Σημειωτέον ὅτι τὸ ἀριθμὸν «ἑπτὰ» τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων οἱ Παλαιοκαθολικοὶ μόλις τῷ 1931 ἐν τῇ συνδιασκέψει τῆς Βόννης προσέθηκαν πρὸ τῆς φράσεως «Οἰκουμενικῶν Συνόδων» τῆς πρώτης θέσεως τῆς «Δηλώσεως τῆς Οὐτρέχτης». («Ὀρθοδοξία», αὐτόθι). Καὶ ὁ Ρουμᾶνος ἀντιπρόσωπος καθηγητῆς I. C o m a n διεπίστωσεν ἐν τῇ εἰσηγήσει του: «on est arrivé progressivement à ce resultat: au début des discussions, les synodes oecuméniques n' étaient pas mentionnés dans le Guide et dans le Catéchisme vieux-catholiques (Congrès de Lucerne, 1892), ensuite furent considérés comme oecuméniques seulement les premiers quatre Synodes, selon une vieille tradition occidentale qui remonte jusqu' au pape Grégoire le Grand (+604), enfin tous les 7 (Bonn 1931)». Προσθετέον ἔτι ὅτι ἐν τοῖς συνεδρίοις τῆς Βόννης τοῦ 1874-1875 οἱ Παλαιοκαθολικοὶ «ἐδήλωσαν, ὅτι τὰς ἀποφάσεις τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου δὲν θεωροῦσιν ὡς ἀναφερομένας εἰς τὰς ὑποχρεωτικὰς εἰς πάντα χριστιανὸν διδασκαλίας περὶ πίστεως». (Ζ. Ρ ὶ σ η, Ὀρθοδοξία καὶ Παλαιοκαθολικισμός, Ἀθήναι 1896, σ. 5). Τοῦτο δὲν νὰ διευκρινισθῆ κατὰ τὸν ἐπικείμενον διάλογον μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν, ὡς ἐπίσης δέον νὰ διερευνηθῆ καὶ ἡ ἀσαφὴς διδασκαλία αὐτῶν περὶ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως καὶ ἡ ἀκριβὴς ἔννοια τῆς θ' θέσεως αὐτῶν ἐν τῷ συνεδρίῳ τῆς Βόννης τοῦ 1874, καθ' ἣν ἡ Παράδοσις γινώσκειται ἔνθεν μὲν ἐκ τῆς συμφωνίας τῶν μεγάλων σωματῶν

3. Αὐτόθι, ὑποσημ. 6.

4. Μ α ξ ί μ ο υ Σ ἄ ρ δ ε ω ν, Παλαιοκαθολικισμὸς καὶ Ὀρθοδοξία, ἐν «Θεολογία» 36 (1965) 15.

5. «Ὀρθοδοξία» 7 (1932) 158.

6. Αὐτόθι.

7. «Ἐκκλησία», αὐτόθι, ὑποσημ. 8. Καὶ ἐν τῷ συνεδρίῳ τῆς Βόννης τοῦ 1874 οἱ Παλαιοκαθολικοὶ συνεφώνησαν μετὰ τῶν Ὀρθοδόξων καὶ τῶν Ἀγγλικανῶν ἐν τῇ διατυπώσει: «Ἀπορρίπτωμεν τὴν νέαν ρωμαϊκὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς ἀσπίλου συλλήψεως τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας, ὡς ἀντιφάσκουσαν πρὸς τὴν τῶν πρώτων δέκα τριῶν ἑκατονταετηρίδων παράδοσιν, καθ' ἣν ὁ Χριστὸς μόνον συνελήφθη ἄνευ ἁμαρτίας». («Θεολογία», αὐτόθι, σ. 10).

ροκανονικῶν ἢ ἀναγινωσκομένων βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὧν ἀνεγνώρισαν μικρὸν κατὰ μικρὸν τὴν κανονικότητα, δεχθέντες ὅτι ταῦτα δὲν εἶναι ἀπόκρυφα, ἀλλὰ καλὰ πρὸς ἀνάγνωσιν, ἔχοντα ἀξίαν ἐποικοδομητικὴν¹². γ) ἐπὶ τῆς γλώσσης τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς Λειτουργίας, ἥτις δέον νὰ εἶναι ἡ γλῶσσα ἐκάστου λαοῦ, δεχόμενοι ἅμα ὅτι οὐδεμία μετάφρασις τῆς Ἁγίας Γραφῆς κέκτηται μείζονα τοῦ πρωτοτύπου αὐθεντιᾶν. δ) ἐπὶ τῶν ἑπτὰ Μυστηρίων, μετὰ τινων παραλλαγῶν καὶ ἀσαφειῶν, περὶ ὧν κατωτέρω· ε) ἐπὶ τῆς ἀναγκαιότητος τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, θεωρητικῶς τοῦλάχιστον· στ) ἐπὶ τῶν μνημοσύνων· ζ) ἐπὶ τῆς τιμῆς καὶ τῆς προσκυνήσεως τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν Ἁγίων, ὡς καὶ τῶν ἱερῶν Εἰκόνων καὶ τῶν Λειψάνων αὐτῶν¹³. η) ἐπὶ τῶν Νηστειῶν, περιοριζομένων ὅμως εἰς τὴν Παρασκευὴν καὶ τὴν πρὸ τοῦ Πάσχα Μεγάλην Τεσσαρακοστὴν· θ) διακρίνοντας οἱ Παλααιοκαθολικοὶ μετὰξὺ οἰκουμενικοῦ δόγματος καὶ θεολογικῆς γνώμης, ἐδέχθησαν τὸ ὑποχρεωτικὸν μὲν τῶν δογμάτων, περιορισμένην δὲ ἐλευθερίαν ἐν ταῖς θεολογικαῖς γνώμαις. Ἐννοεῖται βεβαίως, ὅτι ἐναπόκειται εἰς τὴν Διορθόδοξον Θεολογικὴν Ἐπιτροπὴν, ὅπως κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ μέλλοντος διαλόγου ἐξακριβώσῃ τὸν πραγματικὸν βαθμὸν τῆς συμφωνίας τῶν Παλααιοκαθολικῶν ἐν τοῖς ἀνωτέρω σημείοις πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὡς καὶ τὴν ὑφισταμένην τυχὸν συμφωνίαν αὐτῶν καὶ ἐπὶ ἄλλων σημείων τῆς δογματικῆς διδασκαλίας, καὶ δὴ ἐν τε τῇ Θεολογίᾳ καὶ τῇ Ἀνθρωπολογίᾳ καὶ τῇ Χριστολογία καὶ τῇ Σατηριολογίᾳ καὶ τῇ Ἐκκλησιολογίᾳ καὶ τῇ Μυστηριολογίᾳ καὶ τῇ Ἐσχατολογίᾳ.

Πέραν τούτων ὅμως διεπιστώσαμεν καὶ διαφορίαν τῶν Παλααιοκαθολικῶν πρὸς τὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν ἢ τοῦλάχιστον ἀσάφειαν ἢ ἀνεπάρκειαν ἐν τῇ διατυπώσει τῆς ἑαυτῶν διδασκαλίας ἐπὶ τῶν ἐπομένων σημείων :

τῆς Ἐκκλησίας, τῶν διατελούντων ἐν ἱστορικῇ συνεχείᾳ μετὰ τῆς ἀρχαίου Ἐκκλησίας (ποίων;), ἐθθεν δὲ δι' ἐπιστημονικῆς ὁδοῦ ἐκ τῶν ἐγγράφων μνημείων πασῶν τῶν ἑκατονταετηρίδων». (Αὐτόθι, σ. 4).

12. «Θεολογία», αὐτόθι.

13. Ἐν τῇ συνδιασκέψει τῆς Βόννης τοῦ 1931 ὡμολογήθη ὑπὸ τῶν Παλααιοκαθολικῶν «ἡ διδασκαλία περὶ προσβείας τῶν Ἁγίων καὶ ἀνεγνώρισθῆ ἢ προσκυνήσις αὐτῶν, μάλιστα ἡ τιμὴ τῆς Θεοτόκου, ἥτις καὶ ἐν τῇ Λειτουργίᾳ ἰδιαζόντως ἐξαίρεται, ἀπερρίφθησαν ὅμως αἱ καταχρήσεις τῆς τιμῆς τῶν Ἁγίων, αἵτινες παρουσιάζονται ἐν τῇ Ρωμαιοκαθολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἀμφότεραι αἱ Ἐκκλησίαι ἀνεγνώρισαν τὴν τιμὴν τῶν ἱερῶν εἰκόνων καὶ λειψάνων, ἐφ' ὅσον ἡ τιμὴ αὐτῆ ἀναφέρεται οὐχὶ εἰς τὴν ὕλην, ἀλλ' εἰς τὸ δι' αὐτῆς ἀπεικονιζόμενον πρόσωπον, ὡς ἐξαίρουσι τοῦτο ὁ Μ. Βασίλειος καὶ ἡ Ζ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος. Ὁ τρόπος τῆς τιμῆς εἶναι διάφορος. Ἐν τῇ Παλααιοκαθολικῇ Ἐκκλησίᾳ ὑπάρχουσι καὶ ἀγάλματα Ἁγίων. Ὡσαύτως ἀνεγνώρισθῆ ἢ προσφορὰ ἀνημμένων κηρίων πρὸς τιμὴν αὐτῶν καὶ ἡ κατάθεσις ἱερῶν λειψάνων εἰς τὰ ἐγκραῖνα τῶν Ἐκκλησιῶν». («Θεολογία», αὐτόθι, σ. 35). Ἀντιθέτως ὅμως «ἐν τῷ συνεδρίῳ τοῦ 1875 οἱ Παλααιοκαθολικοὶ ἔδειξαν, ὅτι ἐμμένουσιν ἐν τῇ κατὰ τὸ προηγούμενον συνέδριον (1874) ὑποβληθείσῃ θέσει περὶ τῆς ἐπικλησεως τῶν Ἁγίων καὶ τιμητικῆς προσκυνήσεως αὐτῶν καὶ τῶν εἰκόνων, ὡς μὴ ὑποχρεωτικῆς εἰς πάντα χριστιανόν». (Ζ. Ρ. ὡ. σ. η, μν. ἔ. σ. 5). Ταῦτα δέον νὰ διευκρινισθῶσιν.

α) Ἐπὶ τοῦ Filioque. Ἐνῶ δὴλα δὴ οἱ Παλααιοκαθολικοὶ ἐξ ἑνὸς ἀνεγνώρισαν ὡς ἀντικατονομικὴν καὶ παράνομον τὴν ἐν τῷ ἱερῷ Συμβόλῳ τῆς πίστεως προσθήκην τοῦ Filioque καὶ ἐξέβαλον αὐτὴν ἐξ αὐτοῦ, συμφωνήσαντες ἐν τούτῳ μετὰ τῶν Ὀρθοδόξων, ἐξ ἄλλου δ' ὅμως ἐδήλωσαν, ὅτι τὴν παραχώρησιν ταύτην ποιοῦσι πρὸς τοὺς Ὀρθοδόξους «ἀνευ θυσίας οἰασθήποτε ἀληθοῦς διδασκαλίας ἐν τῷ παρόντι δυτικῷ τύπῳ», ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, μὴ ἀποδοκιμάζοντες οὕτω καὶ κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτῆς τὴν περὶ ἔκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος «καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ» λατινικὴν δόξαν, ἣν ἀπορρίπτουσιν ἔκπαλαι οἱ Ὀρθόδοξοι. Ἐνῶ λοιπὸν συμφωνοῦντες ἀποδεχόμεθα τὴν δήλωσιν τῶν Παλααιοκαθολικῶν, ὅτι διατηροῦσι τὴν περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος γενικῶς ὀρθόδοξον πίστιν, ὡς καὶ ὠρισμένας διδασκαλίας τοῦ ἱεροῦ Δαμασκηνοῦ περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀδυνατοῦμεν νὰ δεχθῶμεν καὶ τὴν ὡς ἄνω λατινίζουσαν φράσιν αὐτῶν, διότι αὐτὴ δυνατὸν νὰ σημαίνῃ ἢ ἐμμονὴν τῶν Παλααιοκαθολικῶν ἐν τῇ λατινικῇ διδασκαλίᾳ περὶ τῆς οὐσίας τοῦ Filioque, ἢ παραδοχὴν αὐτοῦ ὡς «ἐλευθερίας γνώμης», τοῦθ' ὅπερ ἄλλως τε ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἐκ τῆς β' ἀπαντήσεως τῆς Παλααιοκαθολικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ροττερντάμης πρὸς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐπιτροπὴν τῆς Πετρούπολεως¹⁴. Ὁμοίως ἀδυνατοῦμεν νὰ δεχθῶμεν τὴν γνώμην τῶν Παλααιοκαθολικῶν περὶ τοῦ Υἱοῦ ὡς δευτέρας ἢ ἐμμέσου αἰτίας ἢ ὡς συναϊτίου τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διότι τοῦτο ἄγει τὸ μὲν εἰς διαρχίαν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Τριάδι καὶ εἰς ἄρσιν τοῦ πολυῦμνήτου κράτους τῆς μοναρχίας ἐν αὐτῇ, «δύο εἰσάγον αἷτια καὶ εἰς διθεῖαν τὴν μοναρχίαν λῦον», ἵνα κατὰ Φώτιον εἴπωμεν¹⁵, τὸ δὲ εἰς κοινοποίησιν καὶ σύγχυσιν τῶν «προσωπικῶν» καὶ «ἀκοινοποιήτων» ἢ «ἀκοινωνήτων» ἢ «ἀκινήτων» ἰδιωμάτων τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἥτοι πατρότητος καὶ ἀγεννησίας, υἰότητος καὶ γεννήσεως, ἐπορεύσεως ἢ προβολῆς, οὕτω δὲ «κοινοῦνται αἱ ιδιότητες, αἷς καὶ μόναις ἢ Τριάς Τριάς εἶναι καὶ προσκυνεῖσθαι χαρακτηρίζεται»¹⁶. Τοῦτο, πρὸς τοὺς ἄλλους, ἄγει καὶ εἰς τὴν ἀνατροπὴν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως περὶ μιᾶς ἀρχῆς καὶ μιᾶς αἰτίας ἐν τῇ Τριάδι, ἥτοι τοῦ Πατρὸς, κοινοποιουμένου πως καὶ τῷ Υἱῷ τοῦ προσωπικοῦ καὶ ἀκοινοποιήτου ἰδιώματος τοῦ Πατρὸς, δὴλα δὴ τοῦ εἶναι μόνον αὐτὸν μίαν καὶ μοναδικὴν ἀρχὴν καὶ αἰτίαν ἐν τῇ μοναρχικῇ Τριάδι. Ἄλλ' οὕτως συγγέονται ἐν τινι βαθμῷ ἢ πατρότης καὶ ἡ υἰότης, ἢ δὲ σύγχυσις αὐτῆ θὰ ἡδύνατο λογικῶς

14. Πράγματι ἡ Παλααιοκαθολικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Ροττερντάμης ἐν τῇ β' ἀπαντήσει αὐτῆς πρὸς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐπιτροπὴν τῆς Πετρούπολεως τῷ 1898 ἔγραφεν, ὅτι «ὅσοι ἐκ τῶν ἡμετέρων ἀποδέχονται τὸ Filioque, ἀποδέχονται αὐτὸ μόνον ὡς ἐλευθερᾶν γνώμην, ἐπομένως εἰς οὐδένα ἐπιβάλλουσιν αὐτό!» («Θεολογία», αὐτόθι, σ. 200).

15. Φ ω τ ί ο υ , Ἐγκύκλιος πρὸς τοὺς τῆς Ἀνατολῆς ἀρχιερατικούς θρόνους, παρὰ Ἰ ω . Κ α ρ μ ε ρ η, Τὰ δογματικὰ καὶ συμβολικὰ μνημεῖα τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἐκδ. β', Ἀθήναι 1960, τ. Ι, σ. 323.

16. Αὐτόθι, σ. 325.

νά ἐπεκταθῆ καὶ ἐπὶ πάντων τῶν ἀκοινοποιήτων ἰδιωμάτων τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος¹⁷. Ἐντεῦθεν καὶ αὐτοὶ οἱ Παλαιοκαθολικοὶ τῷ 1875 ἠναγκάσθησαν νὰ δηλώσωσιν: «Ἀπορρίπτουμεν πᾶσαν δόξαν καὶ πᾶσαν φράσιν, ἐν ἣ ἡδύνατο νὰ περιέχεται ἡ παραδοχὴ δύο ἀρχῶν ἢ αἰτιῶν ἐν τῇ Τριάδι»¹⁸, τοῦθ' ὅπερ εἶναι σύμφωνον βεβαίως πρὸς τὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν καὶ ἱκανοποίησε τοὺς Ὀρθόδοξους.

Περαιτέρω οἱ Παλαιοκαθολικοὶ συμφώνησαν ἐν τῷ αὐτῷ συνεδρίῳ μετὰ τῶν Ὀρθόδοξων ἐπὶ τῶν ἀκολουθῶν ἐξ θέσεων ἐκ τῆς περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διδασκαλίας τοῦ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, ἃς ἕμεις οἱ Ὀρθόδοξοι νοοῦσι «κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς διδασκαλίας τῆς ἀρχαίας ἀδιαίρετου Ἐκκλησίας», ὡς οὗτοι ρητῶς ἐδήλωσαν ἐν Βόννῃ, πρὸς ἀποφυγὴν πάσης παραποιήσεως καὶ παρερμηνείας: α) Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς ὡς τῆς ἀρχῆς, αἰτίας καὶ πηγῆς τῆς θεότητος. (Περὶ ὁρθοῦ φρονήματος 1, κατὰ Μανιχαίον 4). β) Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα δὲν ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Υἱοῦ, διότι ἐν τῇ θεότητι ὑπάρχει μόνον μία ἀρχή, μία αἰτία, ἐξ ἧς προέρχεται πᾶν ὅ,τι ἐν τῇ θεότητι ὑπάρχει. (Ἐκδ. ὁρθ. πίστ. Α', 8: «ἐκ τοῦ Υἱοῦ δὲ τὸ Πνεῦμα οὐ λέγομεν, Πνεῦμα δὲ Υἱοῦ ὀνομάζομεν»). γ) Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ. (Ἐκδ. ὁρθ. πίστ. Α', 12: «τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκφαντορικὴ τοῦ κρυφίου τῆς θεότητος δύναμις τοῦ Πατρὸς, ἐκ Πατρὸς μὲν δι' Υἱοῦ ἐκπορευομένη... Υἱοῦ δὲ Πνεῦμα¹⁹, οὐχ ὡς ἐξ αὐτοῦ, ἀλλ' ὡς δι' αὐτοῦ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον»). Κατὰ Μανιχ. 5: «διὰ τοῦ Λόγου αὐτοῦ ἐξ αὐτοῦ (τοῦ Πατρὸς) τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ ἐκπορευόμενον». Περὶ τρισαγ. ὕμνου 28: «Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου προῖόν». Ὁμιλ. εἰς τὸ ἅγ. Σάββατον 4: «τοῦθ' ἡμῖν ἔστι τὸ λατρευόμενον... Πνεῦμα ἅγιον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ὡς ἐξ αὐτοῦ ἐκπορευόμενον, ὅπερ καὶ τοῦ Υἱοῦ λέ-

γεται, ὡς δι' αὐτοῦ φανερούμενον καὶ τῇ κτίσει μεταδιδόμενον, ἀλλ' οὐκ ἐξ αὐτοῦ ἔχον τὴν ὑπαρξίν»). δ) Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι εἰκὼν τοῦ Υἱοῦ, τῆς εἰκόνας τοῦ Πατρὸς. (Ἐκδ. ὁρθ. πίστ. Α', 13: «εἰκὼν τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα, ἐκ τοῦ Πατρὸς προερχομένη καὶ ἐν τῷ Υἱῷ ἀναπαυομένη, ὡς ἐκφαντικὴ αὐτοῦ δύναμις»). Ἐκδ. ὁρθ. πίστ. Α', 7: «ἐκ τοῦ Πατρὸς προερχομένην καὶ ἐν τῷ Λόγῳ ἀναπαυομένην καὶ αὐτοῦ οὖσαν ἐκφαντικὴν (δύναμιν)». Αὐτόθι Α' 12: «ὁ Πατήρ... διὰ Λόγου προβολεὺς ἐκφαντορικῶν Πνεύματος»). ε) Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι τὸ ἐνυπόστατον ἐκπόρευμα καὶ πρόβλημα ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἴδιον δὲ τοῦ Υἱοῦ, καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, διότι εἶναι τὸ Πνεῦμα τοῦ στόματος τῆς θεότητος, ὅπερ ἐξαγγέλλει τὸν Λόγον. (Περὶ τρισαγ. ὕμνου 28: «τὸ Πνεῦμα ἐνυπόστατον ἐκπόρευμα καὶ πρόβλημα ἐκ Πατρὸς μὲν, Υἱοῦ δὲ καὶ μὴ ἐξ Υἱοῦ, ὡς Πνεῦμα στόματος Θεοῦ, Λόγου ἐξαγγελτικόν»). στ) Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι μέσον τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ συνάπτεται διὰ τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα. (Ἐκδ. ὁρθ. πίστ. Α', 13: «μέσον τοῦ ἀγεννήτου καὶ γεννητοῦ καὶ δι' Υἱοῦ τῷ Πατρὶ συναπτόμενον») ²⁰.

Συνωδὰ τούτοις καὶ ἡμεῖς δεχόμεθα, ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα δὲν ἐκπορεύεται («καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ»), ἀλλ' ἐκ τοῦ Πατρὸς («διὰ τοῦ Υἱοῦ»). Τὸν τύπον δὲ τοῦτον («διὰ τοῦ Υἱοῦ») ἀποδέχονται οἱ Ὀρθόδοξοι οὐχὶ βεβαίως ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ Filioque, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἐξῆς διπλῆν ἔννοιαν: πρῶτον, ὅταν μὲν ἀναφέρηται ὁ τύπος οὗτος εἰς τὴν αἰδίδιον ὑπαρξίν καὶ τὴν αἰώνιον ζωὴν τῆς Ἁγίας Τριάδος, δηλοῖ «τὸν τῆς οὐσίας λόγον», ἢ τὸ «ὁμοούσιον καὶ ὁμοφυεῖς» τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἢ τὸ «ὁμοούσιον» τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πρὸς τὸν Πατέρα, ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ ὁποίου τοῦτο ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τῆς ὁποίας οὐσίας γεννᾶται καὶ ὁ Υἱός, ἢ, τέλος, «πρόεσι» τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς, τῆς οὐσης οὐσίας καὶ τοῦ Υἱοῦ, ὅστις λογικῶς προθεωρεῖται καὶ προηγείται τοῦ Πνεύματος, ὃν μέσος μεταξὺ Πατρὸς καὶ Πνεύματος. Οὕτως, ἄρα, τὸ Ἅγιον Πνεῦμα νοεῖται «ὡς δι' αὐτοῦ (τοῦ Υἱοῦ) τῷ Πατρὶ συναπτόμενον» καὶ ὡς «μέσον τοῦ ἀγεννήτου καὶ τοῦ γεννητοῦ» ²¹. Δεύτερον, ὅταν δὲ ἀναφέρηται ὁ τύπος («διὰ τοῦ Υἱοῦ») εἰς τὴν «οἰκονομικὴν» Τριάδα, τ.έ. τὴν ἐν χρόνῳ ἀποκαλυφθεῖσαν ἐν τῷ κόσμῳ, δηλοῖ τὴν ἐν χρόνῳ φανέρωσιν καὶ ἐκφάνσιν καὶ πέμψιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰς τὸν κόσμον διὰ τοῦ Υἱοῦ, «ὡς δι' αὐτοῦ φανερούμενον καὶ τῇ κτίσει μεταδιδόμενον, ἀλλ' οὐκ ἐξ αὐτοῦ ἔχον τὴν ὑπαρξίν», ἢ «ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον καὶ δι' Υἱοῦ μεταδιδόμενον καὶ μεταλαμβάνομενον ὑπὸ πάσης τῆς κτίσεως», κατὰ τὸν ἱερὸν Δαμασκηνόν. (Πρβλ. τοῦ αὐτοῦ: «Τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ

17. Αὐτόθι, σ. 324, 325: Κατὰ τὸν Φώτιον, «εἰ ἐκπορεύεται τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα, ὡς περ ἐκ τοῦ Πατρὸς, τί μὴ καὶ ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πνεύματος γεννᾶται, ὡς περ ἐκ τοῦ Πατρὸς;... Οὐ ἀκόλουθον δὴπου καὶ τὴν γέννησιν τῇ προβολῇ συμμετατιθέντας, μηδὲ τὸν Υἱὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἀλλὰ τὸν Πατέρα τερατολογεῖν ἐκ τοῦ Υἱοῦ γεγενῆσθαι». «Ἐπι δέ, ἐκ τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς γεγέννηται, τὸ δὲ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται, τίς ἢ καινοτομία τοῦ Πνεύματος, μὴ καὶ ἕτερόν τι ἐξ αὐτοῦ ἐκπορευεῖσθαι; ὡς συνάγεσθαι, κατὰ τὴν ἐκείνων θεομάχον γνώμην, μὴ τρεῖς, ἀλλὰ τέσσαρας τὰς ὑποστάσεις, μᾶλλον δ' ἀπίρους, τῆς τετάρτης αὐτοῖς ἄλλην προβαλλούσης, κάκεινης πάλιν ἐτέραν, μέχρις ἂν εἰς τὴν ἑλληνικὴν πολυπληθίαν (πολυθεΐαν) ἐκπέσωσιν;» Ὁλόκληρον τὴν κατὰ τοῦ Filioque ἐπιχειρηματολογίαν τοῦ Φωτίου βλέπ. ἐν Ζ. Ρώσῃ, Σύστημα Δογματικῆς τῆς Ὀρθόδοξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, Ἀθήναι 1903, σ. 263-276.

18. «Θεολογία», ἐνθ' ἂν. σ. 15.

19. Ἡ ὑπὸ τῶν Λατίνων ἐπιχαλουμένη φράσις «Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ» (Γαλ. 4, 16), κατὰ τὸν Φώτιον, διδάσκει τῆς φύσεως τὸ ἀπαράλλακτον καὶ τὴν κατ' οὐσίαν ἐνότητα, μὴ συνεισάγουσα τὴν αἰτίαν τῆς ἐκπορεύσεως, διδάσκει δὴλα δὴ, ὅτι τὸ Πνεῦμα δὲν εἶναι ἄλλοτριον τοῦ Υἱοῦ, ἀλλ' ὁμοφυεῖς καὶ ὁμοούσιον καὶ τῆς αὐτῆς δόξης καὶ τιμῆς καὶ κυριότητος. (Περὶ τῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μυσταγωγίας μὴ-νς'. Migne P.G. 102, 328-336).

20. F. H. Reusch, Bericht über die vom 10 bis 16. August 1875 zu Bonn gehaltenen Unions-Konferenzen, Bonn 1875, σ. 91-94. Ζ. Ρώσῃ, Ἐκθεσις τῶν γενομένων ἐν ταῖς ἐν Βόννῃ γενομέναις συνελεύσεσι περὶ ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν τὸ 1875 πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήναι 1876, σ. 34-36.

21. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Ἐκδ. ὁρθ. πίστεως Ι, 13. Migne, P.G. 94, 856.

ἐκ τοῦ Πατρὸς λέγομεν καὶ Πνεῦμα Πατρὸς ὀνομάζομεν· ἐκ τοῦ Υἱοῦ δὲ τὸ Πνεῦμα οὐ λέγομεν, Πνεῦμα δὲ Υἱοῦ ὀνομάζομεν καὶ δι' Υἱοῦ πεφανερῶσθαι καὶ μεταδίδοσθαι ἡμῖν ὁμολογοῦμεν... καὶ Υἱοῦ δὲ Πνεῦμα, οὐχ ὡς ἐξ αὐτοῦ, ἀλλ' ὡς δι' αὐτοῦ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον· μόνος γὰρ αἴτιος ὁ Πατήρ») ²². Κατὰ δὲ τὸν Μάξιμον τὸν Ὁμολογητὴν, δὲν πρέπει νὰ νοῶμεν «τὸν Υἱὸν αἰτίαν τοῦ Πνεύματος· μία γὰρ Υἱοῦ καὶ Πνεύματος αἰτία, ὁ Πατήρ· τοῦ μὲν κατὰ τὴν γέννησιν, τοῦ δὲ κατὰ τὴν ἐκπόρευσιν»· ἀλλὰ δεόν νὰ νοῶμεν τὸ «δι' Υἱοῦ» ὡς «δι' αὐτοῦ προϊέναι», παριστῶντες δι' αὐτοῦ «τὸ συναφὲς τῆς οὐσίας καὶ ἀπαράλλακτον» ²³. Διὰ ταῦτα ὁ Θεοδώρητος Κύρου ἐφαρμάκτισεν ὡς «βλάσφημον καὶ δυσσεβὲς» τὸ λέγειν τὸ «Ἅγιον Πνεῦμα «ὡς ἐξ Υἱοῦ ἢ δι' Υἱοῦ τὴν ὑπαρξιν ἔχον» ²⁴. Γενικῶς οἱ ἱεροὶ Πατέρες ἠγνόουν τὸ «δι' Υἱοῦ» ἢ «Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ» μόνον «κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον», (τὸ Πνεῦμα «ἐκπορεύεται μὲν ἐξ αὐτοῦ, ἔστι δὲ οὐκ ἀλλότριον τοῦ Υἱοῦ, κατὰ γὰρ τὸν τῆς οὐσίας λόγον») ²⁵, ἢ «ὡς ὁμοούσιον καὶ ὁμοφυὲς καὶ ἐκ Πατρὸς ἐκπορευόμενον» ²⁶, οὐχὶ δὲ ὡς «καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ», ὡς δευτέρας ἢ ἐμμέσου αἰτίας ἢ ὡς συναιτίου, ἐκπορευόμενον ²⁷. Τὰ τελευταῖα ταῦτα εὐλόγως ἀπερρίψαν

22. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Ὁμιλ. εἰς ἄγ. Σάββατον 4. Migne P. G. 96, 605. Ἐκδ. ὀρθ. πίστεως I, 8. 12. Migne P. G. 94, 821, 832-833. 849.

23. Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, Ἐπιστολὴ πρὸς Μαρῶν. Migne P. G. 94, 136.

24. Παρὰ Κυρίλλῳ Ἀλεξανδρείας, Ἀπολογητικὸς ὑπὲρ τῶν 12 κεφαλαίων. Migne P. G. 76, 432.

25. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Ἐπιστολὴ 39 πρὸς Ἰωάννην Ἀντιοχείας, ἐν Migne P. G. 77, 181. Ἰω. Καραμίρη, μν. ἔ. τ. I, σ. 149. Πρβλ. καὶ Ἀπολογητ. πρὸς τὰ παρὰ Θεοδώρητου εἰρημένα κατὰ τῶν ἀναθεματισμῶν, Migne P. G. 76, 433.

26. Θεοδώρητου Κύρου, ἐνθ' ἄν. τ. 76, σ. 432. Τοῦ αὐτοῦ, ἐπιστολὴ 171, Migne P. G. 83, 1484: «Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐκ ἐξ Υἱοῦ ἢ δι' Υἱοῦ τὴν ὑπαρξιν ἔχον, ἀλλ' ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, ἴδιον δὲ Υἱοῦ ὡς ὁμοούσιον ὀνομαζόμενον».

27. Ἐκ τῶν νεωτέρων ὁ μὲν Μητροφάνης Κριτόπουλος γράφει: «Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα λέγεται τοῦ Υἱοῦ καὶ διὰ τὴν ἀδιάσπαστον ἕνωσιν καὶ διὰ τὸ ταῦτὸν τῆς οὐσίας καὶ ὁμοτιμίας, ἀλλ' οὐχ ὅτι καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὴν ὑπαρξιν ἔχει» (Ὁμολογ. α', παρὰ Ἰω. Καραμίρη, μν. ἔ. τ. II, σ. 507). Ὁ δὲ Ζ. Ρώσης ἐν τῷ συνεδρίῳ τῆς Βόννης τοῦ 1875 εἶπε τὰ ἑξῆς: «Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας γινώσκουσι μόνον μίαν ἀρχὴν ἢ πηγὴν ἢ αἰτίαν τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸν Πατέρα. Κατὰ τινὰς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται ἐκ Πατρὸς δι' Υἱοῦ, ἢ πρόεισιν ἐκ Πατρὸς δι' Υἱοῦ, ἢ πέφηνεν, ἐκλάμπει, φανεροῦται, προκύπτει, πέμπεται, χορηγεῖται διὰ τοῦ Υἱοῦ. Τὸ μὲν ἐκπορεύεσθαι ἐκφράζει μᾶλλον τὴν ἀρχήν, τὴν αἰτίαν, ἢ τὴν πηγὴν τῆς ὑπάρξεως, τὸ δὲ προϊέναι ἐκφράζει μᾶλλον τὴν αἰτίαν ἢ καὶ χρονικὴν ἐνέργειαν. Τὸ λατινικὸν procedere δὲν ἀντιστοιχεῖ ἐντελῶς εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἐκπορεύεσθαι, ὅπερ ἕνεκα τῆς προθέσεως ἐκδηλοῖ μᾶλλον τὴν ἀρχήν, τὴν πηγὴν τῆς ὑπάρξεως. Μόνον δὲ τὸ principaliter procedere τοῦ Αὐγουστίνου ἀντιστοιχεῖ ἐντελῶς εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἐκπορεύεσθαι. Ὅταν λοιπὸν οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας λέγωσι, «τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται ἐκ Πατρὸς δι' Υἱοῦ, ἢ πρόεισιν ἐκ Πατρὸς δι' Υἱοῦ, πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν τοὺς λόγους τούτους συμφώνως πρὸς τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν περὶ μιᾶς πηγῆς ἢ αἰτίας ἐν τῇ θεότητι οὕτως, ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἔχει τὴν ἀρχὴν ἢ αἰτίαν τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ ἐν τῷ Πατρὶ, τῆς ἐνεργείας δὲ τοῦ Πνεύματος, τῆς τε αἰδίου καὶ τῆς χρονικῆς, μετέχει καὶ

οἱ Ὀρθόδοξοι ἐν τοῖς συνεδρίοις τῆς Βόννης τοῦ 1874-1875, μὴ δεχθέντες μήτε ἄμεσον μήτε ἐμμεσον συμμετοχὴν τοῦ Υἱοῦ ἐν τῇ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύσει τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ἐν τούτῳ δὲ ἐφάνησαν ὅτι συνεφώνησαν τότε καὶ οἱ Παλαιοκαθολικοὶ, καταδικάσαντες πᾶσαν παράστασιν καὶ πᾶσαν φράσιν, ἐν αἷς θὰ ἠδύνατο νὰ περιέχηται ἢ παραδοχὴ δύο ἀρχῶν ἢ αἰτιῶν ἐν τῇ Τριάδι, καὶ δεχθέντες ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ δὲν ἐκπορεύεται «καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ», ἀλλὰ «διὰ τοῦ Υἱοῦ», ὡς εἶδομεν. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἀυπελείφθη μικρὰ τις διαφορὰ ἐν τῇ ἐκδοχῇ τῆς διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύσεως τοῦ Πνεύματος, καθ' ὅσον οἱ μὲν Παλαιοκαθολικοὶ (καὶ οἱ Ἀγγλικανοὶ) τὴν ἐν τῇ ἐκπορεύσει τοῦ Πνεύματος διὰ τοῦ Υἱοῦ σχέσιν τούτου πρὸς τὸ Πνεῦμα ἀνέφερον καὶ εἰς τὴν ὑπαρξιν τοῦ Πνεύματος, οἱ δὲ Ἀνατολικοὶ περιώριζον τὴν σχέσιν ταύτην μόνον εἰς τὴν ἐκλάμπειν ἢ ἐκφανσιν τοῦ Πνεύματος, δὲν ἐπέξετεινον δὲ καὶ εἰς τὴν ὑπαρξιν αὐτοῦ· διότι κατὰ τοὺς Ἀνατολικούς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἐκπορευόμενον, προϊόν, ἐκλάμπει διὰ τοῦ Υἱοῦ, δὲν ἔχει δι' αὐτοῦ καὶ τὴν ὑπαρξιν, ὡς ἐνόουν οἱ Παλαιοκαθολικοὶ (καὶ οἱ Ἀγγλικανοὶ), ἀλλὰ διὰ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Πνεύματος διὰ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα ἐκλάμπει καὶ ἐκφάνεται διὰ τοῦ Υἱοῦ. Ἡ διαφορὰ αὕτη ἐξελήφθη ὑπὸ τῶν Παλαιοκαθολικῶν ὡς θεολογικὴ θεωρία, ἥτις κατ' αὐτοὺς πρέπει νὰ μένη ἐλευθέρη ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις» ²⁸. Ἐντεῦθεν καὶ μετὰ 20 περίπου ἔτη, ἀπαντῶντες οἱ Παλαιοκαθολικοὶ τῆς Ροττερντάμης πρὸς τοὺς Ὀρθοδόξους τῆς Πετρούπολεως, διεκρίνον ἀπ' ἀλλήλων τὸ δόγμα καὶ τὴν θεολογικὴν γνώμην, τονίσαντες ὅτι ὡς δογματικῶς ὑποχρεωτικὴ δύναται ν' αναγνωρισθῇ μόνον ἡ διδασκαλία τοῦ ἀμεταβλήτου ἀναβόλου τῆς Νικαίας (ἄνευ τοῦ Filioque), καὶ διὰ τοῦτο εἶναι «ἄτοπος ἢ ἀπαίτησις (τῶν Ὀρθοδόξων) ν' ἀποφεύγωμεν καὶ ἐν τῇ θεολογικῇ θεωρίᾳ πᾶσαν παράστασιν περὶ τοῦ Υἱοῦ ὡς τῆς δευτέρας αἰτίας («secundären Ursache») ἢ ὡς τοῦ συναιτίου (Mitursache) τοῦ Ἁγίου Πνεύματος» ^{29α}. Ἀλλὰ τὰ ἀνωτέρω φαίνονται ἀσυμβίβαστα ἔνθεν μὲν πρὸς τὴν ἀνωτέρω β' παράγραφον τῆς περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διδασκαλίας τοῦ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ: «τὸ Ἅγιον Πνεῦμα δὲν ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Υἱοῦ, διότι ἐν τῇ θεότητι ὑπάρχει μόνον μία ἀρχή, μία αἰτία, ἐξ ἧς προέρχεται πᾶν ὅτι ἐν τῇ θεότητι ὑπάρχει», ἔνθεν δὲ πρὸς τὸ ἀνωτέρω δ' ἄρθρον τοῦ ἐν Βόννη συνεδρίου τοῦ 1875: «ἀπορρίπτομεν πᾶσαν δόξαν καὶ πᾶσαν φράσιν, ἐν ἧ ἠδύνατο νὰ περιέχηται ἢ παραδοχὴ δύο ἀρχῶν ἢ αἰτιῶν ἐν τῇ Τριάδι». Πρόκειται ἄρα περὶ ἀλλαγῆς τῆς θέσεως τῶν Παλαιοκαθολικῶν ἐν τούτῳ; ^{29β}. Ὅπως ποτ' ἂν ἦ, ἢ ἐπι-

ὁ Υἱός». (Z. P. ὡς η, Ἐκθεσις τῶν γενομένων ἐν ταῖς ἐν Βόννη συνελεύσεσι... σ. 19. F. H. Reusch, Bericht... σ. 61-62).

28. Z. P. ὡς η, Σύστημα Δογματικῆς..., σ. 283.

29α. Θεολογία, ἐνθ' ἄν. σ. 193.

29β. Πρβλ. καὶ Z. P. ὡς η, Αἱ θεμελιώδεις δογματικαὶ ἀρχαὶ τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἐν ἀντιβολῇ πρὸς τὰς τοὺς Παλαιοκαθολικισμοῦ, Ἀθήνα 1898, σ. 16-19.

μονή αυτή η ή αλλαγή θέσεως τῶν Παλαιοκαθολικῶν ἐξηνάγκασε τὴν Ὁρθόδοξον Ἐπιτροπὴν τῆς Πετροπόλεως νὰ υποδείξῃ τὴν ἀνάγκην, ὅπως «ἐν ταῖς θεολογικαῖς θεωρίαις ἀποφεύγωμεν παντὸς εἶδους παραστάσεις καὶ ἐκφράσεις, δι' ὧν καὶ ἐλάχιστα ἐπιθὰ ἠδύνατο νὰ ὑπονοηθῶσιν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Τριάδι δύο αἰτίαι ἢ δύο ἀρχαί, ἔστω καὶ μὴ ταυτοσήμως ἐκλαμβάνομεναι, ὡς λ.χ. ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι δευτέρα ἀρχὴ ἢ δευτέρα αἰτία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἢ ὅτι ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς ἐννοοῦνται συνηνωμένοι εἰς μίαν ἀρχὴν πρὸς προβολὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος»³⁰. Τοῦτο δὲ κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον, καθ' ὅσον οἱ «Ἕλληνας Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ὧν τινες ἐπιχολοῦνται οἱ Παλαιοκαθολικοὶ, δὲν χρησιμοποιοῦσι τοὺς ὅρους «ἐκπορεύεσθαι» καὶ «ἐκπόρευσις» ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ ὡς ἀρχῆς καὶ αἰτίας καὶ πηγῆς, ἐκ τῆς ὁποίας ἐκπορεύεται τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀλλὰ χρησιμοποιοῦσιν αὐτοὺς μόνον ἐπὶ τοῦ Πατρὸς ὡς μοναδικῆς ἀρχῆς καὶ αἰτίας καὶ πηγῆς τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐξαιρῶντες τὴν μοναρχίαν ἐν τῇ τριαδικῇ θεότητι. Ἐκ πάντων τῶν ἀνωτέρω εἰρημένων δῆλον, ὅτι δὲν κατέστη δυνατὴ πλήρης συμφωνία μεταξὺ τῶν Ὁρθοδόξων καὶ τῶν Παλαιοκαθολικῶν ἐπὶ τοῦ Filioque, οὕτω δὲ τὸ σοβαρὸν τοῦτο θέμα παρέμεινε ἐκτοτε ἀνοικτόν, ἀναμένον τὴν τελείαν διευθέτησίν του ἐν τῷ προσεγεῖ ὀρθοδοξοπαλαιοκαθολικῷ Διαλόγῳ, ὅτε δέον νὰ διερευνηθῶσι καὶ ἐρμηνευθῶσιν ὀρθῶς ἐκ τῆς συναφείας τοῦ ὅλου κειμένου ἐκάστοτε καὶ ἐκ τῆς αὐθεντικῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τινὰ προσαχόμενα ὑπὸ τῶν Παλαιοκαθολικῶν χωρὶα ἐνίων Πατέρων, ὡς καὶ σύνολος ἡ διδασκαλία αὐτῶν περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος^{31α}, ὑπὸ τὸ φῶς πάντοτε τῶν παρὰ τῷ εὐαγγελιστῇ Ἰωάννῃ 15, 26 λόγων αὐτοῦ τοῦ Κυρίου, ὡς καὶ τοῦ ὀγδόου ἄρθρου τοῦ ἱεροῦ Συμβόλου τῆς πίστεως ἡμῶν καὶ γενικῶς τῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας, τῆς αὐθεντικῶς διατυπωθείσης ὑπὸ τῶν ἀγνοουσῶν τὸ «καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ» ἢ τὸ «διὰ τοῦ Υἱοῦ» ἐπὶ τὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων, παραθεωρουμένων ἰδιωτικῶν τινῶν γνωμῶν ἐνίων Πατέρων^{31β}.

30. «Ἐκκλ. Ἀλήθειαι» 1894, σ. 276. Πρβλ. καὶ «Θεολογία», ἐνθ' ἄν. σ. 196: «Ἡμεῖς (οἱ Ὁρθόδοξοι) ὑποθέτομεν, ὅτι αἱ θεολογικαὶ γνῶμαι καὶ θεωρίαι, εἰς οἰονδήποτε καὶ ἀναφέρονται δόγμα, ἐπιτρέπονται καὶ εἶναι ἐπιθυμηταὶ ἐπὶ τοσοῦτον μόνον, ἐφ' ὅσον χρησιμεύουσι πρὸς διασάφισιν αὐτοῦ καὶ κατανόησιν. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει αὐταὶ πρέπει νὰ ἀποφεύγονται. Ἡ θεολογικὴ γνῶμη περὶ τοῦ Υἱοῦ ὡς δευτέρας αἰτίας ἢ ὡς συναϊτίου τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πρέπει νὰ ἀποφεύγηται, διότι δὲν χρησιμεύει πρὸς διασάφισιν τοῦ περὶ Ἁγίας Τριάδος δόγματος, ἀλλὰ τούναντιον διασαλεύει τὴν περὶ μῆς ἀρχῆς ἢ μῆς αἰτίας ἐν τῇ Τριάδι διδασκαλίαν».

31α. Βλέπ. αὐτὴν ἐν Ζ. Ρ ὡ σ η, Σύστημα Δογματικῆς..., σ. 256 ἐξ. Π. Τ ρ ε μ ε λ α, Δογματικὴ τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, Ἀθῆναι 1959, τ. Ι, σ. 285 ἐξ.

31β. Ἄξιον ἰδιαίτερας ἐξάσεως ἐνταῦθα εἶναι, ὅτι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Οὐτρέχτης Ἀ ν δ ρ ε α ς R i n k e l προέβη προσφάτως εἰς τὴν ἐξῆς ὁμολογίαν: «Wir müssen die wachsame Treue der Ostkirche preisen, die eine von keinem einzigen ökumenischen Konzil autorisierte Zufügung am kirchlichen Symbolum—wir meinen hier das «filioque»—bis zum heutigen Tage zurückgewiesen hat». (Das alt-

β) Ἐν τῇ Χριστολογία ἔχομεν βαθμιαίαν δῆλωσιν τῶν Παλαιοκαθολικῶν, ὅτι ἀποδέχονται τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀρχαίων Οἰκουμενικῶν Συνόδων περὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, πιστεύοντες μεθ' ἡμῶν ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν Χριστόν, Υἱόν, Μονογενῆ, Σωτῆρα, ἐν δυοὶ φύσεσιν, ἀσυγγύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως καὶ ἀχωρίστως, μοναδικὴν κεφαλὴν τῆς Ἐκκλησίας. Ἐν δὲ τῇ Σωτηριολογίᾳ ἔχομεν ὁμοίαν δῆλωσιν αὐτῶν, ὅτι «ἢ δι' ἀγάπης ἐνεργουμένη πίστις, καὶ οὐχὶ ἢ πίστις ἄνευ τῆς ἀγάπης, εἶναι τὸ μέσον καὶ ὁ ὅρος τῆς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ δικαιοώσεως τοῦ ἀνθρώπου», καὶ ὅτι «ἢ σωτηρία δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκληφθῇ διὰ τῆς ἀρετῆς συνθεώσεως, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ σύγκρισις μεταξὺ τῆς ἀπειροῦ ἀξίας τῆς σωτηρίας τῆς ὑπεσχημένης ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς πεπερασμένης ἀξίας τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων», ἀπορριπτομένων τῶν ὑπερτάκτων ἔργων καὶ τοῦ θησαυροῦ τῶν ἀξιωμαθῶν τῶν Ἁγίων³². Καὶ ἐν τῇ Μαρριολογίᾳ ἐδήλωσαν ὁμοίως, ὅτι τιμῶσι τὴν Θεοτόκον καὶ ὅτι ἀπορρίπτουσι τὴν ἄσπιλον σύλληψιν αὐτῆς, ὡς εἶδομεν. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα εἶναι τελείως ἀνεπαρκῆ, καὶ ἐπομένως δὲν δύναται νὰ διεξαχθῇ ὁ Διάλογος, ἂν προηγουμένως δὲν τεθῶσιν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Διορθοδόξου Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς τὰ σχετικὰ δογματικοσυμβολικὰ κείμενα τῶν Παλαιοκαθολικῶν πρὸς περαιτέρω βαθυτέραν μελέτην καὶ σχηματισμὸν ἀσφαλῶς κρίσεως περὶ συμφωνίας ἢ διαφωνίας τῆς χριστολογικῆς, τῆς σωτηριολογικῆς καὶ τῆς μαρριολογικῆς διδασκαλίας αὐτῶν πρὸς τὴν ἡμετέραν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν.

γ) Ἐν τῇ Ἐκκλησιολογίᾳ ὀλιγίστας διατυπώσεις τῶν Παλαιοκαθολικῶν ἔχομεν ἐν τῷ μετὰ τῶν Ὁρθοδόξων διαλόγῳ αὐτῶν, καὶ ταύτας ἀσημάντους. Οὕτως ἐν τῇ συνδιασκέψει τῆς Βόννης τοῦ 1931 οἱ Παλαιοκαθολικοὶ ἀπεδέχθησαν, ὅτι «ἢ Ἐκκλησία, ὡς φρουρὸς τῆς πίστεως καὶ τοῦ ἥθους, ἔχει κῆρος διὰ τοὺς πιστοὺς, εὐρηται δ' ἐπομένως ἐν τῇ ἐρμηνεύᾳ ὑπὲρ τὴν Γραφήν, οὐχὶ δὲ ἢ Γραφῆ ὑπὲρ τὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ Ἐκκλησία ὀφείλει νὰ διδάσκῃ ἐπὶ τῇ βᾶσει τῆς Γραφῆς καὶ τῆς Παραδόσεως «ὅ,τι πάντοτε, ὅ,τι πανταχοῦ, ὅ,τι ὑπὸ πάντων ἐπιστεύθη». Ἡ Ἐκκλησία διὰ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἀποφασίζει αὐθεντικῶς περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς διδασκαλίας, ἀλλ' ἢ Ἐκκλησία δὲν δικαιουται νὰ ἐξαγγέλλῃ νέας διδασκαλίας μὴ στηριζόμενας ἐπὶ τῆς Γραφῆς καὶ τῆς Παραδόσεως. Ἐν δὲ τῷ ζητήματι περὶ τοῦ γάμου τῶν Κληρικῶν ἢ ἀποψις τῶν δύο Ἐκκλησιῶν καθωρίσθη ὡς ἐξῆς: Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία α) ἐπιτρέπει τὸν γάμον μόνον πρὸ τῆς χειροτονίας, β) οἱ ἐπίσκοποι ὀφείλουσι

katholische Bekenntnis, ἐν «Internationale Kirchliche Zeitschrift» 55 (1965) 204),

32. Βλέπ. καὶ ἀνωτέρω σ. 5. «Θεολογία», ἐνθ' ἄν. σ. 9. «Ἐκκλησία», ἐνθ' ἄν. σ. 51. Ὁ καθηγητῆς I. C o m a n ἐν τῇ εἰσηγήσει του διετύπωσε τὴν γνώμην, ὅτι ἢ μετὰ τῶν Ὁρθοδόξων συμφωνία αὐτῶν ἐπὶ τοῦ προκειμένου «peut être considéré comme total si les vieux catholiques comprennent et pratiquent par la formule «la foi active par la charité» ce que comprennent et pratiquent les orthodoxes, c' est-à-dire la foi et les bonnes oeuvres».

νά ὄσιν ἀγάμοι, διό καὶ ἐκλέγονται μεταξύ τῶν ἀγάμων ἢ χηρευσάντων κληρικῶν ἢ τῶν μοναχῶν. Ἡ Παλαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία ἐπιτρέπει τὸν γάμον καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν, καὶ δὴ οὐ μόνον εἰς τοὺς ἱερεῖς, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἐπισκόπους. Τὸ ὅλον ζήτημα θεωρεῖται «ἀδιάφορον»³³. Ἀλλ' ἄξιον ἰδιαίτερας προσοχῆς εἶναι, ὅτι ὁ πανοσιολογιώτατος ἀρχιμανδρίτης Σεραφεῖμ ὠμίλησεν ἐν τῇ εἰσηγήσει του ἐνταῦθα περὶ προτεσταντικῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ μερίδος Παλαιοκαθολικῶν, δεχομένων τὸν ἀόρατον χαρακτῆρα τῆς Ἐκκλησίας^{34α}, ὁ δὲ αἰδεσιμολογιώτατος πρωτοπρεσβύτερος I. Coman προσεκόμισε πλείονα θετικὰ στοιχεῖα, τονίσας ὅτι ὑπάρχουσιν ἕτεροι Παλαιοκαθολικοί, ἐν οἷς καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Οὐτρέχτης A. Rinkel^{34β}, οἵτινες δὲν φαίνονται δεχόμενοι τὴν προτεσταντικὴν ταύτην ἀντίληψιν. Ἀναμφιβόλως εἶναι θεμελιώδους σημασίας διὰ τὸν μεταξύ τῶν Ὀρθοδόξων καὶ τῶν Παλαιοκαθολικῶν διάλογον ἡ ἀκριβὴς ἐπισημανσις πασῶν τῶν ὁμοιοτήτων καὶ τῶν διαφορῶν ἐν τῇ περὶ Ἐκκλησίας διδασκαλίᾳ. Ὅθεν ἐπιβάλλεται, ὅπως καταστῇ γνωστὴ εἰς τὴν ἡμετέραν Ἐπιτροπὴν ἐκ μέρους τῶν Παλαιοκαθολικῶν ἡ περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς Ἐκκλησίας αὐθεντικὴ διδασκαλία αὐτῶν, καὶ δὴ περὶ τῆς ἐνοίας, τῆς φύσεως καὶ τῶν ιδιοτήτων τῆς Ἐκκλησίας, περὶ τοῦ ἀλαθῆτος αὐτῆς, περὶ τῆς θέσεως τῶν Κληρικῶν καὶ τῶν λαϊκῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ περὶ τῆς καθόλου ὀργανώσεως αὐτῆς. Ἐνταῦθα ἀνήκει καὶ ἡ ὑπὸ τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀναγνώρισις τῆς κανονικότητος ἢ μὴ τῆς Ἱεραρχίας τῆς Οὐτρέχτης, εἰς ἣν ἀνάγει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἡ Παλαιοκαθολικὴ Ἱεραρχία, θέμα τὸ ὁποῖον, νομίζομεν, ὅτι ἐνδείκνυται, ὅπως καὶ ἡ ἡμετέρα Ἐπιτροπὴ, ἐρευνήσῃ μὲν περαιτέρω καὶ κατ' ἴδιαν καὶ ἐν διαλόγῳ μετὰ τῆς Παλαιοκαθολικῆς Ἐπιτροπῆς, ἀλλ' ἐν τέλει, ἀκολουθοῦσα τὸ παράδειγμα τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Πετροπόλεως, παραπέμψῃ αὐτὸ εἰς τὰς κατὰ τόπους Ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας,

33. «Ὀρθοδοξία», ἐνθ' ἀν. σ. 159-160. «Θεολογία», αὐτόθι, σ. 34. «Ἐκκλησία», αὐτόθι, σ. 54.

34α. Βλέπ. «Thèses de l'Église Orthodoxe Bulgare pour son dialogue avec l'Église ancienne catholique», ἀναγνωσθεῖσας ἐν τῇ Πανορθοδόξῳ Διασκέψει τοῦ Βελιγραδίου ὑπὸ τοῦ ἀντιπροσώπου αὐτῆς ἀρχιμ. Σεραφεῖμ, ἐνθα διαπιστοῦται διαφωνία τῶν Παλαιοκαθολικῶν ἐν τῇ Ἐκκλησιολογίᾳ, καθ' ὅσον «des catholiques anciens n'ont pas la même conception de l'Église. Les uns considèrent, sous l'influence du protestantisme, qu'Elle est invisible car, selon eux, elle unit en soi uniquement les innocents, qui participent à la communion intime dans la foi, l'espoir et l'amour. Aucune confession chrétienne ne peut prétendre sur le droit exclusif de la béatitude. Il s'en suit qu'aucune Église ne peut être l'idéal pour les autres Églises. (Schirmer dans son Manuel de catéchisme. Dans ce même esprit s'exprime aussi le prof. Rudolf Keusser). Parallèlement à ces vues, d'autres théologiens (anciens) catholiques reconnaissent à l'Église orthodoxe la qualité d'œcuménique (la Conférence d'Utrecht de 1922), de gardienne du catéchisme de l'Église non divisée et de l'organisation apostolique (l'évêque Edouard Herzog et l'évêque Urs Küry).

34β. Βλέπ. A. Rinkel, ἐνθ' ἀν. σ. 202 ἐξ. Πρβλ. καὶ Katholischer Katechismus der Alt-Katholischen Kirche in Deutschland, Bonn 1965, σ. 52 ἐξ.

ὅπως, ἐὰν κρίνωσιν ἀναγκαῖον καὶ σκόπιμον, ἐφαρμόσωσι καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὴν ὀρθόδοξον ἀρχὴν τῆς «οἰκονομίας»^{35α}. Περαιτέρω, πέτρα σκανδάλου διὰ τοὺς Ὀρθοδόξους ἀποτελεῖ ἡ περὶ μυστηριακῆς κοινωνίας (Intercommunio) μεταξύ τῆς Παλαιοκαθολικῆς καὶ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας συμφωνία αὐτῶν ἐν ἔτει 1931, καθ' ἣν α) «ἐκατέρω Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει τὴν καθολικότητα καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς ἄλλης καὶ διατηρεῖ τὴν ἐαυτῆς, β) ἐκατέρω Ἐκκλησία συμφωνεῖ νὰ δέχηται τὰ μέλη τῆς ἄλλης Ἐκκλησίας εἰς συμμετοχὴν ἐν τοῖς Μυστηρίοις, καὶ γ) ἡ μυστηριακὴ κοινωνία δὲν ἀπαιτεῖ παρ' ἐκατέρας Ἐκκλησίας τὴν ἀποδοχὴν πάσης δογματικῆς γνώμης μυστηριακῆς εὐλαβείας ἢ λειτουργικῆς πράξεως, ἰδιαζούσης εἰς τὴν ἄλλην, ἀλλ' ὑπονοεῖ ὅτι ἐκατέρω πιστεύει, ὅτι ἡ ἄλλη κέκτηται πάντα τὰ οὐσιώδη σημεῖα τῆς χριστιανικῆς πίστεως»^{35β}. Ἀλλ' ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλη-

35α. Προσθετόν ἐνταῦθα, ὅτι, ἐπειδὴ ἐν τῇ ἀνωτέρω Παλαιοκαθολικῇ Κατηχήσει, § 262, σ. 51, ρητῶς ὀρίζεται, ὅτι «ἡ χειροτονία τοῦ ἐπισκόπου τελεῖται διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν ἐνός ἐπισκόπου» μόνον, ἀντὶ τῶν ὑπὸ τοῦ α' κανόνος τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων ὀριζομένων «δύο ἢ τριῶν ἐπισκόπων» (βλ. Ἰω. Καρμίρη, Τὰ δογματικὰ καὶ συμβολικὰ μνημεῖα...τ. Ι, σ. 252), ἀπεφασίσθη, μετὰ συζήτησιν ἐν τῇ Θεολογικῇ Ἐπιτροπῇ, ὅπως κληθῶσιν οἱ Παλαιοκαθολικοί, ἵνα διευκρινήσωσι τὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου θέσιν αὐτῶν.

35 β. Statement agreed between the Representatives of the Old Catholic Churches and the Churches of the Anglican Communion, ἐν G. K. A. Bell, London 1948, σ. 60. Γερμανοῦ Θυατείρων, Μυστηριακὴ κοινωνία μεταξύ Παλαιοκαθολικῶν καὶ Ἀγγλικανῶν, ἐν «Ὀρθοδοξία» 7 (1932) 82-83: Κατὰ τὸν Ἀγγλικανὸν G. Brown, «ἡ Intercommunio, καίπερ ἐρειδομένη ἐπὶ τῆς κοινῆς πίστεως εἰς τὸ πρόσωπον, τὸ ἔργον καὶ τὸ κύρος τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ ἀληθινοῦ ἀνθρώπου, καὶ εἰς τὴν αὐταποκάλυψιν τοῦ Θεοῦ ὡς Πατρός, Υἱοῦ καὶ Ἁγίου Πνεύματος, δὲν ἀπαιτεῖ παρ' οὐδετέρας τῶν κοινωνουσῶν ἀλλήλαις Ἐκκλησιῶν τὴν ἀποδοχὴν πάσης δογματικῆς γνώμης, μυστηριακῆς εὐλαβείας ἢ λειτουργικῆς πράξεως, προσδιαιρούσης τῆς ἑτέρας, ἀλλ' ὑπονοεῖ ὅτι ἐκατέρω πιστεύει περὶ τῆς ἄλλης, ὅτι διακατέχει ὅλα τὰ οὐσιώδη τῆς χριστιανικῆς πίστεως». Ἐπ' αὐτῶν ὁ Θυατείρων Γερμανός ὀρθῶς παρατηρεῖ: «Ἀπλῆ ἀνάλυσις τῆς πράξεως αὐτῆς δεικνύει, ὅτι, ὅτι ἀπαιτεῖται διὰ τὴν μυστηριακὴν κοινωνίαν εἶναι ἡ πίστις εἰς τὸ θεανδρικὸν πρόσωπον τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ τὸ δόγμα τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ κυρίως καὶ ἡ πεποίθησις γενικῶς ἦν μία Ἐκκλησία ἐσχημάτισε περὶ τῆς ἄλλης, ὅτι διακατέχει ὅλα τὰ οὐσιώδη τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Θὰ ἦδύνατο ὁμοῦς εὐλόγως νὰ ἐρωτησθῆ κανεὶς: Δὲν ὑποβιβάζονται κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ὅλα τὰ ἄλλα δόγματα, πλὴν τῶν δύο ἀνωτέρω μνημονουμένων, εἰς ἀπλᾶς θεολογικὰς γνώμας, ἐπὶ τῶν ὁποίων διαφωνία εἶναι τι ἐπιτετραμμένον, ἢ εἰς ἰδιαζούσαν θρησκευτικὴν εὐλάβειαν, ἥτις ἐπιτρέπει τὴν χρῆσιν πλείοτερον ἢ ὀλιγοτέρον μυστηρίων, ἢ εἰς λειτουργικὴν παράδοσιν ἄλλως ἐξελιχθεῖσαν ἱστορικῶς καὶ ἔχουσαν παρ' ἄλλοις». Καὶ κατωτέρω σ. 118-119 παρατηρεῖ ὁ αὐτός, ὅτι ἀπὸ Ἀγγλικανικῆς πλευρᾶς ὡς οὐσιώδη σημεῖα τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἀπαιτοῦνται μόνον τὰ καθορισθέντα ὑπὸ τοῦ συνεδρίου τοῦ Λάμπει τοῦ 1920 τέσσαρα ταῦτα: Ἁγία Γραφή, Μυστήρια, σύμβολα καὶ ἱστορικὸν ἐπισκοπᾶτον. Καὶ ἐρωτᾷ εὐλόγως: «Ἀλλ' ἂν ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία ἐβεβαίωθη, ὅτι ἡ Παλαιοκαθολικὴ κέκτηται τὰ ἀνωτέρω στοιχεῖα, ἀποφασίζοντες οἱ Παλαιοκαθολικοὶ νὰ εἰσέλθωσιν εἰς ἀπεριόριστον μυστηριακὴν κοινωνίαν μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν, δὲν ἀνεγνώρισαν ἐμμέσως καὶ αὐτοί, ὅτι δὲν ὑπάρχουσιν πλείονα τῶν ἄνω τεσσάρων, τὰ ἀποτελοῦντα τὴν οὐσίαν τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας... Ἀλλ' ἀρὰ γε καὶ διὰ τοὺς Παλαιοκαθολικοὺς δὲν ὑπάρχουσιν πλείονα οὐσιώδη στοιχεῖα; Καὶ τότε ποῖαν ἔχει σημασίαν ἡ διαβεβαίωσις τῶν Παλαιοκαθο-

κλησία τὰ μυστήρια αὐτῆς καὶ τὰς δωρεὰς τῆς χάριτος πρὸς ἐκκλησιαστικὰς κοινότητες, ἐχούσας διάφορον αὐτῆς διδασκαλίαν, στερουμένας τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς καὶ κλήρου κανονικῶς τελούντος τὰ μυστήρια, ἄτινα ἄλλως τε δὲν ἀποδέχονται αὐτὰ πάντα. Ἄλλ' εἶναι γνωστόν, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Παράδοσις ἀπαγορεύει τὴν μυστηριακὴν κοινωσίαν μετ' Ἐκκλησιῶν καὶ κοινοτήτων, μεταξύ τῶν ὁποίων ὑφίστανται δογματικαὶ διαφοραί, καὶ δὴ μεγάλαι, ὡς αἱ ἐκκλησιολογικαί, αἱ μυστηριολογικαὶ καὶ ἄλλαι ὅμοιαι, οἷαι αἱ χωρίζουσαι τὴν Παλαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν ἀπὸ τῆς Ἀγγλικανικῆς καὶ ἀπὸ τῶν Ἐκκλησιῶν τῶν Φιλιππίνων, τῆς Ἰσπανίας καὶ τῆς Πορτογαλίας, αἵτινες εὐρίσκονται προσέτι ἐν κοινωσίᾳ καὶ ταυτότητι διδασκαλίας μετὰ Προτεσταντικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ παραφύδων τῶν ἄκρων, ἀπορριπτουσῶν θεμελιώδη χριστιανικὰ δόγματα. Ἄλλ' ἐπαναλαμβάνομεν, ἡ μυστηριακὴ κοινωσία καὶ ἡ τελικὴ ἔνωσις μεταξύ χωρισμένων Ἐκκλησιῶν, κατὰ τὴν Ὁρθόδοξον διδασκαλίαν, εἶναι δυνατὴ μόνον ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ἀπολύτου ὁμοφροσύνης αὐτῶν ἐν τοῖς δόγμασι καὶ τῆς πλήρους ἐνώσεως αὐτῶν ἐν τῇ δογματικῇ πίστει, ἣτις ἀσφαλῶς δὲν ὑφίσταται ἐν προκειμένῳ³⁸. Προφανῶς καὶ ἐπὶ τοῦ κρίσιμου τούτου σημείου δεόν νὰ περιστραφῇ ὁ διάλογος τῆς ἡμετέρας Ὁρθόδοξου Ἐπιτροπῆς μετὰ τῆς ἀντιστοίχου Παλαιοκαθολικῆς, δυναμένος νὰ ἔγῃ ἀποφασιστικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς καταβαλ-

succession apostolique, celle de l'épiscopat et du sacrement eucharistique. Quoi qu'il en soit, les orthodoxes, dans leur dialogue imminent avec les vieux-catholiques, doivent considérer le fait que ces derniers sont en communion avec un groupe d'églises de confession anglicane et que, par conséquent, la possibilité de notre communion avec eux est inséparable de l'établissement de la même communion avec l'anglicanisme, compte tenu de tous les problèmes qui en découlent». (Archevêque Basile Krivochéine, Le XIX Congrès international Vieux-Catholiques à Vienne, ἐν «Messager de l'Exarchat du Patriarche Russe en Europe occidentale» 13 (1965) 203. 208/9).

38. Βλέπ. Ἰω. Καρμίρη, μν. ἔ. τ. II, σ. 1000 ἐξ: «Ἐξ ἐπόψεως ὀρθόδοξου ἡ κοινὴ συμμετοχὴ εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ Κυρίου, τὴν ἐξομολόγησιν καὶ τὰ ἄλλα μυστήρια, καὶ γενικῶς ἡ λεγόμενη Intercommunio, δύναται νὰ νοηθῇ μόνον ὡς ἐπιστέγασμα τῆς ἐν τῇ πίστει συμφωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς γνησίας καὶ πραγματικῆς δογματικῆς ἐνώσεως αὐτῶν καὶ ὡς καρπὸς τῆς ἐσωτερικῆς ὁμολογιακῆς ἐνότητος τῶν χριστιανῶν, ἥς ἐλλειπούσης δὲν εἶναι ἐπιτετραμμένη ἡ κοινωσία ἐν τοῖς μυστηρίοις. Τοῦτο συνάγεται ἐκ τῶν γενικῶν θεωρητικῶν ἀρχῶν τῆς Ὁρθοδοξίας, καὶ μάλιστα τῆς περὶ ἀκυρότητος τῶν ἐκτὸς τῆς ἀληθοῦς Ἐκκλησίας τελουμένων μυστηρίων, ὡς καὶ ἐκ ρητῶν κανόνων καὶ ἐκ τῆς καθόλου πράξεως τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, ἣν συνεκφαλαίωσεν ὁ Ἰωάννης Δαμασκηνός, "Ἐκδ. ὀρθ. πίστ. 4.13. Migne P.G. 94, 1153... Ἡ μυστηριακὴ κοινωσία ἔχει ὡς ἀπαραίτητον προϋπόθεσιν τὴν ἀπάρνησιν τῶν ἑτεροδόξων πλανῶν καὶ τὴν ἀποδοχὴν τῶν ἀντιστοίχων ὀρθόδοξων διδασκαλιῶν καὶ τὴν εἴσοδον εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ὁρθοδοξίας, ἄρα ἐνόηται ἐν τῇ πίστει καὶ τῇ ὁμολογίᾳ καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀπαγορευομένης τῆς Intercommunio μεταξύ τῶν Ὁρθόδοξων καὶ ὄλων τῶν ἑτεροδόξων...». Περὶ καὶ I. Κοτσώνη, Ἡ κανονικὴ ἀποψὶς περὶ τῆς ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν ἑτεροδόξων (Intercommunio), Ἀθῆναι 1957. Γ. Γαλιτῆ, Intercommunio, Ἀθῆναι 1966.

λομένης προσπαθείας πρὸς τὴν ποθητὴν συνενόησιν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Τὴν περὶ μυστηριακῆς κοινωσίας δὲ θεωρίαν καὶ πράξιν αὐτῆς ἡ Παλαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία φαίνεται στηρίζουσα ἐπὶ τῆς ἀποδεκτῆς ὑπ' αὐτῆς γενομένης γνωστῆς προτεσταντικῆς καὶ εἰδικώτερον ἀγγλικανικῆς «περὶ Ἐκκλησίας θεωρίας τῶν κλάδων» (Branch Church theory), τὴν ὁποίαν ἀπορρίπτει ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, διότι ἡ θεωρία αὕτη δέχεται, ὅτι δῆθεν οὐδεμία Ἐκκλησία δύναται νὰ θεωρηθῇ σήμερον ὡς μόνη ἐκπροσωποῦσα τὴν μίαν, ἀγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν, ἐμφανιζομένην νῦν ὡς διεσπασμένην εἰς τρεῖς κλάδους, τὸν ἀνατολικὸν τὸν ρωμαιοκαθολικὸν καὶ τὸν ἀγγλικανικόν, προστιθεμένου ὑπὸ τινων καὶ τοῦ ἐπισκοπικοῦ Λουθηρανικοῦ κλπ. Ἰσχυρίζονται λοιπὸν οἱ ὀπαδοὶ τῆς Branch Church theory, ἐν οἷς καὶ οἱ Παλαιοκαθολικοὶ, ὅτι ἐφ' ὅσον οἱ ἀνωτέρω κλάδοι τῆς μιᾶς Ἐκκλησίας εὐρίσκονται ἐν τῷ σχίσματι καὶ ὑπόκεινται εἰς πλάνας, μόνον διὰ τῆς ἐπανενώσεως αὐτῶν καὶ τοῦ ἀμοιβαίου πλουτισμοῦ ὄλων μέλλει νὰ πραγματοποιηθῇ τὸ ἰδανικὸν τῆς Una Sancta³⁹. Ἀλλὰ τὴν καὶ ὑπὸ τῶν

39. Ἡδη ὁ μετασχὼν τῶν συνεδρίων τῆς Βόννης τοῦ 1874-1875 Ζ. Ρ. ὡς ἡς διεπίστωσεν ἐκ τῶν ὑπὸ τῶν Παλαιοκαθολικῶν εἰρημένων καὶ πεπραγμένων ἐν αὐτοῖς καὶ ἀλλαχού, ὅτι οὗτοι οὐδεμίαν τῶν ὑφισταμένων μερικῶν Ἐκκλησιῶν θεωροῦσιν ὡς ἀλάθητον καὶ ὡς εὐρισκομένην ἐν τῇ ὀρθοδοξίᾳ κατὰ τὴν ἔνοιαν, ἣν αὐτοὶ ἀποδίδουσιν εἰς τὴν λέξιν ταύτην, ἀλλὰ θεωροῦσιν ἀπάσας ὡς διατελούσας ἐν τῇ πλάνῃ, μηδὲ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἐξαιρουμένης. Διότι ὁ ἐπίσκοπος αὐτῶν Ρέινκενς, θεωρῶν ἀπάσας τὰς ὑφισταμένας μερικὰς Ἐκκλησίας ὡς εὐρισκομένας ἐν τῇ πλάνῃ καὶ φρονῶν ὅτι οὐδεμία ἐξ αὐτῶν εἶναι τὸ ἰδεῶδες διὰ πάσας τὰς λοιπὰς, εἶπεν ἐν τῷ συνεδρίῳ τῆς Λυκέρνης: «οὐδεμία μερικὴ Ἐκκλησία (keine einzelne Kirche) κατέχει τὸ ἀπόλυτον πλήρωμα τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος... οὐδεμία ἄρα, (μερικὴ Ἐκκλησία, οὐδ' αὐτὴ ἄρα ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία κατὰ τὸν Ρέινκενς) δύναται νὰ ἦ τὸ ἰδεῶδες διὰ πάσας τὰς λοιπὰς» (πρωτόκολλ. συνεδρ. Λυκέρν. σ. 109). Θεωρῶν δὲ ὁ Ρέινκενς καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν ὡς εὐρισκομένην ἐν τῇ πλάνῃ, ἐν ἣ διατελοῦσι καὶ αἱ λοιπαὶ δογματικῶς διαφοροῦσαι μερικαὶ Ἐκκλησίαι καὶ μὴ εὐρίσκων αὐτὴν ὡς τὸ ἰδεῶδες, πρὸς δ' ὀφείλουσιν οἱ Παλαιοκαθολικοὶ νὰ τείνωσι καὶ προσεγγίσωσιν, ἐπάγεται μετὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους: «ἐν τοιαύτῃ πλάνῃ, ὅτι εἶναι ἡ ἀπόλυτος τελεία καὶ μόνη ἀληθὴς Ἐκκλησία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, εὐρίσκειται θεωρητικῶς καὶ πρακτικῶς ἡ Ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία: πρακτικῶς ὅμως ὑπόκεινται εἰς τὴν αὐτὴν πλάνην καὶ ἄλλαι Ἐκκλησίαι (ἄρα καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία!). Τοῦτου πείραν ἐλάβομεν ἡμεῖς οἱ Παλαιοκαθολικοὶ, ἐνῶ φίλοι τῆς κινήσεως ἡμῶν ἐκτιμῶσιν ἡμᾶς κατὰ τοσοῦτον, καθ' ὅσον πιστεύουσιν ὅτι προσεγγίζομεν εἰς τὴν ἐκῆτων Ἐκκλησίαν. Διὰ τοῦτο ἐπεθύμοι νὰ παρακαλέσω ἐνδομῶχος πάντας τοὺς εὐμενῶς διατεθειμένους χριστιανούς, νὰ φρονῶσιν ἐδραίως, ὅτι τὸ ἰδεῶδες τῆς Ἐκκλησίας ὑπ' οὐδεμίαν τῶν ὑφισταμένων Ἐκκλησιῶν ἐντελὸς ἐπετεύθη». (Ὁρθοδοξία καὶ Παλαιοκαθολικισμός, σ. 7 ἐξ.). Ὁ J.J. Overbeck, Die Bonner Unions-Conferenzen, oder Ahtkatholicismus und Anglikanismus in ihrem Verhältniss zur Orthodoxie, Halle 1876, σ. 6-7, διαπιστοῖ, ὅτι καὶ κατὰ τὸν Ignaz von Döllinger ist «die echte Nachfolgerin der alten Kirche der ersten unverdorbenen Jahrhunderte» längst dahin und nicht mehr auf dem Erdball zu finden. Die Gelehrten müssen sie erst wieder aus den zerstreuten Trümmern, aus den membris disiectis, auf dem Wege antiquarischer Forschung aufs Neue construieren. Er sagt nämlich in dem fünften Vortrag über die Wiedervereinigung der christlichen Kirchen» (Augsburger Allgem. Zeitung No 61, 1. März 1872 S. 903): Wer immer an Christus glaubt, wer sein Vaterland liebt, der kann sich der Erwartung nicht

Ο ΙΕΡΕΥΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΛΑΝΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΑΥΤΟΥ (1851-1932)

Προλεγόμενα

Ἀπὸ πολλοῦ χρόνου προσετιθέμην ν' ἀσχοληθῶ μετὰ τὸ πρόσωπον τοῦ ἱερέως Νικολάου Πλανᾶ, ἐφημερίου διατελέσαντος τοῦ ἱεροῦ ναοῦ ἀγίου Ἰωάννου (τῆς ὁδοῦ Βουλιαγμένης) τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν, ὅτε με προέλαβε τὸ κατὰ τὸ παρεθλὸν ἔτος ἐκδοθῆν ὑπὸ τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου «Ἀσπὴρ» Α.Ε. Παπαδημητρίου μικρὸν τεῦχος «Ὁ Παπα-Νικόλαος Πλανᾶς» (ὁ ἀπλοῦχος ποιμὴν τῶν ἀπλῶν προβάτων), ἐν τῷ ὁποίῳ περιέχεται βίος καὶ πολιτεία αὐτοῦ, συγγραφεὶς παρὰ τῆς μαθητρίας αὐτοῦ Μάρθας Μοναχῆς, ἐν ᾧ προσετέθησαν καὶ ἄλλαι ἀφηγήσεις εὐλαβῶν χριστιανῶν, οἵτινες ἐγνώρισαν ἐκ τοῦ πλησίον τὴν ἀγιότητά του. Τοῦ βιβλίου τούτου προλογίζει ὁ Φώτιος Κόντογλου καὶ ἐπιλέγει ὁ Ἀρχιμ. Φιλόθεος Ζερβάκος, ἡγουμένους τῆς ἐν Πάρῳ ἱεραῆς μονῆς τῆς Λογγοβάρδας.

Τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ συνίσταται ἐκ σελίδων 128, εἶναι ἐκδεδομένον ἐπὶ ἀρίστου χάρτου καὶ ἐξωφύλλου, ἐλκύει δὲ διὰ τοῦ ἀφηγηματικοῦ καὶ παραστατικοῦ αὐτοῦ ὕφους καὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τὸν ἀναγνώστην, καθιστάμενον λίαν ψυχωφελὲς ἀνάγνωσμα εἰς τὸ πολὺ κοινὸν τοῦ Χριστεπανύμου πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν.

Τὸ πρὸς τιμὴν τοῦ ἀγίου τούτου Πατρὸς τῆς Ἐκκλησίας ἀφιερῶθῆν τοῦτο τεῦχος, περιελθὸν εἰς χε-

Παλαιοκαθολικῶν υἱοθετηθεῖσαν ἀντορθόδοξον ταύτην θεωρίαν ἀπορρίπτει ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία, ὡς ἀντιστρατευομένην εἰς τὸ ὀρθόδοξον δόγμα περὶ ὑπάρξεως μιᾶς ἀληθοῦς Ἐκκλησίας, ἣν ἱδρυσεν ὁ Κύριος, καὶ ἥτις εἶναι ἡ Ὀρθόδοξος Καθολικὴ Ἐκκλησία, «ἡ μία ἀγία, καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία» τοῦ ἱεροῦ Συμβόλου τῆς πίστεως.

(Συνεχίζεται)

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΡΜΠΗΣ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

verwehren, dass eine nicht allzuferne Zukunft eine Kirche bringen werde, welche in ihrer gereinigten Gestalt als die echte Nachfolgerin der alten Kirche der ersten unverdorbenen Jahrhunderte Raum und Anziehungskraft haben wird für die jetzt noch Geschiedenen — eine Kirche, in welcher Freiheit mit Ordnung, Zucht und Sitte und Glaubensreinheit mit Wissenschaft und ungehemmter Forschung sich wird vertragen können». Παρὰ ταῦτα ὅμως, παρατηρεῖ ὁ Overbeck, «die orthodox-katholische Kirche ist anerkanntermassen auf dem Boden der ungetheilten Christenheit stehen geblieben, hält heute noch eben so unverändert alle Dogmen wie vor dem grossen Schisma, und es ist noch keinem Menschen gelungen nachzuweisen, dass sie auch nur die geringste Aenderung in den Dogmen vorgenommen habe. Es ist also sonnenklar, dass sie die Kirche der Verheissung ist, da der h. Geist sie im Vollbesitz der Wahrheit erhalten hat». Πρβλ. καὶ κατωτέρω σ. 39 ἐξ., ἐνθα μεταξὺ ἄλλων παρατηρεῖ: «Die Zweig-Kirchen-Theorie ist eine abenteuerliche theologische Grille, die dem armen katholischen Anglikaner aus der Verlegenheit helfen und die unausfüllbare Kluft zwischen seiner und der wirklichen Katholischen Kirche überbrücken soll» (αὐτόθι σ. 40).

ράς μου, διεξήλθον μετὰ πολλῆς εὐχαριστήσεως καὶ βαθείας συγκινήσεως, καθ' ὅτι ἔσχον τὴν ὑψίστην τιμὴν, νὰ γνωρίσω παιδιόθεν τὸν ἱερέα Νικόλαον Πλανᾶ καὶ νὰ καταστῶ πνευματικὸν αὐτοῦ τέκνον, διακονήσας αὐτὸν πολλάκις ἐν τῷ ἱερῷ βήματι κατὰ τὴν τέλεσιν ὑπ' αὐτοῦ τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν καὶ τῆς θείας Λειτουργίας. Ἐπειδὴ δ' ὡς ἀνέγνωσα ἐν τῇ σελίδι 104, 108 καὶ 109 τοῦ τεύχους τούτου γίνεται μνεῖα καὶ τοῦ ἡμετέρου ὀνόματος, ὅπερ οἴκοθεν καὶ ἄνευ μεθ' ἡμῶν ἐπικοινωνίας ἐσημείωσεν ἡ συγγραψασα τὸν βίον αὐτοῦ μοναχὴ, θεωρῶ ἐπιβεβλημένον μοι καθῆκον καὶ χρέος πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Πνευματικοῦ μου Πατρὸς, ἱερέως Νικολάου Πλανᾶ, ὅπως ἐνδιατρίψω εἰς τὸ περὶ αὐτοῦ πρόσωπον καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ, ἐκθέτων ἅμα ὅσα χαρακτηριστικῶς ἀπετυπώθησαν ἐν τῇ μνήμῃ μου ἐκ τῆς ἐναρέτου αὐτοῦ πολιτείας, ἱκανὰ νὰ συμβάλουν εἰς τὴν κατὰ κοινὴν ὁμολογίαν καὶ συνείδησιν ἀναγνώρισιν τῆς ἀγιότητος αὐτοῦ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐὰν τοῦτο δὲν τὸ ἐπραξά μέχρι τοῦδε, ὠφείλετο εἰς ἐνδόμυχον σκέψιν μου νὰ καταλείπω μετὰ θάνατον γραπτῶς ὅσα περὶ αὐτοῦ παιδιόθεν ἐγνώριζον, ἵνα μὴ τυχὸν θεωρηθῶσιν ὡς ὑπερβολαὶ καὶ μεγαλοποιήσεις τῶν συμβάντων ἢ καὶ ἐπήρεια ἀυθυποβολῆς τινος, παρ' ἀνθρώπων, μὴ δεχομένων τὸ ἀξιοπίστον τῆς καλῆς καὶ εὐλικρινοῦς μαρτυρίας ἢ λόγῳ ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας καὶ προκαταλήψεως δυσμενῶς διακειμένων ἐναντι τῆς ἡμετέρας ἐλαχιστότητος.

Ἀλλὰ μὴν, ὡς συνέβη περὶ τοῦ ἐν ἀγίοις Πατρὸς Νεκταρίου, Ἀρχιεπισκόπου Πενταπόλεως, τοῦ θαυματουργοῦ καὶ κτίτορος τῆς ἱεραῆς μονῆς Ἀγίας Τριάδος Αἰγίνης (†1920), τοῦ ὁποίου τὸν βίον συνέγραψα ἐπὶ τῇ βῆσει τοῦ προσωπικοῦ αὐτοῦ ἀρχεῖου, ἐκδοθέντος δαπάναις τῆς ὡς ἄνω μονῆς τοῦ περὶ αὐτοῦ βιβλίου δις (1955 καὶ 1965), ἐν ᾧ συγχρόνως ἀνεγνωρίζετο εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας ἡ ἀγιότης αὐτοῦ, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ περὶ τοῦ ἱερέως Νικολάου Πλανᾶ, ἐφημερίου διατελέσαντος τῆς ἱεραῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν (1851 - 1932), θὰ περιγράψωμεν ὅσα ἡ μνήμη ζωηρῶς διετήρησε καὶ ἡ καρδία ἡμῶν ἀπετύπωσεν, οὐχὶ πρῶτοι ἡμεῖς ἀποδίδοντες αὐτῷ τὴν «ἀγιότητα», ἀφοῦ κατὰ πάνδημον ὁμολογίαν τοῦ εὐσεβοῦς πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας ἦτο ἅγιος καὶ ὑπάρχουν εἰσέτι ἐν τῇ ζωῇ αὐτόπται μάρτυρες πολλοί, δυνάμενοι νὰ ὁμιλήσωσι περὶ αὐτῆς.

Ὡς ἐκ τούτου δὲν ἠδυνάμην νὰ σιωπήσω ἐπὶ μακρότερον χρόνον περὶ ὅσων ἰδιοῖς ὁμμασιν εἶδον καὶ ἀντελήφθην περὶ αὐτοῦ, ἀναμένων τὴν εὐθέτω χρόνῳ ἀποκάλυψιν αὐτῶν. Κατὰ συνέπειαν ὅσα περὶ τοῦ ἀγίου αὐτοῦ προσώπου καὶ τοῦ θεαρέστου ἔργου του πρόκειται ν' ἀφηγηθῶ, ἀποτελοῦν ὁμολογίαν αὐτόπτου μάρτυρος, προστιθεμένην εἰς τὰς ἐν τῷ προμνημονευθέντι τεύχει ἀναφερομένας. Θέλω νὰ πιστεύω, ὅτι ἡ ἀξιοπιστία μου θ' ἀναγνωρισθῇ καὶ λόγῳ

+ Νικόλαος Πλανᾶς Ἱεροῦ

τῆς θέσεώς μου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀλλὰ καὶ διότι ἔχω πλήρη συνείδησιν τῆς εὐλικρινείας τῶν λόγων μου. Ἐν πάσῃ περιπτώσει χαίρω ὀλοψύχως, ὅτι ἔρχονται εἰς τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος ἀβθεντικαὶ καὶ ἀξιόπιστοι ἀφηγήσεις τῶν προσώπων τοῦ πνευματικοῦ αὐτοῦ κύκλου, εἰς τὰς ὁποίας προστίθενται οἱ ταπεινοὶ μου περὶ αὐτοῦ λόγοι, ἀποτελοῦντες ἐκδήλωσιν τῆς βαθείας μου εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν Πνευματικὸν μου τοῦτον Πατέρα, ἅμα δὲ τρισάγιον ὑπὲρ τῆς δικαίας καὶ ἁγίας αὐτοῦ ψυχῆς.

I

Βίος Ἱερέως Νικολάου Πλανᾶ

Οὗτος ἐγεννήθη ἐν Νάξῳ τῷ 1851 παρ' εὐσεβῶν γονέων. Ἀπορφανισθεὶς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ εἰς ἡλικίαν 14 ἐτῶν, ἦλθεν εἰς Ἀθήνας μετὰ τῆς μητρὸς καὶ ἀδελφῆς αὐτοῦ, ἔνθα τῇ προτροπῇ τῆς μητρὸς αὐτοῦ συνῆψε γάμον εἰς νεαρὰν ἡλικίαν μετὰ τινος νεανίδος ὀνόματι Ἐλένης, τὸ γένος Προβλεγγίου ἐκ Κυθήρων. Ἐκ τοῦ γάμου του ἀπέκτησε ἐν μόνον τέκνον, ἄρρεν, ὀνόματι Ἰωάννην. Μετ' ὀλίγον ἐκοιμήθη ἡ σύζυγος αὐτοῦ, τῆς ἀνατροφῆς δὲ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ ἐπεμελήθη ἡ εὐσεβεστάτη μήτηρ αὐτοῦ.

Παιδιόθεν ἔχων ἔνθεον ζῆλον καὶ κλίσιν πρὸς ἱερωσύνην, χειροτονήθη τῇ 28 Ἰουλίου 1879 Διάκονος ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος (Πλάκας) εἰς ἡλικίαν 28 ἐτῶν, μετὰ πενταετίαν δὲ τῇ 2 Μαρτίου 1884 ἱερεὺς ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τοῦ Προφήτου Ἐλισσαίου (κειμένω παρὰ τῇ πλατεῖᾳ Μοναστηρακίου) ἦτοι εἰς ἡλικίαν 33 ἐτῶν. Τὰς ἀνωτέρω χρονολογίας ἐσημείωσεν οὗτος ἰδίαις αὐτοῦ χερσὶν ὀπισθεν ἱεράς τινος εἰκόνας τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ, εἰκονιζούσης ἄνω μὲν τοὺς ἁγίους διακόνους Πρόχορον, Νικάνορα καὶ Παρμενᾶ, κάτω δὲ τὸν ἅγιον διάκονα Τίμωνα καὶ τὸν ἅγιον Ἰσίδωρον. Ἐπὶ τῆς ὀπισθίας λοιπὸν αὐτῆς πλευρᾶς, ἀφοῦ ἐσημείωσεν εἰς τὸ μέσον τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ καὶ τὰ γράμματα IC XC NI KA, ἔγραψε τὰς εἰρημέναις χρονολογίας, κάτωθι δὲ ἔθεσε τὴν ὑπογραφήν αὐτοῦ « Ν ι κ ὀ λ α ο ς Π λ α ν ᾶ ς ἱ ε ρ ε ῦ ς ἐ κ Ν ᾶ ξ ο υ ».

Αἱ γραμματικαὶ αὐτοῦ γνώσεις ἦσαν στοιχειώδεις, οὐχ ἤττον ἀγαπήσας ὀλοψύχως τὰ σκηνώματα τοῦ Κυρίου καὶ ἐντροφήσας ἡμέραν καὶ νύκτα εἰς τὴν λατρείαν τοῦ ἐν Τριάδι Θεοῦ, ἀνεγίνωσκε τὰ ἱερά ἀναγνώσματα, τὸν ψαλτῆρα καὶ τὰ λοιπὰ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία μετὰ σφοδροῦ πάθους, καταστάς ἐνθερμος ζηλωτῆς καὶ ἄριστος κατὰ πάντα λειτουργὸς τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας.

Ἐν ἀρχῇ διωρίσθη ἐφημέριος ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος (Ἰλισσοῦ), μετ' ὀλίγον δὲ χρόνον μετετέθη, παρὰ τὴν θέλησιν αὐτοῦ, ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου (Κυνηγοῦ), ὡς ἐλέγετο τότε, κειμένω νῦν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Βουλιαγμένης τῶν Ἀθηνῶν. Ἐν αὐτῷ ὑπηρέτησε συνεχῶς ἔκτοτε, ὡς ἐφημέριος καὶ πνευματικὸς πατήρ, μέχρι τῆς τελευταίας αὐτοῦ, διαπρέψας ὡς ἱερεὺς καὶ φήμην δικαίου ἀνδρὸς ἀποκτήσας παρὰ τῷ πληρώματι τῆς Ἐκκλησίας.

Παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ὑπηρέτει εἰς λίαν ἀπομακρυσμένον, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, τῆς Πρωτευούσης ναδῶν, ὁ ἱερεὺς Νικόλαος Πλανᾶς, χάρις εἰς τὰ ἐξαιρετὰ πνευματικὰ καὶ ἠθικὰ αὐτοῦ προσόντα, ἄτινα διὰ τῆς συνεχοῦς ἀσκήσεως καὶ ἐργηθόσεως ἐκαλλιέργει, ἀπέκτησε λίαν ἐνωρὶς ἀγαθωτάτην φήμην εὐσεβεστάτου καὶ ἁγιωτάτου Πατρὸς, καταστάς γνωστός εἰς εὐρύτατον κύκλον τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν.

Πιστὸς καὶ ἀφωσιωμένος εἰς τὴν ἱερατικὴν του διακονίαν, διεκρίθη κατ' ἐξοχὴν ὡς ἄριστος καὶ ἀκαταπόνητος λειτουργὸς τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ τελετουργικὸν τούτου εἶχεν εἰς τὸ ἐξαιρετικόν, ὑπερβάλλον εἰς διάρκειαν χρόνου καὶ αὐτὰ τὰ τυπικὰ τῶν πλέον συντηρητικῶν μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Ἀγαπήσας ἐκ βάθους ψυχῆς τὰς αὐλὰς Κυρίου, διήρχετο τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου αὐτοῦ ἐν αὐταῖς, καταγιγόμενος εἰς μακράς, ἀλλὰ λίαν καταναυκτικὰς προσευχάς, τελῶν πάσας τὰς ἱεράς ἀκολουθίας.

Ὁ ἱερεὺς Νικόλαος Πλανᾶς ὑπῆρξεν ἄνθρωπος τῆς προσευχῆς, ὁ ἀληθὴς μύστης τῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποίαν διὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ παραδείγματος μετέδιδεν εἰς τοὺς πιστούς. Διαρκῶς προσηύχετο, ἐπικαλούμενος τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ συμπαντος τοῦ κόσμου, τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν

καὶ τῶν ψυχῶν τῶν κεκοιμημένων ἀδελφῶν τῆς πίστεως ἡμῶν. Καὶ ὅταν ἀκόμη συνδιελέγτο ἐκτός τοῦ ναοῦ, ἤκούετο μονολογιῶν, προσφέρων προσευχὰς ὑπὲρ τῶν μετ' αὐτοῦ συνδιαλεγόμενων προσώπων. Ἐθεώρει τὴν καθημερινὴν προσευχὴν, ὡς πνευματικὸν λουτρὸν τῆς ψυχῆς, τὸ ὁποῖον ἐλάμβανε πρῶτος αὐτός, διὰ τὴν συνηθιστὴν καὶ τοὺς ἄλλους εἰς αὐτό. Ἡ προσευχὴ τούτου δὲν ἦτο τυπικὴ καὶ μηχανικὴ, ἀλλὰ προήρχετο ἀπὸ τὰ βάθη τῆς θερμουργοῦ πίστεώς του, δι' αὐτὸ καὶ εἰσπνεύετο ἀπὸ τὸν Θεόν.

Προϋπόθεσις ἀπαραίτητος τῆς προσευχῆς ἦτο δι' αὐτὸν ὁ ἑσωτερικὸς καθαρισμὸς τῆς ψυχῆς, ὁ διὰ τοῦ Μυστηρίου τῆς Μετανοίας προσερχόμενος. Συνέδεε τὴν καθημερινὴν αὐτοῦ προσευχὴν μετ' τὸ Μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Ἐντεῦθεν οὐδέποτε παρέλειψε, νὰ τελέσῃ τὴν Θ. Λειτουργίαν καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐπὶ πενήτηντα συνεχῆ ἔτη. Κατὰ τὴν Μ. Τεσσαρακοστὴν ἐτέλει τὴν λειτουργίαν τῶν Προηγιασμένων καθ' ὅλας τὰς ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος, ἐκτός τοῦ Σαββάτου καὶ Κυριακῆς, ὅτε ἐτέλει τὰς λειτουργίας τοῦ ἁγ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου καὶ Μ. Βασιλείου.

Εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν μετέδιδε καὶ ἐδίδασκε πολλὰ διὰ τῆς ἰδικῆς του εὐσεβείας καὶ εὐλαβείας. Εἶχεν ἀληθινὸν φόβον Θεοῦ, ὁσάκις εὐρίσκειτο ἐν τῷ ναῷ, ἀλλὰ καὶ μετέδιδε τοῦτον ἐκ τῆς ὅλης αὐτοῦ στάσεως καὶ τοῦ τρόπου τῆς ἰδικῆς του προσευχῆς καὶ ἀναφορᾶς. Οὕτως ἐπεκράτει εἰς τὰς ὑπ' αὐτοῦ τελεσθείσας λειτουργίας ἀπόλυτος ἡσυχία καὶ βαθεῖα κατάνυξις, παραδειγματικὴ σιγὴ καὶ προσήλωσις εἰς τὰ ἐν τῷ ναῷ τελούμενα. Ἐφαίνετο, ὡς ἐάν ὅλον τὸ πλῆθος, ὑπὲρ ἑκάστοτε κατέκλυζε τὸν ναόν, ἔνθα ἐλειτούργει ὁ πατήρ Νικόλαος, ἀνέμενε νὰ λάβῃ τι οὐρανόθεν. Ἀληθινὴ μυσταγωγία ἦτο ἡ θεία λατρεία, φέρουσα πλήρη ἐξαύλωσιν εἰς τοὺς προσευχομένους πιστούς. Εἰς τοιαύτην ὑποβλητικὴν ἀτμόσφαιραν εὐρίσκειτο διαρκῶς ἡ ἁγία αὐτοῦ ψυχὴ καθ' ἑκάστην ἡμέραν, μεταλαμβάνουσα τῆς θείας Χάριτος.

Ἡ προσευχὴ τοῦ Παπα - Νικόλα εἶχε βάθος, περιεχόμενον, ὠδήγει εἰς ἀληθῆ ἔκστασιν. Ἐκεῖ δ' ὅπου καθίστατο αὕτη ἐναργεστέρα, ἦτο τὸ ναῖδριον τοῦ Προφήτου Ἐλισσαίου, ὅπερ ἔκειτο ἐν τῷ προαυλίῳ οἰκίᾳ τινὸς τῆς παλαιᾶς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν, παρὰ τοὺς παλαιούς Στρατῶνας καὶ τὴν πλατεῖαν Μοναστηρακίου, ὅπερ ἀτυχῶς βραδύτερον καταδαφίσθη, ἄγνωστον διὰ τίνος λόγους, πρὸς βαθεῖαν λύπην ὅσων ἐγνώρισαν αὐτό, κατὰ τὰς δεκαετηρίδας ἐκεῖνας, καθ' ἃς ὁ Πατήρ Νικόλαος Πλανᾶς εἶχεν ὀρίσει τοῦτο ὡς τὸν καλύτερον ἱερὸν χώρον τῆς διεξαγωγῆς τῶν παρατεταμένων κατανυκτικῶν αὐτοῦ προσευχῶν καὶ λειτουργιῶν. Πράγματι ἐντός τοῦ κόσμου καὶ τῆς τύρβης τῆς Πρωτευούσης εἶχεν ἀποκαλύψει ἀπὸ τῆς χειροτονίας αὐτοῦ εἰς Πρεσβύτερον, ὁ ἅγιος ἐκεῖνος Πατήρ, τόπον κατάλληλον ἱερᾶς κατανύξεως καὶ διαπύρου προσευχῆς. Ἐν αὐτῷ ἐτέλει τὰς ἱερὰς ἀκολουθίας καὶ τὴν θεῖαν Λειτουργίαν, ὡς καὶ τὰς ἱερὰς Παννυχίδας. Εἰς τὸν ἱερὸν ναὸν τοῦ ἁγ. Ἰωάννου (Κυνηγοῦ) τῆς ὁδοῦ Βουλιαγμένης, ἔνθα ἦτο τακτικὸς ἐφημέριος μεθ' ἑνὸς ἄλλου ἱερέως, εὐρί-

σκετο, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τὰς ἡμέρας τοῦ Σαββάτου καὶ Κυριακῆς καὶ τῶν μεγάλων ἑορτῶν, ὡς καὶ κατὰ τὰς ἑσπερινὰς ὥρας ἑκάστης ἡμέρας. Κατὰ τὰς ὑπολοιπούς ἡμέρας, ἐφ' ὅσον δὲν ἦτο ἀναγκαῖα ἡ παρουσία του, ἐτέλει τὴν Θ. Λειτουργίαν καὶ τὰς ἱ. παννυχίδας, εἴτε ἐν τῷ ναῖδριῳ τοῦ Προφήτου Ἐλισσαίου, εἴτε καὶ ἐν ἄλλοις παρεκκλησίαις, ἀποφεύγων νὰ ἐμφανίζηται εἰς μεγάλους καὶ κεντρικοὺς ναοὺς τῆς πόλεως.

Ἀφωσιωμένος ἐκεῖνος ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὸν μοναχικὸν βίον καὶ τὴν διαρκῆ πρὸς τὸν Θεὸν ἀναφορὰν, ἠρέσκετο νὰ ἐνδιατρίβῃ συνεχῶς εἰς μικρὰ παρεκκλήσια εἴτε τῆς παλαιᾶς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν, περὶ τὴν Ἀκρόπολιν, εἴτε καὶ μακρὰν αὐτῆς ἐν τοῖς προαστείαις. Συνήθης ὅμως τόπος, εἰς τὸν ὁποῖον ἠδύνατό τις νὰ συναντήσῃ αὐτόν, ἦτο τὸ ναῖδριον τοῦ Προφήτου Ἐλισσαίου καὶ ὁ ἐνοριακὸς αὐτοῦ ναὸς τοῦ ἁγ. Ἰωάννου (Κυνηγοῦ) ὁδοῦ Βουλιαγμένης, εἰς τὸν ὁποῖον καθ' ἑκάστην ἡμέραν μετέβαινε, ἐπιστρέφων κατὰ τὰς ἀπογευματινὰς ἢ ἑσπερινὰς ὥρας, κατ' ἐξοχὴν πρὸς τέλεσιν τοῦ Μυστηρίου τῆς Ἱερᾶς Ἐξομολογήσεως, ἔνθα ἀνεμένετο ἀπὸ πολὺ ἐνωρίς παρὰ πολλῶν χριστιανῶν.

Εἰς τὸ κατανυκτικὸν λοιπὸν ἐκεῖνο ναῖδριον τοῦ Προφήτου Ἐλισσαίου προσήρχοντο ἐξ ὅλων τῶν σημείων τῆς πόλεως εὐσεβεῖς χριστιανοί, πάσης τάξεως καὶ ἡλικίας, προκειμένου νὰ αἰσθανθοῦν τὴν προσευχὴν, τῆς ὁποίας μύστης θερμουργὸς ἦτο ὁ Πατήρ Νικόλαος. Μεταξὺ τῶν προσώπων ἐκείνων, οἵτινες τακτικῶς τὸν ἐπισκέπτοντο καὶ συμμετεῖχον ἀκόμη εἰς τὰς ἱερὰς ψαλμωδίας ἦσαν οἱ δύο μεγάλοι διηγηματογράφοι, ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης (1851 - 1911) καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης (1851 - 1929), ὁ μετὰ ταῦτα μοναχὸς Ἀνδρόνικος. Ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἄλλοι τῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἐπιστήμης ἄνδρες ἐκκλησιάζοντο εἰς τὸν μυστικοπαθῆ τοῦτον ναόν, παρακολουθοῦντες ἐκ τοῦ συνεγγυς τὸν ἀγαθώτατον τοῦτον ἱερέα τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Παπαδιαμάντης γράφει περὶ αὐτοῦ τὰ ἑξῆς: «Μεταξὺ τῶν ὑπαρχόντων ἱερέων ὑπάρχουσιν ἀκόμη πολλοὶ ἐνάρετοι καὶ ἀγαθοί, εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία. Εἶναι τύποι λαϊκοί, ὠφέλιμοι, σεβάσμιμοι. Ἄς μὴ ἐκφωνοῦσι λόγους. Ἡξεύρουσιν αὐτοὶ ἄλλον τρόπον πῶς νὰ διδάσκωσι τὸ ποίμνιον. Γνωρίζω ἕνα ἱερέα εἰς τὰς Ἀθήνας. Εἶναι ὁ ταπεινότερος τῶν ἱερέων καὶ ὁ ἀπλοϊκώτερος τῶν ἀνθρώπων. Διὰ πᾶσαν ἱεροπραξίαν ἀν τοῦ δώσης μίαν δραχμὴν ἢ πενήντα λεπτὰ ἢ μίαν δεκάραν, τὰ παίρνει. Ἄν δὲν τοῦ δώσης τίποτε, δὲν ζητεῖ. Διὰ τρεῖς δραχμὰς ἐκτελεῖ παννύχιον ἀκολουθίαν, Λειτουργίαν, Ἀπόδειπνον, Ἐσπερινόν, Ὁρθρον, Ὠρας· τὸ ὅλον διαρκεῖ ἐννέα ὥρας. Ἄν τοῦ δώσης μόνον δύο δραχμὰς δὲν παραπονεῖται. Κάθε ψυχοχάρτι, φέρον τὰ μνημονεῦτα ὀνόματα τῶν τεθνεώτων, ἀφοῦ ἀπαῖ τοῦ τὸ δώσης, τὸ κρατεῖ διὰ πάντοτε. Ἐπὶ δύο τρία ἔτη ἐξακολουθεῖ νὰ μνημονεῖ τὰ ὀνόματα. Εἰς κάθε προσκομιδῆν μνημονεῖ δύο ἢ τρεῖς χιλιάδας ὀνόματα. Δὲν βαρύνεται ποτέ. Ἡ προσκομιδὴ παρ' αὐτῷ διαρκεῖ δύο ὥρας. Εἰς τὴν ἀπόλυσιν τῆς Λειτουργίας, ὅσα κομμάτια ἔχει ἐντός

τοῦ ἱεροῦ, ἀπὸ πρόσφορα ἢ ἀρτοκλασίαν, τὰ μοιράζει ὅλα εἰς ὅσους τύχουν. Δὲν κρατεῖ σχεδὸν τίποτε»¹.

Ὁ Ἱερεὺς Νικόλαος Πλανᾶς δέον νὰ ὀνομασθῆ, ἄριστος μυσταγωγὸς τῆς θείας λατρείας, ἀφοῦ κατ' ἐξοχὴν διεκρίθη ὡς λειτουργὸς αὐτῆς καὶ διέπρεψεν ὡς ἅγιος, λόγῳ τῆς ἐναρέτου αὐτοῦ πολιτείας, διὰ τῆς Θείας Χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὴν ὁποίαν, εὐρισκόμενος ἡμέραν καὶ νύκτα ἐν διαρκεῖ πρὸς τὸν Θεὸν ἀναφορᾷ, ἐπεκαλεῖτο. Παρὰ τὴν ἀπλότητα καὶ ἔλλειψιν ἀνωτέρας Θεολογικῆς μορφώσεως εἶχε τὴν δύναμιν, ζῶν αὐτὸς ἐν τῇ Χάρτι τοῦ Θεοῦ, νὰ μεταδίδῃ αὐτὴν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν πιστῶν καὶ νὰ ὀδηγῇ αὐτὰς εἰς τὴν σωτηρίαν. Ὁ Θεὸς εἶχε πλουσίως εὐλογῆσαι αὐτὸν καὶ εἶχε καταστήσει τοῦτον πράγματι φορέα τῶν Θείων Αὐτοῦ δωρεῶν.

Εἰς τὸ τελετουργικὸν αὐτοῦ διακρίνομεν δύο τινά: α) Τὰς παρατεταμένας ἱεραῖς ἀκολουθίας καὶ Λειτουργίας, ἀρχομένας ἐκ τοῦ μεσονυκτικοῦ ὄρθρου, μεθ' ὅλων τῶν ἀναγκωσμάτων καὶ κανόνων, ὥρων καὶ τῆς Θείας Λειτουργίας, ἐξικνουμένας μέχρι τῶν ἀκολουθιῶν τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου καὶ τοῦ Παρακλητικοῦ Κανόνος πρὸς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον. Ἀρχόμενος τούτων τὴν πρωΐαν, ἐτελείωνε περὶ τὴν 4 ἢ 5 ἀπογευματινὴν ὥραν. β) Τὰς ἱεραῖς Παννυχίδας, τὰς ὁποίας ἐκ τῶν πρώτων ἱερέων τῆς χρονικῆς ἐκείνης περιόδου καθ' ἣν ἱεράτευσεν, καθιέρωσεν ἐν Ἀθήναις, παρά τινας ἀντιδράσεις τῆς προϊσταμένης αὐτοῦ Ἀρχῆς, εἰς ἃς πανταχόθεν συνέρρεον πλήθη εὐσεβῶν χριστιανῶν. Εἰς ἀμφοτέρα ταῦτα τὰ εἶδη τῆς κοινῆς λατρείας ἐπεδίδεδετο μετὰ σφοδροῦ θεοῦ ζήλου, ἐπικαλούμενος τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ἐπὶ πάντας τοὺς πιστοὺς. Κύριος πυρὴν τῆς θείας αὐτοῦ ἀναφορᾶς καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀπετέλει τὸ Μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας.

Ἐκτὸς ὅμως τούτων ὁ ἱερεὺς Νικόλαος Πλανᾶς διεκρίθη ὡς Πνευματικὸς τῆς Ἐκκλησίας Πατήρ, ὀδηγήσας διὰ τῆς τελέσεως τοῦ Μυστηρίου τῆς Μετανοίας εἰς σωτηρίαν χιλιάδας ψυχῶν. Τοῦτο ἐτέλει ἅμα τῷ πέρατι τῆς Θείας Λειτουργίας, εἴτε ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου (Κυνηγοῦ) τῆς ὁδοῦ Βουλιαγμένης, ἔνθα ἐπέστρεφεν, ὡς ἐλέχθη, ὁσάκις ἐλειτούργει εἰς ἄλλους ναοὺς (παρεκκλήσια) εἴτε καὶ ἐν αὐτοῖς. Ἐθεώρει ἀπαραίτητον προϋπόθεσιν τῆς εὐπροσδέκτου προσευχῆς τὸν καθαρισμόν τῆς ψυχῆς καὶ διὰ τοῦτο ὅσοι ἠσθάνοντο ψυχικὴν ἀνακούφισιν ἐκ τῶν παρ' αὐτοῦ τελουμένων ἱερῶν ἀκολουθιῶν, ἔσπευδον ν' ἀποπλύνωσι τὸν ρύπον τῶν ψυχῶν αὐτῶν διὰ τοῦ Μυστηρίου τῆς Μετανοίας. Ὡς ἄριστος πνευματικὸς πατήρ καὶ ἰατρός, κατάρθωνε ν' ἀναγεννᾷ καὶ σώζῃ πολλὰς ψυχὰς. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἀφθόνως εἶχεν ἐπιφοιτήσει εἰς τὴν ἀγαθωτάτην αὐτοῦ καρδίαν, οὕτως ὥστε νὰ ἐπιδρᾷ εὐκόλως καὶ ἐπ' αὐτῶν εἰσέτι τῶν δυστρόπων χαρακτήρων

καὶ τῶν βαρέως ἀμαρτανόντων, νὰ συγκινῆ καὶ νὰ πείθῃ αὐτοὺς περὶ ἀποβολῆς τῶν κακῶν ἔξεων καὶ τῶν παθῶν αὐτῶν καὶ ἀλλαγῆς τοῦ φρονήματος αὐτῶν. Ἡ φήμη αὐτοῦ ὡς ἀρίστου ἐξομολόγου διεδίδετο ἡμέρα τῇ ἡμέρα πανταχοῦ, ἐπαυξάνουσα τὴν κοινήν περὶ αὐτοῦ ἐντύπωσιν, ὡς ἁγίου τῆς Ἐκκλησίας ἀνδρός.

Ὁ Ἱερεὺς Νικόλαος Πλανᾶς εἶχεν ἀνεπτυγμένας εἰς τὸ ἔπακρον πάσας τὰς χριστιανικὰς ἀρετάς. Κατ' ἐξοχὴν διεκρίνετο διὰ τὴν ἀπέραντον ἀγαθότητα καὶ καλωσύνην τῆς καρδίας του, αἵτινες ἦσαν ἀπόρροια τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἀγάπης καὶ συμπαθείας πρὸς πάντα ἀνεξαίρετως ἄνθρωπον. Ἐφέρετο συμπαθῶς πρὸς πονηροὺς καὶ ἀμαρτωλοὺς, μηδένα ἀπομακρύνων ἀπ' αὐτοῦ, ἀναμένων τὴν μετάνοιαν αὐτῶν. Μὲ τὸ ἰλαρὸν αὐτοῦ πρόσωπον, τὸ καθ' ὅλα βιβλικόν, τὸ πρῶον καὶ μειλίχιον τοῦ ὕφους του, τὸ πατρικὸν αὐτοῦ μεῖδιωμα, τὴν μεγάλην του ἀπλότητα καὶ ἄκραν ταπεινώσιν, ἀπέσπα τὴν ἐκτίμησιν, συμπάθειαν καὶ ἐμπιστοσύνην πάντων. Οὐδεὶς εὐρέθη ποτὲ δυσανασχετῶν κατ' αὐτοῦ ἢ ἀντιλέγων εἰς τὰς πατρικὰς αὐτοῦ ὑποθήκας καὶ συστάσεις.

Ἡ ἀγάπη του πρὸς τὸν Θεὸν ἠκολουθεῖτο ὑπὸ τῆς ἀκρας ταπεινώσεως. Οὐδέποτε ἠκούσθη ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ λόγος ὑπεροψίας ἢ καυχήσεως τυχόν διὰ τὰς πολλὰς αὐτοῦ ἀρετὰς καὶ τὴν ἁγιότητα τοῦ βίου. Ἀπλοὺς καὶ ταπεινός, ἐφέρετο, ὡς τὸ ἄκακον παιδίον, πρὸς ὅλους τοὺς ἀθρώπους. Ἡ ταπεινώσις αὐτοῦ δὲν εἶχεν ὄρια, διότι ἠδύνατο νὰ ὑπακούσῃ ἀμέσως πρὸς οἰανδήποτε ἐντολήν τοῦ ἐδίδετο, χωρὶς δισταγμοὺς ἢ ἀντιρρήσεις, ὡς συνέβη πολλάκις κατὰ τὴν μακρὰν αὐτοῦ ἐφημεριακὴν ὑπηρεσίαν.

Θυμὸς δὲν ὑπῆρχεν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. Ἠδύνατο ν' ἀντιμετωπιζῆ τὰς ἀντιζηλοτήτας, τοὺς πειρασμοὺς καὶ τὴν καλίαν τῶν ἀθρώπων μετὰ τὴν Χάριν τοῦ Θεοῦ, ὑπομένων τὰ πάντα καὶ τελῶν ἐν διαρκεῖ προσευχῇ πρὸς τὸν Θεόν. Ἡ ὑπομονὴ του ὑπῆρξεν ἰώβειος, δοκιμασθεῖσα πολλάκις εἰς τὸν βίον αὐτοῦ. Περὶ αὐτῆς ἀρκετὰ ἀνεφέρθησαν καὶ εἰς τὰς περιληφθεῖσας ἀφηγήσεις ἐν τῷ ἐκδοθέντι πρὸς τιμὴν αὐτοῦ τεύχει, αἵτινες ὑπῆρξαν ἀληθεῖς καὶ πραγματικαί. Οὐδεμίαν στενοχωρίαν ἐξεδήλωνε διὰ τὰ σχέδια τῶν ἀθρώπων ἢ τὰς ἀποφάσεις τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Συμβουλίου τοῦ ναοῦ του ἢ τὰς ἐπιθυμίας τῶν συναδέλφων του. Ἀποσυρόμενος εἰς προσευχὴν, κατάρθωνε δι' αὐτῆς ν' ἀναθεωρῶνται αἱ πρῶται ἀποφάσεις καὶ καταλήγουν οἱ ἄνθρωποι εἰς τελικὰ συμπεράσματα, ἐξυπηρετοῦντα τὸ ἅγιον θέλημα τοῦ Θεοῦ. Λόγος πικρός, βαρὺς ἢ δυσανασχετήσεως οὐδέποτε ἐλέχθη ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ. Εἶχεν εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ τὰ πνευματικὰ ὄπλα, μετὰ τὰ ὁποῖα πάντοτε ὑπερίσχυεν ὁ Νόμος τοῦ Θεοῦ.

Εἰς τὰς συστάσεις καὶ ἐπιταγὰς τῆς Προϊσταμένης αὐτοῦ Ἀρχῆς ἐδείκνυεν ἀπόλυτον σεβασμὸν καὶ ὑποταγὴν καὶ εἰς ἃς ἀκόμη περιπτώσεις διεβάλλετο τὸ θεάρεστον αὐτοῦ ἔργον παρ' ἀθρώπων κινουμένων ἐκ τοῦ πονηροῦ. Διὰ τῆς θερμῆς αὐτοῦ προσευχῆς διέλυε τὰς συκοφαντίας καὶ διαβολὰς τῶν ἀθρώπων,

1. Φωτίου Κόντογλου, Ὁ Παπα - Νικόλαος Πλανᾶς, ὁ ἀπλοῖκός ποιμὴν τῶν ἀπλῶν προβάτων, ἐν τῷ ὁμωνύμῳ βιβλίῳ, ἔκδοσις Παπαδημητρίου, Ἀθῆναι 1965, σελ. 17 ἐξ.

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ

B'

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ ΤΕΛΕΤΟΥΡΓΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

1. Ἀρχιερατικαὶ Χοροστασίαι καὶ Λειτουργίαι.

Αἱ συνηθέσταται τελετουργικαὶ ἐμφανίσεις τοῦ Ἀρχιερέως εἶναι, ὡς γνωστόν, ἡ χοροστασία ἀφ' ἐνός, καὶ ἡ τέλεισις τῆς θ. Λειτουργίας ἀφ' ἐτέρου. Καὶ εἶναι μὲν περιττὸν νὰ σημειώσωμεν, ὅτι ὀφείλει πᾶς τις, ὁμιλῶν ἢ γράφων, νὰ διακρίνη σαφῶς τὴν ἔννοιαν τῆς χοροστασίας ἀπὸ τῆς λειτουργίας, ἵνα μὴ παρατηρήται ἡ, οὐχὶ ἀσυνήθης δυστυχῶς, ἀνακριβολογία καὶ σύγχυσις, καθ' ἣν χρησιμοποιεῖται ἀδιαφόρως τὸ «χοροστατοῦντος...», προκειμένου καὶ περὶ τελέσεως τῆς θ. Λειτουργίας, ἢ ἀντιθέτως τὸ «ἐλειτούργησεν» ἀντὶ τοῦ «ἐχοροστάτησε», καὶ προκειμένου περὶ ἑσπερινοῦ ἢ ἄλλης ἱερᾶς ἀκολουθίας, ἐκτὸς τῆς θ. Λειτουργίας.

Χρήσιμον ὅμως εἶναι νὰ ἐξετασθῇ ἐνταῦθα, ἐὰν καὶ πότε ἐνδείκνυται νὰ χοροστατῇ ὁ Ἀρχιερεὺς κατὰ τὴν θ. Λειτουργίαν, μὴ ἱερουργῶν, ἀλλ' ἀπλῶς ἱστάμενος ἐπὶ τοῦ Ἀρχιερατικοῦ θρόνου, εὐλογῶν, ἀπαγγέλλων, ψάλλων κλπ., χωρὶς νὰ μετέχη τοῦ ἁγίου Θυσιαστηρίου.

Εἶναι ἀληθές ὅτι ὑφίσταται ὄντως τοιαύτη συνήθεια καὶ πράξις, μάλιστα ἐν τῷ κλίματι τοῦ Οἴκου-μενικοῦ Πατριαρχείου, σπανιώτερον δ' ἐν τῇ Παλ.

Ἑλλάδι. Τὸ δὲ τυπικὸν τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας διαλαμβάνει ἐκτενῶς περὶ τῶν περιπτώσεων χοροστασίας τοῦ Πατριάρχου, καὶ δὴ «κατὰ πάσας τὰς Κυριακὰς τοῦ ἐνιαυτοῦ» καὶ πλείστας ἄλλας ἑορτίους ἡμέρας. Φαίνεται δ' ὅτι ἀνάλογος πράξις ἐπεκράτησε καὶ διὰ τοὺς Ἀρχιερεῖς τοῦ Θρόνου, οἵτινες ἐν ταῖς Ἐπαρχίαις αὐτῶν συνηθέστερον ἐχοροστάτουν καὶ σπανιώτερον ἐλειτούργουν. Ἐκπληξιν δὲ προκαλεῖ τὸ γεγονός ὅτι καὶ ἐν μεγαλωνύμοις ἐπιεορταῖς (ὡς π.χ. τῆς 1ης Ἰανουαρίου, ἢ τῶν Θεοφανείων ἢ τῆς Πεντηκοστῆς κ.ά.) δὲν λειτουργοῦσι πολλοὶ Ἀρχιερεῖς, ἀλλ' ἀπλῶς χοροστατοῦσι καὶ ἐν τέλει τῆς θ. Λειτουργίας τελοῦσιν εἴτε τὴν Δοξολογίαν ἐπὶ τῇ πρώτῃ τοῦ Ἐτους, εἴτε τὸν Μ. Ἀγιασμόν τῶν Θεοφανείων, εἴτε τὸν Ἑσπερινὸν μετὰ τῆς Γουγκλισίας τῆς Πεντηκοστῆς κλπ.

Εὐτυχῶς ἡ τοιαύτη ἀτοπος συνήθεια ἐν πολλοῖς ἤρχισε νὰ ὑποχωρῇ καὶ νὰ ἐκλείπη. Διότι ὁμολογουμένως δὲν εἶναι ἐποικοδομητικὸν διὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν νὰ βλέπη ἐπὶ σειρὰν Κυριακῶν καὶ ἐν σημαντικαῖς Ἐορταῖς τὸν Ἀρχιερέα τοῦ μὴ μετέχοντα τοῦ Ἁγίου Θυσιαστηρίου, ἀλλ' ἀπλῶς χοροστατοῦντα, τ.έ. ἀπλῶς ἐκκλησιαζόμενον. Ἐὰν δὲ μάλιστα ὁ χοροστατῶν οὐδὲ κἀν κηρύττη τὸν θεῖον λόγον, τότε ἢ ἐν τῷ Ναῷ παρουσία του ἤκιστα συμβάλλει εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ λαοῦ, καὶ ἤκιστα ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰ καθήκοντα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ Ἀρχιερέως. Διὰ τοῦτο εἴπομεν ἀπ' ἀρχῆς, ὅτι τοιαῦτα θέ-

διέλαμπεν ἡ ἀλήθεια, ἡ τιμὴ καὶ ὁ σεβασμὸς πρὸς αὐτὸν ἀπεκαθίστατο εὐθὺς μετὰ τὴν πάροδον συντόμου χρονικοῦ διαστήματος, πᾶσα δὲ τυχὸν ἄστοχος ἢ ἀδικος κατ' αὐτοῦ ἐπιτίμησις ἀνεκαλεῖτο, ὡς συνέβη λόγου χάριν ἐπὶ τῆς ἀρχιερατείας τοῦ τότε Μητροπολίτου Ἀθηνῶν Μελετίου Μεταξάκη², ὅτε κληθεὶς εἰς τὴν Ἱερὰν Ἀρχιεπισκοπὴν Ἀθηνῶν, ἀπηγορεύθη αὐτῷ ἡ τέλεισις ἱερῶν παννυχίδων, μετ' ὀλίγον δὲ χρόνον, ἀφέθη ἐλεύθερος νὰ συνεχίσῃ ἀπροσκόπτως τὸ πνευματικὸν αὐτοῦ ἔργον.

Ὡς κατ' ἐπανάληψιν διεπιστώθη, οὐδὲν ἐλατῆριον ἰδιοτελείας ὑπῆρχεν εἰς τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ, καθ' ὅτι ἐκτὸς τῶν προαναφερθεισῶν χριστιανικῶν αὐτοῦ ἀρετῶν, διεκρίνετο διὰ τὴν ἀκρὰν ἀφιλοχρηματίαν τοῦ. Ὑπῆρξεν ὑπὲρ ἄγαν ἐλεήμων, διανεμῶν τὰ πάντα εἰς τοὺς πτωχοὺς. Αὐτὸ ὑπῆρξε πανθομολογούμενον γεγονός, οὐδέποτε ὅσα εἰργάζετο ἐν τῇ διακονίᾳ τοῦ Θεοῦ, ἀπέβλεπον εἰς ἴδιον αὐτοῦ ὄφελος. Λιτός ὡς ἦτο, ἀπλοῦς καὶ ταπεινός, ἤρκειτο εἰς τὰ ὀλίγα καὶ εἰς ὅσα τοῦ παρεῖχεν ὁ μοναδικὸς στοργικὸς αὐτοῦ υἱὸς καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ. Πολλοὶ ἐδέχοντο τὴν ἐλεημοσύνην αὐτοῦ εὐθὺς ἅμα τῷ πέρατι τῆς Θείας Λειτουργίας, εἶχεν ἀναλάβει τὴν συντήρησιν πτωχῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες ἐδέχοντο τὰ ὀλίγα χρήματα,

ἅτινα εἶχε τὸ μικρὸν αὐτοῦ βαλάντιον. Πολλάκις ἐστερεῖτο παντελῶς χρημάτων, συνεπεία τῆς ἐλεημοσύνης του, οὐδέποτε ὅμως ἐπηρεάζετο ἐξ αὐτοῦ, ἀρκούμενος εἰς τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία πλουσίως εἶχε δοθῆ αὐτῷ.

Περὶ τῆς ἀφιλοχρηματίας αὐτοῦ θ' ἀφηγηθῶμεν ἐκτενέστερον εἰς τὰς προσωπικὰς ἡμῶν ἐντυπώσεις. Ὅλοι αἱ χριστιανικαὶ ἀρεταὶ συνεκεντροῦντο ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν. Εἶχε πλήρη γνῶσιν τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ, συνείδησιν τοῦ ἑαυτοῦ καθήκοντος καὶ διὰ συνεχοῦς ἀσκήσεως καὶ πνευματικῆς ἐγρηγόρσεως εἶχε φθάσει εἰς μέγαν βαθμὸν τελειότητος, ἀγαπηθεὶς παρὰ τοῦ Θεοῦ. Οὕτω διήνυσε τὸν ἐπὶ γῆς βίον αὐτοῦ καὶ ἐκοιμήθη τὸν ὕπνον τοῦ δικαίου ἀνθρώπου, σώσας πολλὰς ψυχὰς ἀνθρώπων, ἐργασθεὶς τὸ δοθὲν αὐτῷ χάρισμα τῆς θείας δωρεᾶς διὰ πολλῶν θαυμαστῶν «σημείων», ἀξιώθεὶς νὰ ἐκδηλώσῃ εἰς τὴν μακρὰν καὶ ἐξαιρετὸν ποιμαντικὴν αὐτοῦ διακονίαν, ὁ ἀπλοῦς καὶ ἀγαθὸς οὗτος ἱερεὺς τῆς Ἐκκλησίας, ὁ ἀφανὴς ἐργάτης τοῦ Ἀμπελώνος τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, ὁ καταλιπὼν φήμην «ἀγίου» πράγματι Πατρός, τιμηθεὶς δὲ ὅσον ὀλίγοι, τόσον ἐν ζωῇ, ὅσον καὶ μετὰ θάνατον.

(Συνεχίζεται)

1. Ὁ Παπα-Νικόλαος Πλανᾶς Ἐκδοτικὸς Οἴκος «Ἀστὴρ» Α.Ε. Παπαδημητρίου. Ἀθῆναι 1965, σελ. 52 - 53

† Ὁ Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου ΤΙΤΟΣ

ματα δέον νὰ ἐξετάζωνται κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ ἱ. Εὐαγγελίου καὶ τῶν ἱ. κανόνων. Γνωσταὶ δὲ ρήσεις τοῦ ἱ. Εὐαγγελίου ἐπιτάσσουσι τὸ κοινωνεῖν τῆς Τραπέζης τοῦ Κυρίου. Καὶ γνωσταὶ κανονικαὶ διατάξεις ἐπιτιμῶσι, μάλιστα τὸν Ἐπίσκοπον, ἀμελοῦντα τῆς ὑποχρέωσως ταύτης. (Πρβλ. 8ον καὶ 9ον Ἀποστ. Καν. κ.ἀ.).

Κατὰ ταῦτα, ἡ παρουσία τοῦ Ἀρχιερέως ἐν τῷ Ναῶ, κατὰ τὴν θ. Λειτουργίαν, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ εἶναι ἀπλῶς διακοσμητικὴ, ἀλλ' ἐνεργὸς καὶ μυσταγωγοῦσα τοὺς πιστοὺς. Ἡ μὲ χοροστασία, ἀρμόζουσα εἰς τὰς ἐκτὸς τῆς θ. Λειτουργίας ἱεράς ἀκολουθίας, μόνον ὡς ἐξαιρέσεις δύναται νὰ ἔχη θέσιν κατὰ τὴν θ. Λειτουργίαν, καὶ δὴ ὅταν συντρέχωσιν ἐιδικοί λόγοι (ἀσθένεια ἢ γῆρας τοῦ Ἀρχιερέως, ἀκαταλληλότης τοῦ ναοῦ, ἔλλειψις προσωπικοῦ κ.τ.τ.). Ἐνδεχομένως θὰ ἤδύνατο εἰς τὰς ἐν λόγω ἐξαιρέσεις νὰ περιληφθῇ καὶ ἡ τῶν Προκαθημένων τῶν Ἐκκλησιῶν (Πατριαρχῶν καὶ Πρωθιεραρχῶν) χοροστασία καθ' ἃς ἡμέρας δὲν θὰ ἐδικαιολογεῖτο ἢ ἐπισημότης Πατριαρχικῆς — καὶ καθ' ἀναλογίαν Πρωθιεραρχικῆς — λειτουργίας. Οἱ λοιποὶ Μητροπολίται καὶ Ἐπίσκοποι ὀφείλουσι νὰ ἐπισκέπτονται συνεχῶς τὰς ἀνά τὴν Ἐπαρχίαν ἐνορίας τῶν καὶ παρέχωσι ὡς οἶόν τε πυκνότερον εἰς τὸν λαόν τὴν διὰ τῆς θ. Λειτουργίας ἀρχιερατικὴν εὐλογίαν. Ἐπαινείται δὲ καὶ λίαν ἐπιθυμητὰ τυγχάνουσι καὶ τῶν Πρωθιεραρχῶν αἱ ὁσήμεραι πληθυνόμεναι καὶ ἐπекτείνόμεναι — ἐν εὐκαιρίαις πανηγύρεων Ναῶν κλπ. — ἱεουργία, συγκινοῦσαι καὶ ἐποικοδομοῦσαι τὸν λαόν.

★

Κατὰ τὰς χοροστασίας ἡ ἀρμόζουσα ἐμφάνισις τοῦ Ἀρχιερέως εἶναι ἢ μετὰ Μανδύου. Δὲν θεωρεῖται δὲ ἀξιοσύστατος ἢ παράλειψις τῆς χρησιμοποίησως τοῦ ἐπιβλητικωτάτου τούτου ἀμφίου, δι' ἀποφυγὴν τοῦ κόπου τῆς διπλώσεως αὐτοῦ ἢ διὰ κακῶς ἐννοουμένην ἀπλούστευσιν τῆς ἀρχιερατικῆς ἐμφανίσεως. Μόνον κατὰ τὴν Μ. Τεσσαρακοστὴν (Κατανυκτικὸς Ἐσπερινὸς καὶ Προηγιασμένος) καὶ κατὰ τὴν Μ. Ἑβδομάδα (Ἀκολουθίας Νυμφίου καὶ Ὠρῶν Μ. Παρασκευῆς) γίνεται χοροστασία ἀνευ μανδύου. Καλὸν καὶ ἀξιοσύστατον εἶναι, νὰ τηρῆται ἡ παραδεδομένη ἐκκλησιαστικὴ τάξις ἐν προκειμένῳ, χωρὶς αὐθαίρετους πρωτοβουλίας ἀλλοιώσεως ταύτης διὰ τοιοῦτων παραλείψεων κλπ. Ἐτι μᾶλλον δέον νὰ ἀποφεύγεται ἢ παράλειψις τῆς χοροστασίας καθόλου ἐν τῷ Ὁρθρῳ καὶ ἢ ἀπ' εὐθείας ἐμφάνισις τοῦ Ἀρχιερέως κατὰ τὴν Δοξολογίαν.

Ὡσαύτως δὲν δύναται νὰ ἐπιδοκιμασθῇ ἢ καινοφανῆς συνήθειά τινων, νὰ λαμβάνωσι «καιρὸν» ἐντὸς τοῦ Ἁγ. Βήματος, ἀντὶ τῆς καθιερωμένης τάξεως τῆς πρὸ τοῦ Τέμπλου προσευχῆς τοῦ Ἀρχιερέως, κατὰ τοὺς Αἶνους, μετ' ἀσπασμοῦ τῶν ἁγίων εἰκόνων καὶ μετὰ τοῦ ὑποβλητικῆ ἀρχαίου μέλους «Τὸν Δεσπότην καὶ Ἀρχιερέα ἡμῶν...».

Εἴθισται, ἐξ ἄλλου, ὁ χοροστατῶν Ἀρχιερεὺς νὰ ψάλλῃ τὰς Καταβασίας, τὴν Τιμιωτέραν (ἢ τὴν θ' ᾠδὴν) καὶ τὸ Ἐξαποστειλάριον ἐν τῷ Ὁρθρῳ, ἐν δὲ τῷ Ἐσπερινῷ νὰ ἡγῆται τῆς ψαλμωδίας τοῦ «Φῶς Ἰλαρόν». Τοῦτο ὅμως δύναται νὰ ἰσχύῃ μόνον ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι ὁ χοροστατῶν Ἀρχιερεὺς καὶ φωνὴν κατάλληλον ἔχει καὶ τὴν ἀπαιτουμένην μουσικὴν κατάρτισιν. Ὅταν στερηθῆται τούτων, θὰ εἶναι ἀσυγχώρητον σφάλμα του, ἐὰν ἐπιχειρῇ νὰ ψάλλῃ ἐκτιθέμενος οὕτω σοβαρῶς (ἂν μὴ καὶ γελοιοποιούμενος ἐνίοτε) καὶ ἀδικῶν τὴν ὅλην τελετουργίαν ἐνῶ θὰ ἦτο ἐξάπαντος προτιμότερον καὶ ἀξιοπρεπέστερον δι' αὐτόν, νὰ ἀφήσῃ τὴν ὅλην ψαλμωδίαν εἰς τοὺς ψάλτας καὶ τινὰ εἰδικώτερα ψάλματα εἰς εἰδήμονας κληρικούς, ἵνα γίνωνται πάντα «εὐσηχμόνως», ὡς ἐπιβάλλεται.

Μετὰ πολλῆς τῆς διακριτικότητος σημειοῦται ἐνταῦθα, ὅτι καὶ τὸ κηρύττειν ἐπ' ἐκκλησίᾳ, ἀνήκον κατὰ πρῶτιστον λόγον εἰς τὸν Ἀρχιερέα, δέον νὰ παραχωρῆται εἰς τὸν κατάλληλον καὶ προητοιμασμένον ἐκάστοτε ἱεροκήρυκα, ὁσάκις αἱ πολλαπλαῖ ἀρχιερατικαὶ ἀσχολίαι δὲν ἐπέτρεψαν εἰς τὸν χοροστατοῦντα (ἢ λειτουργοῦντα) Ἀρχιερέα νὰ προετοιμασθῇ δεόντως. Ἄλλως ἐκτίθεται ὁ λαῶν «ὄ,τι κεν ἐπ' ἀκερρίμαν γλώτταν ἔλθῃ», καὶ ζημιοῦται τὸ ἔργον τῆς διὰ τοῦ θεοῦ κηρύγματος οἰκοδομῆς τοῦ λαοῦ.

*

Ὁ χοροστατῶν Ἀρχιερεὺς ἴσταται, καθ' ἀκρίβειαν, ἐπὶ τοῦ Ἀρχιερατικοῦ Θρόνου. Τοῦτο, πρὸς τῇ παραδεδομένῃ τάξει, διευκολύνει καὶ τὴν πρὸς τῇ Ἀνατολᾷ στροφὴν αὐτοῦ ἐν τῷ εὐχεθαι. Ἐξ ἀνάγκης μόνον γίνεται ἐνίοτε χοροστασία (ἐν Κηδεῖαις καὶ Μνημοσύνοις, ἐν Δοξολογίαις κλπ.) ἀπὸ τῆς Ὠραίας Πύλης, ὁσάκις ὁ χώρος τοῦ Ναοῦ ἢ τῆς Σωλέας δὲν προσφέρεται διὰ τὴν ἀπρόσκοπτον χοροστασίαν ἀπὸ τοῦ Θρόνου καὶ τὴν ἀνεμπόδιστον παρακολούθησιν ὑπὸ τοῦ ἐκκλησιασματος. Ἐν τελεταῖς Γάμων καὶ Βαπτίσεων ὁ Ἀρχιερεὺς προεξάρχων ἴσταται πρὸ τῶν νεονύμφων (βλέπων πρὸς Δυσμᾶς) ἢ πρὸ τῆς Κολυμβήθρας (ἐστραμμένος πρὸς Ἀνατολᾶς). Καθ' ἃς δ' ἀκολουθίας τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς καὶ τῆς Μ. Ἑβδομάδος ὁ Ἀρχιερεὺς, ὡς προελέχθη, δὲν φέρει μανδύαν, χοροστατεῖ ἀπὸ τοῦ Παραθρονίου.

Εὐλογεῖ δ' ὁ χοροστατῶν Ἀρχιερεὺς, κυρίως διὰ τῆς χειρὸς. Μόνον ἐν τῷ τέλει τοῦ Ἐσπερινοῦ (ὡς καὶ τῶν ἀκολουθιῶν τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, Μεγ. Ἑβδομάδος κ.τ.τ.) εὐλογεῖ διὰ Σταυροῦ. Ἐν τῷ τέλει δὲ τῶν ἀκολουθιῶν Γάμου, Δοξολογίας κ.τ.τ. εὐλογεῖ διὰ Τρικηρίου. Κατὰ τὴν ἀπόλυσιν Κηδεῖων καὶ Μνημοσύνων δὲν εὐλογεῖ (οὐδ' ἀρμόζει ἵνα ψάλλῃται ἐν ταῖς περιστάσεσι ταύταις «τὸν Δεσπότην καὶ Ἀρχιερέα...»). Κατὰ δὲ τὴν θείαν λειτουργίαν ὁ (χοροστατῶν) Ἀρχιερεὺς δις μόνον εὐλογεῖ διὰ Σταυροῦ, ἥτοι μετὰ τὴν ἀνά-

γνωσιν τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου καὶ κατὰ τὴν Ἀπόλυσιν, καὶ διὰ τῆς χειρὸς κατὰ τὰς ὑπολοίπους περιπτώσεις. Σημειωτέον δ' ὅτι λειτουργῶν ὁ Ἀρχιερεὺς εὐλογεῖ οὕτω: ψαλλόμενης τῆς φήμης αὐτοῦ, διὰ τῶν δύο χειρῶν (ἄνευ «πατερίτσας»): ὡσαύτως καὶ κατὰ τὸ Χερουβικὸν πρὸ τῆς Μεγ. Εἰσόδου· μετὰ δὲ τὸ Εὐαγγέλιον διὰ τρικηρίου ὁμοίως καὶ μετὰ τὴν Μεγ. Εἰσοδὸν ὁπότε καὶ ἐγχειρίζει τοῦτο εἰς τὸν διάκονον ἀπαγγέλλοντα τὸ «Πληρώσωμεν...» εἰς τὸ «Εἰρήνη πᾶσι» διὰ τῆς χειρὸς· εἰς τὸ «ἡ χάρις τοῦ Κ. ἡ. Ἰ. Χ.» διὰ σταυροῦ· εἰς τὸ «Καὶ ἔσται τὰ ἐλέη» διὰ δικηρίου, ὅπερ ἐγχειρίζει εἰς τὸν διάκονον ἀπαγγέλλοντα τὸ «Πάντων τῶν ἁγίων μνημονεύσαντες» καὶ τέλος εἰς τὴν Ἀπόλυσιν διὰ τρικηρίου.

Παραλείποντες ἄλλας λεπτομερείας τῆς ἀρχιερατικῆς χοροστασίας καὶ λειτουργίας, γνωστὰς καὶ ἀδιαμφισβητήτους, προσθέτομεν εἰσέτι τρία τινά.

α) Κατὰ τὰς χοροστασίας, ὡς καὶ κατὰ τὰς λοιπὰς δημοσίας ἐμφανίσεις τοῦ Ἀρχιερέως δὲν φέρεται ἐπιστήθιος Σταυρὸς, εἰμὴ μόνον τὸ Ἐγκολπίον. Ὁ Σταυρὸς φέρεται σὺν τῷ Ἐγκολπίῳ μόνον κατὰ τὴν τέλεσιν τῆς Θ. λειτουργίας καὶ καθ' ὅς περιπτώσεις ὁ Ἀρχιερεὺς περιβάλλεται πλήρη Ἀρχιερατικὴν Στολὴν (Ἀκολουθίας Ἐπιταφίου, Β' Ἀναστάσεως, ἐπισήμων Δοξολογιῶν κλπ.). Ἡ χρῆσις λευκοῦ Ἐγκολπίου (ἐξ ἑλεφαντοστοῦ) κατὰ τὴν Μ. Τεσσαρακοστήν, ἢ λευκοῦ σταυροῦ κατὰ τὴν Μ. Ἐβδομάδα (ἄνευ ἐγκολπίου) ἀνήκει εἰς τοπικὰ ἔθιμα. Παραδεδομένη δ' ἐν τῷ Κλίματι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἶναι καὶ ἡ συνήθεια, ὅπως οἱ συλλειτουργοῦντες μετὰ τοῦ Πατριάρχου Μητροπολίται (καὶ Ἐπίσκοποι μετὰ τοῦ οἰκείου Μητροπολίτου) μὴ φέρωσιν ἐπιστήθιον Σταυρόν.

Ἡ συνήθεια ὁμοίως αὕτη εἶναι τοπικοῦ χαρακτήρος, μὴ ἰσχύουσα εἰς τὰ Κλίματα ἄλλων Ὀρθόδοξων Πατριαρχείων καὶ Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν. Εἰς τὰς τοιαύτας τοπικὰς συνθηκὰς ἀνάγεται καὶ ἡ μιτροφορία ἀλλαχοῦ μὲν πάντων τῶν συλλειτουργούντων Ἀρχιερέων, ἀλλαχοῦ δὲ μόνον τοῦ προεξάρχοντος, μόνου ὡσαύτως φέροντος καὶ Ἀρχιερατικὴν ράβδον (πατερίτσαν). Οὐχ ἦπτον ἢ αὐστηροτέρᾳ περὶ μιτροφορίας καὶ Ἀρχιερ. ράβδου τάξις αὕτη ἰσχύει καθ' ἅπαντα τὰ πρεσβυγενῆ Πατριαρχεῖα καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κύπρου. Ὅθεν τυγχάνει ἀξία προσοχῆς. Μὴ ἰσχύουσα δὲ εἰς τὰ νεώτερα Πατριαρχεῖα (τὰ Σλαβικὰ ἰδίως), ἐγένετο αἰτία νὰ εἰσαχθῇ ἐξ αὐτῶν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος ἡ γενικὴ μιτροφορία πάντων τῶν συλλειτουργούντων (ἐσχάτως δ' ἀπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Δωροθέου κ.ἐ. καὶ αὐτῶν τῶν βοθητῶν ἐπισκόπων συλλειτουργούντων μετὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου). Οὕτως ἐγενικεύθη καὶ παρ' ἡμῖν τὸ ἔθος τῶν Σλαβικῶν Ἐκκλησιῶν, ὅπερ πάντως δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἄτοπον, δεδομένης τῆς

ταυτότητος τοῦ Ἀρχιερατικοῦ βαθμοῦ παρὰ πᾶσι τοῖς συλλειτουργοῦσιν ἀρχιερεῦσιν. Ἄλλ' αἱ τοπικαὶ ἐν γένει συνήθειαι τῶν Σλαβικῶν Ἐκκλησιῶν (τῆς Ρωσικῆς ἰδίᾳ) δὲν θεωροῦμεν ὅτι δύναται νὰ εἰσάγωνται πᾶσαι παρ' ἡμῖν ὡς ὀφειλόμεναι εἰς τοπικὰ αἰτία ἀναγκαίας ἐξάρσεως τῆς ἀμφίσεως καὶ ἐμφανίσεως τῶν λειτουργῶν καθόλου. Οὕτως ἐν Ρωσίᾳ ἐπιστήθιον σταυρὸν φέρει πᾶς ἱερεὺς, μίτραν δέ, καὶ συλλειτουργοῦντες μετ' ἀρχιερέων, φέρουσι καὶ ἀρχιμανδρίται καὶ Οἰκονόμοι. Καὶ ἐν χοροστασίᾳ ἔτι οἱ Ρῶσοι ἀρχιερεῖς φέρουσι μετὰ τοῦ μαυδοῦ τὴν μίτραν. Καὶ τὸ μέγα ὠμοφόριον (ἀντὶ τοῦ μικροῦ). Ταῦτα ὁμοίως θεωροῦνται ἀπαράδεκτα καὶ ἀνάρμοστα παρ' ἡμῖν.

β) Κατὰ τὰς χοροστασίας ἐπίσης οἱ ἀρχερεῖς, φέροντες ἐπανωκαλύμμαχον, ἀφαιροῦσι τοῦτο, κατὰ τὴν πατριαρχικὴν τάξιν τῆς ΚΠόλεως, ὅταν λαμβάνοντες «καιρὸν» ἀπαγγέλλωσι τὴν εὐχὴν «Κύριε, ἐξαπόστειλον τὴν χεῖρά σου...», καί, χοροστατοῦντες κατὰ τὴν θεῖαν Λειτουργίαν, ἀπὸ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Εὐαγγελίου μέχρι τοῦ «Ὁρθοί, μεταλαβόντες...». Κατὰ δὲ τὴν Μεγ. Εἰσοδὸν, τὴν ὥραν τοῦ Καθαγιασμοῦ τῶν Τιμίων Δώρων, καὶ πρὸ τῆς ἐκφωνήσεως «τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις» ὁ χοροστατῶν ἀρχιερεὺς κατέρχεται τὰς βαθμίδας τοῦ θρόνου καὶ ἀφαιρεῖ καὶ τὸ καλυμμαχίον. Νεωτέρα ἐν τούτοις συνήθεια ἀφαιρέσεως τοῦ ὄλου καλύμματος τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀρχιερέως κατὰ τὴν εὐχὴν τοῦ «καιροῦ» καὶ κατ' ἄλλας ἐξαιρέτους λειτουργικὰς στιγμὰς (ἀνάγνωσιν Εὐαγγελίου ἢ ἀνάγνωσιν Οἴκων τοῦ Ἀκαθίστου ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἀρχιερέως κλπ.) θεωρεῖται ἀκριβεστέρα καὶ πνευματικώτερα. Κατὰ τὸ μέτρον δὲ τοῦτο καὶ ὁ λειτουργῶν ἀρχιερεὺς, ἀκατακαλύπτω τῇ κεφαλῇ ἀκροώμενος τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου ἢ κηρύττων τὸν θεῖον λόγον, φέρεται ἐπὶ τὸ ἀποστολικώτερον καὶ παλαιοχριστιανικώτερον.

γ) Κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν καὶ οἱ ἀφαιροῦντες τὴν μίτραν μετὰ τὸν Τρισάγιον ὕμνον καὶ τὰς «φήμας», ἵνα φορέσωσι ταύτην μόνον κατὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς θείας Λειτουργίας, δὲν θεωροῦμεν ὅτι προσκρούουσι σοβαρῶς εἰς τὴν ὑφισταμένην συνήθειαν τοῦ θυμιᾶν μετὰ μίτρας κατὰ τὸν Χερουβικὸν ὕμνον. Διότι τὸ ἀκατακαλύπτως προσεύχεσθαι καὶ προσάγειν τῷ Κυρίῳ τὰς μετὰ τοῦ θυμιάματος ἀναλαμβανόμενας εὐχὰς τοῦ ἐκκλησιασματος τὰ μάλιστα συνάδει πρὸς τὴν ἀποστολικὴν παράδοσιν, τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀπ. Παύλου ρητῶς ἐκφερομένην. Κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον, τέλος, καὶ οἱ χειροτονοῦντες ἀρχιερεῖς ἀρμοδιώτερον πράττουσιν ἀφαιροῦντες τὸ, μεταγενέστερον πάντως, διάδημα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν, καὶ ἀπαγγέλλοντες ἀσκεπτεῖς τὰς εὐχὰς τῆς χειροτονίας.

(Συνεχίζεται)

† Ὁ Ζιχνῶν καὶ Νευροκοπίου ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ

ΤΑ ΕΙΡΗΝΙΚΑ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ

Τὸ φίλημα τῆς εἰρήνης

Ὁ ἄνθρωπος ἐκδηλώνει τὰ αἰσθήματά του. Δὲν ἔμπορεῖ νὰ τὰ συγκρατήσει. Τὰ μέλη τοῦ σώματος ἐρμηνεύουν συχνώτατα τὸν ἐσωτερικὸν μας κόσμον. Μῖσος καὶ ἀγάπη προστρέχουν εἰς τὰ χεῖλη, εἰς τὸ πρόσωπον, εἰς τὰς χεῖρας. Διαπληκτιζόμεθα τότε ἢ ἐναγκαλιζόμεθα. Ἀναλόγως τῶν προθέσεων διευθύνονται καὶ τὰ ὄργανα τοῦ σώματος. Καὶ εἶναι τοῦτο τόσο φυσικόν. Ἡ Ὀρθοδοξία κινητοποιεῖ καὶ τὸ σῶμα εἰς τὴν λατρείαν.

Εἰδικότερον περὶ τοῦ ἀσπασμοῦ τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ φιλήματος ἄς λεχθῆ, ὅτι ἀνέκαθεν τοῦτο ἐξέφραζε αἰσθήματα στοργῆς, ἀφοσίωσης, ἐκτιμήσεως. Ἡ ἀρχαιότης μᾶς δίδει ἱκανὰς ἐνδείξεις ὀξιοπροσέκτους. Δὲν πρόκειται περὶ τοῦ ἐρωτικοῦ φιλήματος, ἀλλὰ περὶ τοῦ ἀγνοῦ καὶ ἀδόλου. Τοῦτο δὲν ἀπέκλειεν ἐννοεῖται νὰ συμβαίνουν οὐχὶ ὀλίγα καταχρήσεις—τόσον ἀνθρώπινον ἄλλωστε—ἀκόμη καὶ εἰς τὸν ἐκκλησιαστικὸν χώρον, τὰς ὁποίας θὰ ψέξουν ἀργότερον μὲ δριμύτητα οἱ Πατέρες.

* * *

Εἰς τὴν Ἰλιάδα, ραψωδία α' στιχ. 478 περιγράφων ὁ ποιητὴς πῶς ὁ γέρον Πρίαμος εἰσέρχεται εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Ἀχιλλέως, ὅπου μετέβη, ἵνα λάβῃ τὸν νεκρὸν τοῦ υἱοῦ του Ἔκτορος, λέγει τὰ ἑξῆς: «Πρὶν ἴδωσιν αὐτὸν ὁ Αὐτομέδων καὶ ὁ Ἄλκιμος πλησιάζει ὁ Πρίαμος, ἐναγκαλιζέται τὰ δύο γόνατα τοῦ Ἀχιλλέως καὶ τοῦ φιλεῖ τὰς χεῖρας». Φίλημα προοριζόμενον, ἵνα μαλάξῃ τὴν ψυχὴν τοῦ ὠργισμένου διὰ τὸν θάνατον τοῦ φίλου του Πατρόκλου ἥρωος, πρὸς ἀπόδοσιν τοῦ νεκροῦ τοῦ υἱοῦ του.

Ὁ Βιργίλιος εἰς τὸ Α' Βιβλίον τῆς Αἰνείαδος στιχ. 256: *olli subridens hominum sator atque deorum... oscula libavit natae*.

Πρὸς αὐτὴν (τὴν Κυθηρείαν) μειδιῶν ὁ γεννῆτωρ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν Θεῶν, ἐφίλησεν αὐτήν. Φίλημα στοργῆς. Τὸ φίλημα στοργῆς, ὑποταγῆς, προσκυνήματος κλπ. ἀναμφιβόλως ἦτο γνωστὸν ἀπὸ τῶν Ὀμηρικῶν χρόνων ὡς προκύπτει καὶ ἀπὸ τὰ κάτωθι χωρία τῆς Ἰλιάδος:

«Αὐτὰρ ὃ γ' ὄν φίλον υἷον ἔπει κύσε πηλίτε χερσίν, εἶπε δ' ἐπαυξανόμενος Διὶ καὶ ἄλλοισιν τε Θεοῖσι!»
Ζ 474-475.

(Ὁ Ἔκτωρ φιλεῖ καὶ χορεύει (πάλλει) τὸν υἷον τοῦ Ἀστυάνακτα).

«τοὺς δ' ἔλαθ' εἰσελθὼν Πρίαμος μέγας, ἄγχι δ' ἄρα στὰς
Χερσίν Ἀχιλλῆος λάβε γόνατα καὶ κύσε χεῖρας
δεινὰς ἀνδροφόνους, αἶ οἱ πολέας κτάνον υἷας».
Ω 477-479.

(Ὁ Πρίαμος φιλεῖ τὰς χεῖρας τοῦ Ἀχιλλέως ἐξαιτούμενος τὸ πτώμα τοῦ υἱοῦ του).

Τὸ «κύσε», ἀόριστος τοῦ ρήματος κυνέω, σημαίνει φιλῶ, προσπίπτω, προσκυνῶ. Εἰς τὰς ἀνωτέρω περιπτώσεις ἔχει προφανῶς τὴν πρώτην ἐννοίαν.

Ἀπὸ τὸν Θεόφραστον, ἔχομεν τὴν πληροφορίαν ὅτι κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν εἰς τὰ Μέγαρα ἐτελοῦντο καὶ ἀγῶνες φιλημάτων, ἀφιερωμένοι εἰς τὸν ἐπιτόπιον ἥρωα Διοκλῆ, τὰ Διόκλεια.

Ὁ Διοκλῆς ἦτο κατὰ Θεόκριτον Ἀττικὸς (Ἀθηναῖος ἢ Ἐλευσίνιος), βασιλεὺς τῆς Ἐλευσίνος κατὰ τὴν μυθολογίαν συμπαθῶν καὶ ἀποκλίνων ὑπὲρ τῶν Μεγαρέων τὴν ἐποχὴν, ὅπου οἱ Ἀθηναῖοι δὲν τοὺς ἐχώνευαν. Οἱ Νισσαῖοι δὲ Μεγαρεῖς, ἀριστοὶ κωπηλάται (χορὸς τῆς τράτας), τὸν ἐφιλοξένησαν κάποτε καὶ τὸν ἐδέχθησαν μὲ μεγάλας τιμὰς. Ἐλέγετο «φιλόπαις» διότι προσπαθῶν νὰ διασώσῃ κατὰ μίαν μάχην νέον τινά, τὸν ὁποῖον ὑπερηγάπα, (Ἀριστ. Ἀχαρνῆς, 774), ἐσκοτώθη. Καὶ τὸν ἔθαψαν εἰς τὰ Μέγαρα. Χάριν δὲ αὐτοῦ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἐαρος ἐτέλουν ἀγῶνας γύρω ἀπὸ τὸ μνημῆμά του.

«Νισσαῖοι Μεγαρῆς ἀριστεύοντες ἑρετμοῖς, ὄλβιοι οἰκείετε, τὸν Ἀττικὸν ὡς περιάλλα ξεῖνον ἐτιμήσασθε, Διοκλέα φιλόπαιδα. Αἰεὶ οἱ περὶ τὸν τύμβον ἀολλέες εἶαρι πρῶτω κούροι ἐριδμαίνουσι φιλήματος ἄκρα φέρεσθαι».

Καὶ τὸ ἀγώνισμα ἦτο τοῦ φιλήματος, διὰ τὸ ὁποῖον οἱ κούροι, δηλ. οἱ νέοι, ἠγωνίζοντο νὰ λάβουν τὸ βραβεῖον. Ὁ Θεόφραστος μᾶς περιγράφει ἀκόμη καὶ τὸν τρόπον τοῦ ἀγωνίσματος.

«Ὅς δὲ κε προσμάξῃ γλυκερώτερα χεῖλεσι χεῖλη, βριθόμενος στεφάνοισιν ἔην ἐς μητέρα ἀπῆλθεν».

Κριταὶ ἢ διαιτηταὶ ἦσαν οἱ ἑλλανοδίκαι, ποῦ διὰ τοῦτο ἔθεωροῦντο «ὄλβιοι»—εὐτυχεῖς.

«Ὀλβιος ὅστις παισὶ φιλήματα κείνα διαιτᾷ».
(Θεοφρ. 12 (Ἀίτης) 27-34).

Ἀλλὰ καὶ εἰ τὴν χριστιανικὴν περίοδον τὸ φίλημα ἐρμηνεύει τὰ αἰσθήματα φιλίας καὶ καλῶν διαθέσεων. Αὐτὴν τὴν ἐντολὴν συναντῶμεν ὅταν εἰς ἀναριθμήτους περιστάσεις ὁ κατ' ἐξοχὴν Διδάσκαλος τῆς Εἰρήνης τονίζει καὶ κηρύττει τὰς διαστάσεις, τὸ ὕψος καὶ τὸ ἀπαραίτητον αὐτῆς εἰς ἕνα κόσμον φιλοπόλεμον, πλήρους μίσους καὶ ἀνταγωνισμῶν. Ἀναφέρομεν ἀπλούστατα τὴν σύστασιν πρὸς τοὺς ἐπισκεπτομένους γείτονας ἢ ἄλλους γνωστούς, ὅπως ὡς πρώτην ἐνδείξιν χαιρετισμοῦ, κατὰ τὰ τότε ἔθιμα, προφέρουν τὴν εὐχὴν τῆς εἰρήνης:

«Εἰσερχόμενοι εἰς τὴν οἰκίαν ἀσπάσασθε αὐτὴν λέγοντες εἰρήνην τῷ οἴκῳ τούτῳ. Καὶ ἐὰν μὲν ἦ ἡ οἰκία

ἀξία, ἐλθέτω ἡ εἰρήνη ὑμῶν ἐπ' αὐτήν. Ἐάν δὲ μὴ ἦ ἀξία, ἡ εἰρήνη ὑμῶν πρὸς ὑμᾶς ἐπιστραφήτω» (Ματθ. ι' 12-14).

Πρόκειται ἐκ τῶν ἀνωτέρω, περὶ τοῦ ἀσπασμοῦ καὶ τοῦ συνήθους χαιρετισμοῦ, πλήρους αἰσθημάτων εἰρήνης καὶ διαθέσεων συνδιαλλαγῆς, ὡς προοδοποιητικῶν τῆς ἐπισκέψεως. Διότι δι' αὐτῶν θὰ ἐδημιουργῆτο τὸ κατάλληλον κλίμα ἀμοιβαίας ἐμπιστοσύνης καὶ φιλικῆς συζητήσεως μεταξὺ τοῦ δεχομένου οἰκοδεσπότη καὶ τῶν προσκεκλημένων ἐπισκεπτῶν.

Ὁ ἀσπασμὸς τῆς εἰρήνης φαίνεται ἐτέθη πρὸ τῆς Ὁμολογίας τῆς Πίστεως τὸν βον αἰῶνα, ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Τιμοθέου (518). Λόγω τῶν Μονοφυσιτικῶν ἐρίδων ἔπρεπε ἡ Πίστις τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου νὰ προηγηθῆ μὲ μίαν συμφωνίαν ψυχικῆν. Αὐτὴν ἐξέφραζεν ἀκριβῶς ὁ ἀσπασμὸς. Διὰ νὰ προετοιμάσουν τὸ πλήρωμα εἰς τὴν πανηγυρικὴν διακήρυξιν τῆς Πίστεως, ἡ τυπικὴ διάταξις τῆς Λειτουργίας εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὑπέστη πλείστας ἀλλαγὰς. Οὕτω ὁ μὲν ἱ. Χρυσόστομος τοποθετεῖ τὸν ἀσπασμὸν πρὸ τῆς εὐλογίας τοῦ ἐπισκόπου μετὰ τὸ «εἰρήνη πάσι» (Ὁμιλ. εἰς Κολ. Γ' 3). Ἐνῶ ἡ Λειτουργία τοῦ Ἰακώβου παραγγέλει εὐθὺς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ φιλήματος, «Ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἀγίῳ». Πολὺ ἀργότερον προσετέθησαν αἱ λέξεις «ἵνα ἐν ὁμοίᾳ ὁμολογήσωμεν» διὰ νὰ ἐπακολουθήσῃ ὡς ἀπάντησις τὸ «Πατέρα, Υἱόν...».

Ἡ ἀλλαγὴ αὐτὴ ἔγινεν ἀφ' ὅτου ἤρχισεν νὰ ἐγκαταλείπηται ἡ συνήθεια τοῦ ἀσπασμοῦ μεταξὺ τοῦ πλήθους. Ἐδημιουργοῦντο ἀταξίαι, ἴσως καὶ ἀπρέπεια. Συχνὰ δὲ οἱ ἔξωθεν ἐθνικοὶ εἰρνεύοντο τοὺς Χριστιανούς (Μινούκιος Φήλιξ ΙΧ, Ρ. L 3,271, Τερτυλιανὸς De Paenit 9, Ρ. L 1,1354). Ὁ Τερτυλιανὸς τὸ ἀποκαλεῖ signaculum orationis (De Orat XIV), ἀποδίδων οὕτω λειτουργικὸν καὶ μυστηριακὸν χαρακτήρα. Κύριλλος ὁ Ἱεροσολύμων ἀναφέρει τὴν προτροπὴν τοῦ διακόνου: «Ἀλλήλοις ἀπολάβετε καὶ ἀλλήλους ἀσπαζόμεθα... Σημεῖα τοίνυν ἐστὶ τὸ φίλημα τοῦ ἀναιφαθῆναι τὰς ψυχὰς καὶ πᾶσαν ἐξοριζεῖν μυσικακίαν», (Κατηχ. Μυσταγ. V, 3, PG 28-1112).

Τὸ φίλημα τῆς ἀγάπης κατὰ τὴν νοοτροπίαν τῆς Ἀνατολῆς, ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἦτο ἐνδείξις εἰρήνης, οἰκειότητος, ἀγνότητος ἡθῶν καὶ ἀλληλοσυγχωρήσεως. Οἱ κανόνες τοῦ Ἱππολύτου (III, 19) τοποθετοῦν τὸ φίλημα τοῦτο διαρκούσης τῆς προσφορᾶς τῶν δώρων. Ἡ ἐν Λαοδικείᾳ Σύνοδος ὀρίζει (Κανὼν 19) ὅπως οἱ πιστοὶ πρὶν τοῦ καθαγιασμοῦ τῶν δώρων ἐπιβεβαιώσουν τὴν μεταξὺ τῶν ὑπάρχουσάν εἰρήνην μετὰ τὸν ἀσπασμον:

«Εἴθ' οὕτως τὴν εἰρήνην διδόσθαι καὶ μετὰ τοὺς πρεσβυτέρους δοῦναι τῷ ἐπισκόπῳ τὴν εἰρήνην, τότε τοὺς λαϊκοὺς τὴν εἰρήνην διδόναι, καὶ οὕτω τὴν ἀγίαν προσφορὰν ἐπιτελεῖσθαι».

Εἰς τὸν Διάλογον τοῦ Τρύφωνος, ἔργον ἀρχαιό-

τατον Ἰουστίνου τοῦ μάρτυρος, δὲν ἐμφανίζεται ὁ ἀσπασμὸς τῆς ἀγάπης κατὰ τὸ Κυριακὸν Δεῖπνον. Ἐκ τούτου εἰκάζεται, ὅτι οὗτος εἰσῆλθε ἐκ τοῦ τυπικοῦ τοῦ Βαπτίσματος καὶ τοῦ χρίσματος (κεφ. 65,2). Συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς ἐρμηνείας αὐτῆς ἡ *Didascalia Apostolorum* (*Fragmenta veronensia Latina* etr. p 111-112), καὶ οἱ λεγόμενοι Κανόνες τοῦ Ἱππολύτου (139-141). Ἀσφαλῶς ἡ ἐκδήλωσις τῆς ἀδελφότητος καὶ τῆς ἀγάπης γενομένη ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου καὶ τῶν πιστῶν πρὸς τοὺς νεοφύτους ἀκολούθως, διὰ τὴν τὸν τεύθειν ἐγγραφήν των ὡς μελῶν τῆς πνευματικῆς οἰκογενείας, προέρχεται ἀπὸ τὴν σχετικὴν προτροπὴν τοῦ Κυρίου Ματθ. 5,23. Οἱ πιστοὶ πρὶν παρουσιάσουν τὰς προσφορὰς των ὀφείλουν νὰ συμφιλιωθῶν καὶ ν' ἀλληλοσυγχωρηθοῦν. Εἶναι τέκνα τοῦ ἰδίου Πατρὸς καὶ ἄνευ ἀγάπης προσερχόμενοι εἰς τὴν Λατρείαν ἐμφανίζουν μίαν ἀντινομίαν καὶ ἀσυνέπειαν. Μετὰ τὴν κάθαρσιν ἀπὸ πάσης ἔχθρας καὶ μίσους θὰ ἐνθυμηθοῦν τὴν πραγματικὴν ἰδιότητά των εἰς τὸ λειτουργικὸν κλίμα καὶ τὸ μυστηριακὸν πλαίσιον. Θὰ ἀξιωθῶν νὰ συνειδητοποιήσουν ὅσα εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς εὐχαριστιακῆς Ἀναφορᾶς ἀναπέμπει ἡ Κλημεντινὴ λειτουργία:

«Οὐ μόνον τὸν κόσμον ἐδημιούργησας, ἀλλὰ καὶ τὸν κοσμοπολίτην ἄνθρωπον ἐν αὐτῷ ἐποίησας, κόσμου κόσμον ἀναδείξας». (Brightman p. 16).

Ἀθηναγόρας ὁ ἀπολογητὴς περιγράφει τὴν ἀγνότητα τῶν προθέσεων τῶν ἐκκλησιαζομένων, ὥστε ὁ εἰς νὰ βλέπῃ τὸν ἕτερον ὡς ἀδελφὸν ἱερὸν καὶ μέλος τῆς ἀγίας οἰκογενείας. Οὕτω ἀπαντᾷ εἰς τὰς κακοβούλους διαδόσεις τῶν ἐθνικῶν, κακολογοῦντες δι' ὠρισμένας συνηθείας, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι οὐδεὶς τολμᾷ νὰ θίξῃ τὴν ἠθικὴν ἀκεραιότητα τοῦ ἄλλου, ἀκριβῶς, διότι ἀγνὰ τὰ κίνητρα εἰς ὅλας τὰς σχέσεις:

«... Διὰ τοῦτο καὶ καθ' ἡλικίαν, τοὺς μὲν υἱοὺς καὶ θυγατέρας νοοῦμεν, τοὺς δὲ ἀδελφοὺς ἔχομεν καὶ ἀδελφὰς καὶ τοῖς προβεβηκόσι τὴν τῶν πατέρων καὶ μητέρων τιμὴν ἀπονέμομεν. Οὓς οὖν ἀδελφοὺς καὶ ἀδελφὰς καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ γένους νοοῦμεν ὀνόματα, περὶ πολλοῦ ἡμῖν ἀνύβριστα καὶ ἀδιάφθορα αὐτῶν τὰ σώματα μένειν»¹.

Πλέον διεξοδικὸς ἀκόμη εἶναι Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς. Οὗτος συγκρίνει τὴν κατάπτωσιν τῶν ἡθῶν τῶν συγχρόνων του ἐθνικῶν μετὰ τὴν ὑπεροχὴν τῶν Χριστιανῶν. Οἱ πρῶτοι ἐξ ἰδίων κρίνουν τὰ ἀλλότρια. Ἀνίκανοι οἱ ἴδιοι νὰ ζήσουν τὴν ἀρετὴν νομίζουσιν ὅτι καὶ οἱ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἶναι ὁμοίῳ των, φιλήδονοι καὶ κάθε οἰκειότητος, χειρονομία ἢ ἐπαφή μετὰ τὸ γυναικεῖον φύλον εἶναι καὶ ἐπιλήψιμοι. Ἀδύνατον νὰ ἐννοήσουν τὸ ἀθῶον ἐνὸς ἀδόλου φιλήματος. Διὰ τοῦτο καὶ ἀναγκάζεται νὰ ἐπιμεινῇ ἐπὶ τῆς κολοσσιαίας διαφορᾶς, ἡ ὁποία χωρίζει τοὺς συμπεριφερομένους εἰς τὰς χριστιανικὰς θρησκευτικὰς συνάξεις μετὰ τοὺς ἐθνικοὺς, οἱ ὁποῖοι «μετὰ ἀθέων ἄλυσουσι κρουμάτων καὶ τερετισμάτων ἐρωτικῶν,

1. Πρεσβεία περὶ Χριστιανῶν, 32 Ρ.Γ. 6,954.

αύλωδιάς τε καὶ κρότου, καὶ μέθης καὶ παντός ἀναπιμπλάμενοι συρφετοῦ»:

«Ἀγάπη οὐκ ἐν φιλήματι, ἀλλ' ἐν εὐνοίᾳ κρίνεται. Οἱ δὲ οὐδὲν ἀλλ' ἢ φιλήματι κατασοφοῦσι τὰς ἐκκλησίας, τὸ φιλοῦν ἔνδον οὐκ ἔχοντες αὐτό. Καὶ γὰρ δὴ καὶ τοῦτο ἐκπέπληκεν ὑπονοίας αἰσχροῦς, καὶ βλασφημίας, τὸ ἀναίδην χρῆσθαι τῷ φιλήματι, ὅπερ ἐχρῆν εἶναι μυστικόν. «Ἄγιον» αὐτὸ κεκληκὲν ὁ Ἀπόστολος, ἀπογευομένης ἀξίως τῆς βασιλείας, πολιτευόμεθα τῆς ψυχῆς τὴν εὐνοίαν διὰ στόματος σῶφρονος καὶ μεμυκτότος, δι' οὗ μάλιστα διακονεῖται τρόπος ἡμερος. Ἔστι δὲ καὶ ἄλλο ἀναγνον φίλημα, πλῆρες ἰοῦ, ἀγιωσύνην ὑποκρινόμενον... Σαφὲς τοίνυν ἡμῖν γεγένηται, ὡς οὐκ ἔστιν ἀγάπη τὸ φίλημα. Ἡ γὰρ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἔστιν». (1 Ἰωάν. δ' 7) ².

Ἀργότερον, ἴσως λόγῳ ὑπερβασίων, ἠναγκάσθησαν νὰ διαχωρίσουν τοὺς ἀνδρας ἀπὸ τὰς γυναῖκας.

Ἡ σημερινὴ ἀντίληψις περὶ ἐπικρατήσεως τῆς Εἰρήνης, ἀντιτίθεται μὲ τὰς κλασσικὰς ἀντιλήψεις περὶ δῆθεν «πολέμου δικαίου (Bellum iustum) καὶ πολέμου ἀδίκου». Τὰ παλαιὰ ἐγχειρίδια τῆς Χριστιανικῆς Ἠθικῆς ἐγράφησαν ὑπὸ τὸ φῶς τῶν πολέμων ὅπως τοὺς ἐγνώριζεν ὁ Μεσαίων ἢ ἡ Ἀναγέννησις. Ἦγνοοῦντο αἱ καταστρεπτικαὶ συνέπειαι ἐνὸς συγχρόνου πολέμου καὶ ἐνὸς νέου πολέμου. Τὰ ἀτομικὰ ὄπλα ἔχουν ἀνατρέψει τὰς κλασσικὰς αὐτὰς ἀντιλήψεις ὅσον ἀφορᾷ τὴν νομιμότητα ἀμυντικῶν ὄπλων ἢ ἐπιθετικῶν. Ἡ χρῆσις ἀτομικῶν ὄπλων ἀποτελεῖ ἕνα ἔγκλημα ἐναντίον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐναντίον τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀφάνταστοι εἶναι αἱ καταστρεπτικαὶ συνέπειαι τῶν. Πάση θυσίᾳ ἐπιβάλλεται ὅπως, ἡ Εἰρήνη καὶ ἡ δι' εἰρηνικῶν μέσων ἐπίλυσις τῶν διαφορῶν, ἐπικρατήσουν ὡς τὰ μόνα μέσα εἰς τὰς σχέσεις κρατῶν. Ἡ Εἰρήνη εἶναι τὸ προῖον μιᾶς ἐξυψώσεως τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως ὅτι ὁ σεβασμὸς τῆς ζωῆς τοῦ πλησίον ἀποτελεῖ ἀπαράβατον ἀξίωμα. Δὲν ἀρκεῖ μόνον ἢ καταδικὴ τοῦ πολέμου. Εἶναι ἀνάγκη ὅπως οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ κοινοῦ ἐξαλείψουν τὰς ἀφορμὰς, αἱ ὁποῖαι θέτουν εἰς κίνδυνον τὴν Εἰρήνην.

Ἄλλωστε «ὁ Θεὸς δὲν εἶναι Θεὸς ἀκαταστασίας ἀλλὰ Εἰρήνης». Οἰοσδήποτε πόλεμος εἰς τὴν ζωὴν ἀποτελεῖ δυσαρμονίαν. Ὁ Θεὸς ἔθεσεν τὴν Ἐκκλησίαν του ἐν τῷ κόσμῳ οὐχὶ ἀπλῶς διὰ νὰ θεᾶται τὰς τραγωδίας καὶ τὴν ἀθλιότητα, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν ἐξαγάγῃ ἀπὸ τὴν «ἀκαταστασίαν». Ἡ Ἐκκλησία δὲν δύναται νὰ εἶναι οὐδέτερος παρατηρητῆς, εἰς τὴν μεγάλην αὐτὴν πάλην μεταξὺ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Αἱ σχέσεις μὲ τὸν Θεὸν δὲν εἶναι ἀρμονικαί. Ἡ Κοινωνία ὁμοιάζει ἕνα οἰκοδόμημα χωρὶς συνοχὴν, χωρὶς ἐνότητα. Εἶναι ἕνα οἰκοδόμημα ἐτοιμόρροπον καὶ πρέπει νὰ μελετηθῇ ἀπὸ θεολογικῆς καὶ ποιμαντικῆς πλευρᾶς τὸ μέγα αὐτὸ στάδιον τῆς στερεώσεως, τῆς ὑποστηρίξεως καὶ τῆς ἀνοικοδομή-
2. Παιδαγωγός III, 110, P.G. 8, 660-661.

σεως. Κάθε Χριστιανός, μακρὰν ἀπὸ τοῦ νὰ καταληφθῇ ἀπὸ ἠττοπάθειαν, εἶναι «ἀπόστολος Εἰρήνης». Ἡ μελλοντικὴ νίκη καὶ ἡ παγκόσμιος εἰρήνη εἶναι προῖον πίστεως. Μὲ αὐτὴν συμπορεύεται εἰλικρινῆς διάλογος ἀμοιβαίας κατανοήσεως μεταξὺ τῶν ἔθνῶν, συνεννοήσεως καὶ διαλύσεως οἰασδήτοτε καχυποψίας καὶ δυσπιστίας.

★

Κατὰ τὸ παρελθὸν ἡ Εἰρήνη ἀπησχόλει τὰς Ἐκκλησίας εἰς τὰς μεταξὺ τῶν σχέσεις καὶ τὰ ἔθνη. Μεγαλύτερα βαρύτητος ἐδόθη εἰς τὴν Pax Ecclesiae καὶ ὄχι εἰς τὴν Pax mundi. Ἐντεῦθεν καὶ προέκυψεν μία θεολογία τῆς Εἰρήνης ὑπὸ στενὴν ἔννοιαν, Theologia irenica.

Ἡ Εἰρήνη, οἴκοθεν ἐννοεῖται, πρέπει ν' ἀποτελέσῃ βασικὸν θέμα τῆς Ποιμαντικῆς. Ἀπὸ ἀπόψεως ἐκφραστικῆς θὰ ἠδυναμέθα νὰ προστρέξωμεν εἰς τεχνικούς ὅρους χρησιμοποιοιθέντας ἤδη ὑπὸ τῶν πατέρων. Ἴσως μάλιστα νὰ ἐπινοηθοῦν νέοι ὅροι συγχρονισμένοι, ἕνα εἶδος «Mixtum compositum».

Ἡ Βιβλικὴ θεολογία καλεῖται ὅπως ἐρμηνεύσῃ ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σημερινῆς πραγματικότητος πλείστας βιβλικὰς ἐκφράσεις, ὅπως καταλλαγή, τάξις, εἰρήνη, ἀταξία, ἐχθρα, διαίρεσις κ.λ.π. Πῶς θὰ ἐννοηθῇ π.χ. ἡ Παυλικὴ ἔννοια «ὁ Θεὸς τῆς Εἰρήνης» καὶ τὸ «Εὐαγγέλιον τῆς Χάριτος»; Ἡ Χριστοκεντρικὴ ἐρμηνεία τοῦ Θεοῦ ὡς Θεοῦ τῆς Εἰρήνης μᾶς παραπέμπει νὰ ἴδωμεν τὸν Ἰησοῦν ὡς «τὸν ἄρχοντα τῆς Εἰρήνης». Ἡ ἀληθὴς εἰρήνη εἶναι τμήμα τῶν Μεσοιανικῶν ἐλπίδων, αἱ ὁποῖαι ἐξεπληρώθησαν μὲ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Σωτῆρος. Ἡ Σωτηρία εἶναι ταυτόσημος μὲ τὴν Εἰρήνην. Ὁ καρπὸς τῆς Σταυρώσεως εἶναι ἡ «συνδιαλαγή», ἢ «συγχώρησις».

Ἐλευθερούμενος ὁ ἄνθρωπος διὰ τοῦ Σταυροῦ ἀπὸ τὸ βάρος τῆς ἁμαρτίας δεσμεύεται ἀπὸ ὠρισμένους ὑποχρεώσεις. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὑπεύθυνον δημιουργημα. Ἡ εὐθύνη ἀποτελεῖ στοιχεῖον ἀναπόσπαστον τῆς χριστιανικῆς ἀνθρωπολογίας. Εὐθύνη δι' ἕνα ἕκαστον ἀπὸ ἡμᾶς, εὐθύνη διὰ τὴν ὑπαρξίν τοῦ πλησίον καὶ εὐθύνη ἐναντι τοῦ Δημιουργοῦ. Ἡ ὑπαρξις ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ κατανοεῖται μόνον ἐὰν ἐμβαθύνωμεν εἰς τὸ πρόβλημα τοῦ σωτηριώδους ἔργου τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ ἀνθρωπολογία συνδέεται ἐπίσης καὶ μὲ τὴν ἁμαρτιολογίαν. Οὐδεὶς ὑπάρχει εἰς τὴν κοινωνίαν ζῶν καὶ σκεπτόμενος μόνον διὰ τὸν ἑαυτόν του. Ἐφ' ὅσον εἶναι ὄν κοινωνικὸν πρέπει νὰ καθορίσῃ τὰς σχέσεις μὲ τὸ περιβάλλον. Ὅπως ὁ Χριστὸς συνδέεται μὲ τὸ σῶμα τῆς Κοινωνίας τοιουτοτρόπως καὶ κάθε μέλος στενωτάτα συνδέεται μὲ τὰ ἄλλα μέλη. Αὐτὴ ἡ ἀλληλεγγύη καὶ ἡ ἀλληλοεξάρτησις μεταξὺ τῶν μελῶν εἶναι ἀνάγκη ὅπως ἀναλυθῇ εἰς τὴν σύγχρονον γλῶσσαν. Οἰαδήποτε διάσπασις καὶ διάκρισις μεταξὺ τῶν λαῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων ὁδηγεῖ εἰς ἕνα εἶδος Μανιχαϊσμοῦ. Ἐὰν ἡ συμβίωσις

τοσοῦτον ἐξήρθη ὡς coexistence, σήμερον προέχει περισσότερο ἢ proexistence.

Ἡ Ἐκκλησία ἀποτελεῖ εἰς τὴν πορείαν τῶν λαῶν ἓνα εἶδος *communio viatorum*. Ἐπομένως ἡ ἀποστολή της ἂν καὶ δὲν εἶναι εὐκολος, ἀποτελεῖ ὅμως τὴν μόνην διέξοδον διὰ τὴν εἰρήνευσιν τῶν λαῶν.

Σχέσις φιλοπατρίας μετὴν εἰρήνης.

Οὐδεὶς ἀμφισβητεῖ ὅτι ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ πατρῶν ἔδαφος εἶναι ἱερά. Ἡ φιλοπατρία κατ' ἀρχὴν κατὰ πάντα εἶναι νόμιμος. Ἄλλ' ἂν ἀγάπη πρὸς τὴν μικρὰν αὐτὴν οἰκογένειαν, ἡ ὁποία ὀνομάζεται «πατρὶς» εἶναι ἐπιβαλλομένη, ἐξ ἴσου δὲν πρέπει νὰ εἶναι ὀλιγωτέρα καὶ πρὸς τὴν μεγαλυτέραν οἰκογένειαν, δηλαδὴ τὴν ἀνθρωπότητα, τὰ γειτονικά ἔθνη. Οὐδέποτε, ὁ γνήσιος πατριωτισμὸς δὲν πρέπει νὰ κατανατᾷ εἰς ἐθνικισμὸν καὶ νὰ ἐγείρῃ ἔθνος ἐναντίον ἄλλου ἔθνους.

Ἡ Ἐκκλησία οὕσα ἄοπλος χωρὶς κοσμικὴν δύναμιν, τί δύναται νὰ προσφέρῃ εἰς μίαν διεθνή ἔντασιν σχέσεων καὶ νὰ προλάβῃ τὰς καταστρεπτικὰς συρράξεις; Τὸ ἔργον της εἶναι νὰ διακηρύττῃ τὸ τρίπτυχον τῶν μεγάλων ἀρετῶν: τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν πραγματικὴν εἰρήνην. Ἐὰν δὲν δύναται ἡ ἰδία νὰ ἐπέμβῃ μετὰ τὰ ὄπλα, κάλλιστα δύναται νὰ ὁμιλήσῃ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ πυρέσσοντος ἀπὸ φανατισμὸν καὶ σωβινισμὸν ἀνθρώπου. Νὰ τοῦ ἀναπτύξῃ τὴν ἔννοιαν ὅτι ὅλοι ἀποτελοῦμεν μίαν οἰκογένειαν, τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅτι ἔχομεν κοινὸν Πατέρα. Μόνον οὕτω θὰ ἐπιβάλῃ τὸν σεβασμὸν τῆ ζωῆς καὶ τῆς προσωπικότητος μεταξὺ τῶν διαπληκτιζομένων. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἡ Λειτουργικὴ Εἰρήνη δύναται νὰ τονώσῃ τὴν ἀνθρωπίνην ἐνότητα.

Εἰς τὸν κόσμον πάντοτε ὑπῆρχεν διάσπασις. Τὰ διαλυτικὰ στοιχεῖα εἶναι περισσότερα παρὰ τὰ συνδετικά. Εἴμεθα περισσότερο ἐπιρρεπεῖς πρὸς τὴν καταστροφὴν παρὰ πρὸς τὴν εἰρηρικὴν θεμελίωσιν καὶ τὴν συναδέλφωσιν. Εἶναι καὶ τοῦτο ἀποτελέσμα τῆς πτώσεως καὶ τῆς διαστροφῆς τοῦ ἀνθρώπου. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὰ πλέον ἀρχαῖα λειτουργικά κείμενα ὁ πόλεμος καὶ ἡ εἰρήνη εὐρίσκονται εἰς τὸ κέντρον τῶν δεήσεων καὶ τῶν προσευχῶν.

Τὰ σύγχρονα ὅμως ὄπλα δὲν δύναται νὰ συγκριθοῦν μετὰ παλαιότερα. Δὲν σκοτώνουν τὸν ἀντίπαλον στρατιώτην. Καταστρέφουν ὁμαδικῶς. Μία ἀτομικὴ βόμβα δύναται νὰ ἐκμηδενίσῃ μίαν πόλιν, μετὰ πλῆθυσμὸν ἑνὸς ἑκατομμυρίου. Ἐπομένως αἱ διαφοραὶ θὰ πρέπει νὰ λύωνται εἰρηρικῶς καὶ οὐχί

δι' ἐνόπλου συρράξεως. Ἐν ὄψει τῶν καταστρεπτικῶν συνεπειῶν μία διαφορὰ δὲν θὰ πρέπει νὰ κρίνεται ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον μεταξὺ ἐπιτιθεμένου καὶ ἀδικουμένου. Ἐν προκειμένῳ πρέπει νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν αἱ ἀνυπολόγιστοι εἰς θυσίας καὶ ὑλικὰς ζημίας συνέπειαι ἐπὶ τῶν πλῆθυσμῶν, ἐπὶ γενεᾶς γενεῶν. Κατανοεῖται ἐπομένως πόσον ἀπαραίτητος εἶναι ἡ ὑπαρξις ἑνὸς ἀδιαβλήτου διεθνoῦς καταστατικοῦ προλήψεως πολέμων καὶ ἐπιλύσεως τῶν διαφορῶν.

Ματαιοπονοῦν ὅσοι προσπαθοῦν νὰ δικαιολογήσουν τὸν ἀτομικὸν ἐξοπλισμὸν. Ὁ συναγωνισμὸς, φαινόμενον τῶν τελευταίων χρόνων, ἀποκτήσεως ἀτομικῶν ὄπλων, εἶναι φρικώδης. Πάση θυσίᾳ ἐπιβάλλεται ὅπως αἱ ἀτομικαὶ ἔρευναι τεθοῦν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ καλοῦ τῆς προόδου, καὶ δι' εἰρηνικοῦ σκοποῦς. Ὑπάρχει μία ὁμαδικὴ παραφροσύνη ὅταν γράφεται ὅτι ὁ ἀτομικὸς ἐξοπλισμὸς εἶναι τὸ ἀσφαλέστερον ἀμυντικὸν σύστημα. Πρὸς ἐπικράτησιν τῆς εἰρήνης ἐπιβάλλονται ὠρισμένοι πρακτικὰ ἐνέργειαι: Ἡ ἐνίσχυσις τοῦ κύρους τῶν διεθνῶν Ὄργανισμῶν. Πρὸς πρόληψιν τῶν ἀφορμῶν τοῦ πολέμου ἐπιβάλλεται μία συστηματικὴ ἐκπαιδευσις φιλειρηνικὴ εἰς τὰ σχολεῖα. Τὸ ἰδανικὸν τῆς συναδελφώσεως καὶ τῆς ἀγάπης πρέπει νὰ γίνῃ ἓνα μάθημα κεντρικόν. Ἀπὸ τὸ σχολεῖον ὁ μαθητὴς πρέπει νὰ διδάσκεται ὅτι ὁ πλῆσιόν μας εἶναι εἰκὼν τοῦ Θεοῦ.

Δυστυχῶς ἡ Ἐκκλησία, καὶ πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν μετὰ ταπεινώσιν, πολὺ συχνὰ ἠσχολήθη μετὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ πατριωτισμοῦ καὶ τῶν φυλετικῶν διακρίσεων. Δὲν κατώρθωσε νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν στενότητα τῆς τοπικῆς συνειδήσεως. Ἐὰν ἡμεῖς δὲν καταστρέψωμεν τὰ ὄπλα, τότε τὰ ὄπλα θὰ μᾶς καταστρέψουν. Ἐὰν πρέπει νὰ προσευχώμεθα ὑπὲρ πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας, συγχρόνως πρέπει νὰ ὑπενθυμίζωμεν ὅτι ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ ἄλλου, ἡ ἀδικία, ἡ περιφρόνησις τοῦ ἀδυνάτου, ἡ καταπάτησις φυσικῶν δικαιωμάτων ἐγκυμονοῦν τὰ πρῶτα σπέρματα μιᾶς ἀναστατώσεως.

Ἡ συμβολὴ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι νὰ κατευνάξῃ τὰ πνεύματα καὶ νὰ καλλιεργῇ ψυχολογικῶς τὸν «εἰρηρικὸν διάλογον» μεταξὺ τῶν διίσταμένων. Ἐὰν ὡς Ἐκκλησία εἴμεθα ἀνίκανοι νὰ σταματήσωμεν ἓνα πόλεμον, ἔχομεν ὅμως εἰς τὴν διάθεσιν μας τόσα ἄλλα μέσα πρὸς καταστολήν τῶν ἐστιῶν τοῦ μίσους, τοῦ φανατισμοῦ καὶ τῆς ἔχθρας. Οἰαδήποτε ἀδιαφορία ἐναντι τοῦ νευραλγικοῦ αὐτοῦ σημείου ἀποτελεῖ προδοσίαν καὶ ἠττοπάθειαν τῆς Ἐκκλησίας. Μὲ ἄλλας λέξεις, δὲν ἀρκεῖ μόνον νὰ καυτηριάζωμεν τὸν πόλεμον, καθ' ἣν στιγμὴν οὐδὲν κάνομεν διὰ τὴν Εἰρήνην καὶ δὲν κινητοποιοῦμεθα διὰ τὴν ἐπικράτησίν της.

(Συνεχίζεται)

† Ὁ Καλαβρίας ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΣ

ΕΚΘΕΣΙΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΤΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ "ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ," ΤΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ (Γενεΐη 12-25 Ἰουλίου 1966)

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Ἡ ὀργάνωσις καὶ ἡ διεξαγωγή τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συνεδρίου.

Ἡ διεθνὴς συνεργασία τῶν Ἐκκλησιῶν εἰς τὸν κοινωνικὸν τομέα ἤρχισε τὸ 1925 μετὰ τὸ Συνέδριον τῆς Στοκχόλμης «Ζωὴ καὶ Ἔργασια», τὸ ὁποῖον ὑπεκλήθησε τὰς Ἐκκλησίας εἰς τὴν ἀπὸ κοινοῦ ἀναμέτρῃσιν τῶν εὐθυνῶν των.

Τὸ 2ον Συνέδριον συνεκλήθη εἰς τὴν Ὁξφόρδην τὸ 1937 διὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν κοινωνικὴν κρίσιν, τὴν ὁποίαν προσκάλεσαν τρία κυρίως γεγονότα: ἡ ἐκτεταμένη ἀνεργία, ὁ ὀλοκληρωτισμὸς καὶ ἡ διαφαινόμενη ἀπειλὴ πολέμου. Τὸ Συνέδριον τοῦτο μετὰ τὴν χαρακτηριστικὴν ἐπωνυμίαν «Ἐκκλησία, Κοινωνία καὶ Κράτος» ἀπετύπωσε τὴν χριστιανικὴν κοινωνικὴν σκέψιν διὰ τοῦ καθορισμοῦ—διὰ πρώτην φοράν—ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιῶν τῶν ἀρχῶν τῆς δικαιοσύνης, τῶν ἐφαρμοστέων εἰς τὴν οἰκονομικὴν καὶ κοινωνικὴν ζωὴν καὶ τῶν εὐθυνῶν τῆς Ἐκκλησίας. Αἱ χαραχθεῖσαι ἀρχαὶ εἰς τὴν Ὁξφόρδην ἀπέτελεσαν τὴν βάσιν τῶν μεταγενεστέρων μελετῶν ἐπὶ τῶν σχέσεων τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὴν κοινωνικὴν δικαιοσύνην.

Αἱ Συνελεύσεις τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν εἰς τὸ Ἀμστερνταμ τὸ 1948 καὶ εἰς Evanston (Η.Π.Α.) τὸ 1954 ἠσχολήθησαν μετὰ τὸν λεπτομερέστερον προσδιορισμὸν τῆς χριστιανικῆς δράσεως ἐντὸς τῆς κοινωνίας. Εἰς τὴν 2αν Συνέλευσιν μάλιστα ἐπεστήθη ἡ προσοχὴ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπὶ τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων τῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς, γεγονὸς τὸ ὁποῖον προσκάλεσεν εἰδικὴν ἔρευναν, διαρκείας ἑπτὰ ἐτῶν, ἐπὶ τῆς κοινῆς χριστιανικῆς εὐθύνης ἐναντι τῶν περιοχῶν, εἰς τὰς ὁποίας λαμβάνει χώραν ραγδαίαν κοινωνικὴν ἀλλαγὴν. Τὰ πορίσματα τῆς ἐρένης ταύτης ἀνεκοινώθησαν εἰς τὴν Συνέλευσιν τῆς Θεσσαλονίκης τὸ 1959 καὶ περιελήφθησαν εἰς δύο βιβλία ἐκδοθέντα τὸ 1961: α) τοῦ κ. Egbert de Vries ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ὁ ἄνθρωπος ἐντὸς τῆς ταχείας κοινωνικῆς ἀλλαγῆς» καὶ β) τοῦ κ. Paul Abrecht ὑπὸ τὸν τίτλον «Αἱ Ἐκκλησίαι ἐναντι τῆς ταχείας κοινωνικῆς ἀλλαγῆς».

Εἰς τὰς συγγραφὰς ταύτας ὑπογραμμίζεται ἡ ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν παραδοχὴ τῆς κοινωνικῆς ἀλλαγῆς, τῶν μεταβολῶν εἰς τὰς διεθνεῖς σχέσεις λόγῳ τῆς δημιουργίας νέων Κρατῶν, ὡς καὶ τῆς σκοπιμότητος τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀναπτύξεως. Αἱ Ἐκκλησίαι ἐκλήθησαν νὰ ἀναθεωρήσουν καὶ νὰ διευρύνουν τὸν ρόλον των εἰς τὴν κοινωνίαν, λαμβάνουσαι ὑπ' ὄψιν τὰς ἐξελίξεις καὶ τὰς νέας δυνατότητας.

Ἐν ἔτει 1962 ἡ Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν ἐξουσιοδότησε τὴν

ὑπηρεσίαν «Ἐκκλησία καὶ Κοινωνία» νὰ ἀσχοληθῇ μετὰ τὴν προετοιμασίαν παγκοσμίου διασκέψεως, συγκαληθσομένης τὸ 1966. Ὡς κεντρικὸν θέμα ὠρίσθη: Αἱ σύγχρονοι τεχνολογικαὶ καὶ κοινωνικαὶ ἐξελίξεις καὶ τὸ χριστιανικὸν καθῆκον. Ἀνετέθη, ὡσαύτως, εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην νὰ ἐξετάσῃ τὰ βασικά προβλήματα τῆς χριστιανικῆς κοινωνικῆς ἠθικῆς εἰς τὴν σύγχρονον ἐποχὴν. Τέλος, ἐπεφορτίσθη ἡ ἐν λόγω ὑπηρεσία νὰ ἐκπονήσῃ, μετὰ τὴν βοήθειαν πολυμελοῦς ομάδος θεολόγων καὶ λαϊκῶν ἐπιστημόνων, τέσσαρας τόμους πρὸς διευκλύνσιν τῶν συνόδων. Τὰ δημοσιεύματα ταῦτα ἐκυκλοφόρησαν κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ 1966.

Ὁ πρῶτος τόμος, ἔχων τὸν τίτλον «Ἡ χριστιανικὴ κοινωνικὴ ἠθικὴ εἰς ἓνα κόσμον ἐν ἀναπλάσει» ἐξεδόθη ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ J. C. Bennet (Η.Π.Α.). Εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο διαπιστοῦται μὲν ἡ κοινὴ τοποθέτησις τῶν Ἐκκλησιῶν ἐναντι τῶν κοινωνικῶν, τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν οἰκονομικῶν ζητημάτων, ἀλλ' ἐπισημαίνεται ἡ ἀνάγκη εὐρυτέρας ἐνατενίσεως τῶν συγχρόνων προβλημάτων.

Ὁ δεῦτερος τόμος ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἡ εὐθύνη τῶν κυβερνήσεων εἰς μίαν ἐπαναστατικὴν ἐποχὴν» ἐξεδόθη ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Z. K. Matthews (Νότιος Ἀφρική). Εἰς τὸν τόμον τοῦτον ὑπογραμμίζεται ἡ ἰδιαιτέρα βαρῦτης τῶν ἀλλαγῶν εἰς τὰς ὀλιγώτερον προηγημένας περιοχὰς (Ἀφρική, Ἀσία, Λατινικὴ Ἀμερικὴ, Μέση Ἀνατολή) καὶ ἐξετάζονται τρία κύρια θέματα τῆς συγχρόνου πολιτικῆς ζωῆς: ἡ ἐμπέδωσις τῆς παγκοσμίου εἰρήνης καὶ ἡ ἀποτροπὴ τοῦ πυρηνικοῦ πολέμου, ἡ ἀνάγκη ριζικῶν μεταβολῶν εἰς τοὺς πολιτικούς θεσμοὺς διὰ τὴν ἐπιδιώξιν τῆς εὐημερίας τῶν λαῶν καὶ αἱ συνέπειαι τῶν τεχνολογικῶν καὶ τῶν κοινωνικῶν μεταβολῶν ἐπὶ τῶν κατὰ παράδοσιν μορφῶν τῆς κοινοβουλευτικῆς δημοκρατίας. Ἐξετάζεται ἐπίσης τὸ ζήτημα τῆς ἐνεργοῦ συμμετοχῆς τῶν Χριστιανῶν εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν.

Ὁ τρίτος τόμος, ἐπιγραφόμενος «Ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις εἰς παγκόσμιον προοπτικὴν», ἐξεπονήθη ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Denys Munby (Μ. Βρετανία). Ἐνταῦθα τονίζεται ὅτι: ἐφ' ὅσον ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις θίγει ὅλας τὰς πλευρὰς τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, οἱ Χριστιανοὶ ἐπιβάλλεται νὰ γνωρίζουν τὸ πρόβλημα τοῦτο διὰ νὰ δύνανται νὰ ὀμιλοῦν εἰς τοὺς λαοὺς τῶν ἀναπτυσσομένων περιοχῶν. Πέραν ὅμως τῆς ἐρένης τῶν πολιτικῶν, οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν προϋποθέσεων, αἱ ὁποῖαι προωθοῦν τὴν ἀνάπτυξιν, ἐξετάζεται εἰς τὸν τόμον τοῦτον καὶ τὸ θέμα τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης ἐν συνδυασμῷ μετὰ τὴν εὐημερίαν.

Ὁ τέταρτος τόμος, ἔχων τὸν τίτλον «Τὸ ἄτο-

μον καὶ ἡ ὁμάδα», ἐξεδόθη ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ E. de Vries (Ὁλλανδία). Οἱ συγγραφεῖς τοῦ βιβλίου τούτου ἀσχολοῦνται μὲ τὰς σημειωθεῖσας μεταβολὰς εἰς τὰς κοινωνίας τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας κατὰ τὴν μεταβατικὴν ταύτην ἐποχὴν (ἀπὸ τῆς παραδόσεως πρὸς τὸν ἐκσυγχρονισμόν) καὶ ἐρευνοῦν τὰ ζέοντα θέματα τῆς ἐποχῆς, ὡς εἶναι ἡ δισπιστία ἢ ὑποκινουμένη ὑπὸ διαφόρων ἰδεολογιῶν, ἡ φυλετικὴ κρίσις, ἡ ἀστυφιλία κ.λπ. Εἰς τὸ τελευταῖον τμήμα τοῦ βιβλίου τούτου ἐξετάζεται ἡ στάσις τῶν Χριστιανῶν ἔναντι τῆς συγχρόνου λαϊκῆς κοινωνίας.

*

Τὸ ὅλον ἀντικείμενον τοῦ Συνεδρίου «Ἐκκλησία καὶ Κοινωνία» κατενεμήθη εἰς τέσσαρα τμήματα, σχεδὸν ἀντίστοιχα (ἔχι μὲ τὴν ἰδίαν σειρὰν) μὲ τὸ περιεχόμενον τῶν τεσσάρων τόμων.

1ον Τμήμα μὲ θέμα: Ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις εἰς μίαν παγκόσμιον προοπτικὴν.

Αἱ κοινωνικαὶ καὶ αἱ τεχνολογικαὶ μεταβολαὶ προεκάλεσαν βαθεῖας ἀλλαγὰς εἰς τὰς ἀντιλήψεις ὡς πρὸς τὰ οἰκονομικὰ δικαιώματα, τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν εὐημερίαν. Ἡ σπουδὴ τῶν λαῶν τῶν καθυστερημένων περιοχῶν νὰ ἀναπτυχθοῦν, γενᾶ μεγάλα κοινωνικὰ προβλήματα. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Δύσιν ἡ ἄνευ προηγουμένου εὐημερία ἐγέννησε σπουδαῖα προβλήματα, κοινωνικὰ καὶ ἠθικὰ.

Ἐν ὄψει τούτων τὸ Συνέδριον ἐκλήθη νὰ ἐξετάσῃ:

α) τὰς σχέσεις μεταξὺ πλουσίων καὶ πτωχῶν χωρῶν καὶ εἰδικώτερον τὰ ἐπακόλουθα τῆς ἀλληλεγγύης, τῆς συνεργασίας καὶ τῆς βελτιώσεως τῆς κατανομῆς τῶν οἰκονομικῶν πόρων, β) τὰς ἐνδεικνυμένας μεταβολὰς εἰς τὴν διάρθρωσιν τῶν προηγμένων χωρῶν διὰ τὴν ἐξασφάλισιν συνεχῶς οἰκονομικῆς μεγεθύνσεως καὶ γ) τὴν διαδικασίαν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως εἰς τὰς μὴ προηγμένας χώρας καὶ εἰδικώτερον τὰ θέματα τὰ σχετικὰ μὲ τὸν προγραμματισμὸν καὶ τοὺς ἐξωοικονομικοὺς παράγοντας τῆς οἰκονομικῆς ἀνάδοι.

2ον Τμήμα μὲ θέμα: Ὁ ρόλος τοῦ Κράτους εἰς μίαν ἐπαναστατικὴν ἐποχὴν.

Ἀνέκαθεν ἡ Ἐκκλησία ἐθεώρησεν, ὅτι αἱ Κυβερνήσεις πρέπει νὰ σέβωνται τὴν ἀτομικὴν ἐλευθερίαν, καταχωρωμένην συνταγματικῶς, καὶ νὰ ἀπέχουν ἀπὸ ἐνεργείας θιγούσας αὐτήν. Αἱ ἐξελίξεις ὅμως εἰς τὰς νέας χώρας ἀπαιτοῦν ἐπανεξέτασιν τοῦ ρόλου τοῦ Κράτους, ὅστις, ἄλλωστε, εἶναι πολὺ περισσότερον ἐκτεταμένος σήμερον καὶ εἰς τὰς προηγμένας χώρας. Ἐξ ἄλλου, ἡ κοινωνικὴ δικαιοσύνη δὲν δύναται νὰ δώσῃ θετικὰ ἀποτελέσματα ἐντὸς καθεστῶτος πλήρους σεβασμοῦ τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας. Τὰ προβλήματα ταῦτα ἐτέθησαν ὑπὸ συζήτησιν εἰς τὸ τμήμα τοῦτο τοῦ Συνεδρίου.

3ον Τμήμα μὲ θέμα: Εἰς ἀναζήτησιν νέων μορφῶν διεθνοῦς συνεργασίας.

Βασικὴ προϋπόθεσις τῆς ἀναπτύξεως εἶναι ἡ ἀποτροπὴ τοῦ πυρηνικοῦ πολέμου καὶ ἡ διατήρησις τῆς διεθνοῦς εἰρήνης. Ἡ ἔντασις ὅμως τῶν σχέσεων

μεταξὺ τῶν «Ἀτομικῶν Δυνάμεων» συνοδεύεται ἀπὸ πολιτικὰς διενέξεις μεταξὺ βιομηχανικῶν καὶ ἀναπτυσσομένων χωρῶν. Ἐξ ἄλλου, αἱ φυλετικαὶ συγκρούσεις γεννοῦν ἐσωτερικὰ καὶ διεθνῆ προβλήματα. Τέλος, τὰ νέα Κράτη καὶ αἱ νέα ἰδεολογίαὶ προκαλοῦν ἀνησυχίας. Τίθενται, συνεπῶς, προβλήματα ὡς πρὸς τὴν εἰρήνην, τὰς ἰδεολογίας, τὰ συστήματα, εἰς πάντα δὲ ταῦτα, ἡ Ἐκκλησία δεόν νὰ λάβῃ θέσιν, ὡς καὶ εἰς τὸ θέμα τῶν διεθνῶν θεσμῶν.

4ον Τμήμα μὲ θέμα: Οἱ ἀντικτυποὶ τῶν συγχρόνων κοινωνικῶν ἀναταραχῶν ἐπὶ τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς ὁμάδος.

Ἡ τεχνικὴ ἐπιφέρει εἰς τὴν ἀνθρωπότητα σοβαρὰς μεταβολὰς, ἰδίως δὲ προκαλεῖ ἐν εἶδος μειώσεως τῆς προσωπικότητος τῶν ἀνθρώπων, λόγῳ τῶν νέων μορφῶν ἐκπαιδεύσεως, ἐργασίας καὶ κοινωνικῆς δράσεως τὰς ὁποίας συνεπάγεται. Τὸ Συνέδριον ἐκλήθη συναφῶς νὰ ἐξετάσῃ τὰς ἐξελίξεις ταύτας καὶ τὴν ἐνδεδειγμένην στάσιν τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐνταῦθα ἀρμύζει νὰ σημειωθῇ, ὅτι εἰς ἰδιαίτερον φυλλάδιον, διανεμηθὲν εἰς τοὺς συνέδρους, ἐπεζητήθη νὰ καθορισθῇ ὁ ρόλος τῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν σύγχρονον κοινωνίαν. Τὸ κεντρικὸν θέμα τῆς μελέτης ταύτης εἶναι: Ἐνῶ συνεχῶς διευρύνεται τὸ χάσμα μεταξὺ πλουσίων καὶ πτωχῶν χωρῶν, οἱ λαοὶ τῶν τελευταίων ἐκδηλώνουν ἐπιθυμίαν ὀλονὲν περισσότερας, συνεπεία τῶν τεχνολογικῶν καὶ δὴ τῶν βιομηχανικῶν προόδων. Ἐξ ἄλλου, αἱ δημογραφικαὶ ἐξελίξεις (ἐπιτάχυνσις τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ καὶ δὴ τῶν ἀστικῶν κέντρων καὶ παράτασις τῆς μέσης ζωῆς) διαμορφώνουν νέας συνθήκας εἰς τὴν σύνθεσιν τῶν πληθυσμῶν. Δημιουργοῦνται σοβαρώτατα προβλήματα, τόσον ὡς πρὸς τοὺς νέους (νοοτροπία, τρόπος ζωῆς) ὅσον καὶ ὡς πρὸς τοὺς ἡλικιωμένους (αὐξοῦσα ἀναλογία προσώπων ἐχόντων ἀνάγκην συμπαράστασης). Ἡ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας, ἐλαφρομένη ἀπὸ παλαιότερά της καθήκοντα ἔναντι τῶν ἀνθρώπων, τὰ ὁποῖα περιῆλθον εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ Κράτους (π.χ. περίθαλψις), ἐνδείκνυται νὰ ἐκτείνῃ τὸν ρόλον εἰς νέους τομεῖς, ὡς ἀπαιτεῖ ἡ κοινωνικὴ ἐξέλιξις (π.χ. διαφώτισις τῶν νέων πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῶν φθοροποιῶν ἐπιδράσεων, καλὴ χρησιμοποίησις τοῦ ἐλευθέρου χρόνου, ὅστις συνεχῶς αὐξάνει). Σημειωτέον, ὅτι διενεμήθησαν καὶ πολλὰ ἄλλα κατατοπιστικὰ κείμενα (ἐντυπα ἢ πολυγραφημένα) πρὸς ὑποβοήθησιν τῶν συνέδρων.

*

Δεδομένου τοῦ εὐρυτέρου ἀντικειμένου τοῦ Συνεδρίου «Ἐκκλησία καὶ Κοινωνία», ἐκλήθησαν νὰ μετασχουν εἰς αὐτό, πλην τῶν ἐκπροσώπων τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν θεολόγων (ἐν ὄλῳ 173), ἐπιστήμονες διάφορον κλάδων. Ἐκ τῶν 410 συνέδρων, οἱ πλεῖστοι ἦσαν λαϊκοὶ (ἀνόλον 237), μεταξὺ δὲ αὐτῶν ἐπεκράτουν οἱ κοινωνιολόγοι, οἱ οικονομολόγοι καὶ ἄλλοι ἀντιπρόσωποι τῶν κοινωνικῶν καὶ ἀνθρωπιστικῶν ἐπιστημῶν, δὲν ἔλειπον ὅμως καὶ οἱ δημοσιολόγοι, οἱ συνιδκαλισταὶ καὶ οἱ ἐπιχειρηματῆται. Ἐξ ἀπόψεως περιοχῶν, μετέσχον εὐρέως τόσον αἱ προηγμένα

χώραι τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς, ὅσον καὶ αἱ ὑπὸ ἀνάπτυξιν χώραι τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς. Ἐν συνόλῳ μετέσχον 80 χώραι. Τὸ ἑγγρωμον στοιχεῖον εἶχε σημαντικὴν ἀναλογίαν ἐπὶ τοῦ συνόλου. Ἡ συμμετοχὴ τῶν Εὐρωπαίων καὶ τῶν μὴ Εὐρωπαίων ὑπῆρξε σχεδὸν ἰσόμετρος.

Τρεῖς ἀπουσίαι ἰδιαίτερος ἐτονίσθησαν: Μιᾶς μεγάλης χώρας, τῆς Λαϊκῆς Κίνας, ἡ ὁποία δὲν ἀπέστειλεν οὔτε ἀντιπροσωπείαν, οὔτε παρατηρητὴν καὶ δύο προσωπικότηταν, τοῦ βορειοαμερικανοῦ νέγρου Martin Luther King (βραβεῖον Νόμπελ εἰρήνης) καὶ τοῦ νοτιοαφρικανοῦ A. H. Zulu. Ὁ πρῶτος, ὅστις ἐπρόκειτο νὰ εἶναι καὶ ὁ ὁμιλητὴς κατὰ τὴν ἐπίσημον λειτουργίαν τῆς 17ης Ἰουλίου εἰς τὸν Καθεδρικὸν Ναὸν τῆς Γενεύης, τοῦ Ἁγίου Πέτρου, (ὅπου ἐκλήθησαν ὅλοι οἱ σύνεδροι), δὲν ἠδυνήθη νὰ προσέλθῃ λόγῳ τῶν λαβουσιῶν χώραν εἰς τὸ Σικάγον αἱματηρῶν φυλετικῶν ταραχῶν κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας. Ἀπέστειλεν ὅμως ἀφ' ἐνὸς μῆνυμα διὰ νὰ ἐξηγήσῃ τοὺς λόγους τῆς μὴ προσελεύσεώς του καὶ ἀφ' ἑτέρου ἠχογραφήμενην τὴν ὁμιλίαν του, ἡ ὁποία καὶ ἠκούσθη κατὰ τὴν ἱεροτελεσίαν τῆς 17ης Ἰουλίου. Εἰς τὴν ὁμιλίαν του ἐκφράζει τὰς ζωηρὰς ἀνησυχίας του διὰ τὴν σύγχρονον κοινωνίαν καὶ τὸν κόσμον ὁλόκληρον τονίζων ἐπανειλημμένως. . . «εἶναι μεσονύκτιον».

Ὁ κ. A. H. Zulu, ὅστις ἐπρόκειτο νὰ εἶναι εἰς ἐκ τῶν προέδρων τοῦ Συνεδρίου, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὴν Νότιον Ἀφρικὴν, καθόσον ἡ Κυβέρνησις τῆς Χώρας ταύτης ἠρνήθη νὰ τοῦ χορηγήσῃ ἄδειαν ἐξόδου.

Καὶ εἰς τὸ Συνέδριον τῆς Γενεύης, ὅπως εἰς τὰ ἄλλα Συνέδρια τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, τὴν μεγάλην ἀναλογίαν τοῦ συνόλου εἶχον οἱ ἐκπρόσωποι τῶν πολυωνύμων μερίδων τοῦ Προτεσταντισμοῦ. Ἦτο ὅμως λίαν ἱκανοποιητικὴ καὶ ἡ ἐκπροσώπησις τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Πλὴν τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία συμμετέσχε διὰ 15 περίπου μελῶν (ἱερωμένων καὶ λαϊκῶν), προσήλθον εἰς τὸ Συνέδριον ἀντιπροσωπεῖαι τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν τῆς Ρουμανίας, τῆς Βουλγαρίας, τῶν Ἀραβικῶν Χωρῶν (Αἰγύπτου, Συρίας, Λιβάνου, Ἰορδανίας) καὶ τῆς Αἰθιοπίας. Τὴν Ἐλληνορθόδοξον Ἐκκλησίαν ἐξέπροσώπησε ἡ κλιμάκιον τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Μητροπολίτου Ἡλιουπόλεως καὶ Θεῖρων κ. Μελίτωνος, περιλαμβάνον θεολόγους καὶ κοινωνιολόγους, τῶν ἐξ Ἑλλάδος (ὁ κοινωνιολόγος καθηγητὴς κ. Δ. Τσάκωνας καὶ ὁ θεολόγος—σύμβουλος τοῦ Οἴκουμ. Πατριαρχείου κ. Ἀθ. Δεληκωστόπουλος) ὅσον καὶ ἐξ Η.Π.Α. (οἱ ἱερωμένοι καθηγηταὶ τῆς Ὀρθοδόξου Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Τιμίου Σταυροῦ Βοστώνης κ.κ. Δημήτριος Κωνσταντέλος καὶ Ἰάκωβος Γκαρμάνης καὶ εἰς λαϊκὸς ἐκ Νέας Ὠρκῆς ὁ κ. Μ. Σωτήρχος). Ἡ Κυπριακὴ Ἐκκλησία παρέστη δι' ἐνὸς ἐκπροσώπου, τοῦ θεολόγου κ. Ἀνθίμου Παπαδοπούλου. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω παρέστη εἰς τὸ Συνέδριον καὶ ὁ κ. Ἰ. Λαμπρινίδης, ἐκπρόσωπος τῆς Οἴκου-

μενικῆς Ἐπιτροπῆς διὰ κοινωνικὰ προγράμματα ἐν Ἑλλάδι.

Ἡ Ἐλληνικὴ Ἐκκλησία, ὡς γνωστόν, δὲν ἀπέστειλε τελικῶς ἐκπροσώπους τῆς. Ἦτο αἰσθητὴ ἡ ἀπουσία τῆς. Σιωπηρῶς, πάντως, ἡ παρουσία ἐκπροσώπου τῆς Ἐλληνικῆς Κυβερνήσεως ἐκάλυψε πῶς τὸ κενόν.

Σημειοῦμεν ἐνταῦθα ὅτι, πρωτοβουλία τῆς Παγκοσμίου Ὀργανώσεως Ὀρθοδόξων Νέων, ὑπὸ τὸν τίτλον «Σύνδεσμος», (ἔδρα Βυρηττός) ὠργανώθη συνεστίασις τῶν ἐκπροσώπων τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν κατὰ τὴν μεσημβρίαν τῆς 23ης Ἰουλίου.

Ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία, μὴ μετέχουσα τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, δὲν ἀπέστειλεν ἐκπροσώπους τῆς διὰ νὰ μετάσχουν ὡς μέλη τοῦ Συνεδρίου. Τὸ ἐνδιαφέρον τῆς πρὸς παρακολούθησιν τῶν συζητήσεων ἐξεδηλώθη διὰ τῆς ἀποστολῆς παρατηρητῶν, γεγονόςς τὸ ὁποῖον ἰδιαίτερος ἐξετιμήθη, δεδομένου ὅτι δὲν εἶχε γίνε ἀνάλογόν τι εἰς προηγουμένα Συνέδρια.

Παρατηρητὰς εἶχον ἀποστείλει καὶ διάφοροι Χριστιανικαὶ Ὀργανώσεις, ἔτι δὲ καὶ ὠρισμένοι εἰδικευμένοι Διεθνεῖς Ὀργανισμοί, ὡς ἡ Διεθνὴς Ὀργάνωσις Ἐργασίας, ὁ Ὀργανισμὸς Διατροφῆς καὶ Γεωργίας καὶ ὁ Παγκόσμιος Ὀργανισμὸς Ὑγείας. Οἱ ὡς ἄνω παρατηρηταὶ ἀνέγνωσαν καὶ μηνύματα τῶν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Ὀργανισμῶν, εἰς τὰ ὁποῖα ἐτονίζετο τὸ ἐνδιαφέρον των διὰ τὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα ἀντιμετωπίζει ἡ Ἐκκλησία κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν.

Ἐκαστον τμήμα διηρέθη εἰς 3—4 ὑποεπιτροπὰς, μὲ ἴδιον προεδρεῖον ἐκάστη. Ἐκαστος σύνεδρος ἀπέτελεσε μέλος τοῦ τμήματος, εἰς τὸ ἀντικείμενον τοῦ ὁποίου προσidiaζε περισσότερον ἢ κατάρτισις καὶ τὸ ἐνδιαφέρον του. Ἐντὸς τῶν τμημάτων ἐγένετο κατανομὴ τῶν μελῶν εἰς τὰς ὑποεπιτροπὰς.

Ἐκάστη ὑποεπιτροπὴ συνεζήτησε τὸ εἰδικὸν ἀντικείμενόν τῆς καὶ κατέληξεν εἰς πόρισμα, τὸ ὁποῖον ἐτέθη ὑπ' ὄψιν τῆς ὀλομελείας τοῦ τμήματος. Αὕτη, μετὰ συζήτησιν, προέβη εἰς τροποποιήσεις τῶν καθ' ἕκαστα πορισμάτων, τελικῶς δὲ ἐνηρμόνισε ταῦτα εἰς ἐν ὑπόμνημα πρὸς τὴν ὀλομελείαν, ἥτις πάλιν ἐπέφερε διαφόρους μεταβολὰς εἰς τὰ ὑποβληθέντα εἰς αὐτὴν κείμενα.

Πλὴν τῶν τεσσάρων τμημάτων συνεστήθησαν καὶ τρεῖς ὁμάδες ἐργασίας διὰ νὰ ἐπεξεργασθοῦν συγκεκριμένα θέματα, τεχνικῆς μᾶλλον ὕψους. Τὰ θέματα ταῦτα ἦσαν:

α) 1η ὁμάς: Αἱ προσδοκίαι ἐκ τῆς συγχρόνου τεχνικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ἐπαναστάσεως, β) 2α ὁμάς: Θεολογία καὶ κοινωνικὴ ἠθικὴ καὶ γ) 3η ὁμάς: Ἡ δρᾶσις τῆς Ἐκκλησίας ἐντὸς τῆς Κοινωνίας.

Τὰ πορίσματα τῶν τριῶν ὁμάδων ἐργασίας ὑπεβλήθησαν ὑπὸ μορφήν ὑπομνημάτων εἰς τὴν ὀλομελείαν, ἡ ὁποία συνεζήτησε καὶ ἐπέφερεν ὠρισμένα μεταβολὰς. Τὸ τελικὸν κείμενον τῶν πορισμάτων, μετὰ τὴν υἱοθέτησιν τῶν μεταβολῶν ὑπὸ τῆς ὀλο-

μελείας, δὲν κατέστη δυνατόν νὰ διαμορφωθῆ κατὰ τὴν τελευταίαν ἡμέραν τοῦ Συνεδρίου, δεδομένου ὅτι καὶ κατ' αὐτὴν ἀκόμη ἐπηρεχθήσαν τροποποιήσεις τινές. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ὠρίσθη εἰδικὴ ἐπιτροπὴ ἐκδόσεως τῶν πορισμάτων, ἣ ὁποία ἐπεφορτίσθη μὲ τὸ ἔργον τῆς ἐντάξεως τῶν τροπολογιῶν εἰς τὸ κείμενον, μὲ τὸν ἐναρμονισμὸν τῶν καθ' ἕκαστον μερῶν, ὥστε νὰ ἀποφευχθοῦν κυρίως αἱ ἐπικαλύψεις καὶ μὲ τὴν καλλιτέραν φραστικὴν διατύπωσιν τοῦ κειμένου, χωρὶς βεβαίως οὐσιώδεις προσθήκας ἢ παραλείψεις. Ἡ ἐργασία αὕτη ἤδη ἐπερατώθη καὶ τὸ ὀριστικὸν κείμενον ἀπεστάλη εἰς τοὺς συνέδρους καὶ τὰς Ἐκκλησίας—μέλη τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν. Τὰ τελικὰ ταῦτα πορίσματα θέλουσιν ὑποβληθῆ εἰς τὴν προβλεπομένην νὰ συνέλθῃ κατὰ τὸ 1968 εἰς Σουηδίαν (Οὐψάλα) τετάρτην Συνέλευσιν τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν, ἧτις καὶ θὰ ἀποφανθῆ συναφῶς.

Τὴν τελευταίαν συνεδρίαν (25 Ἰουλίου—ἑσπέρας) ἠκολούθησε πανηγυρικὴ χριστιανικὴ συγκέντρωσις τῶν συνέδρων, καθ' ἣν ἐγένοντο δεήσεις καὶ ἐξεφωνήθησαν ἐκκλησιαστικοὶ λόγοι ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως κ. W. Visser't Hooft καὶ τοῦ ἐκλεγέντος διαδόχου του κ. E. Blake. Ἡ προσευχὴ, ἄλλωστε, κατὰ τὰ εἰωθότα, προηγεῖτο, κάθε ἡμέραν, τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν καὶ ἠκολούθη τὴν λῆξιν αὐτῶν.

Κατὰ τὰς πρώτας ἀπογευματινὰς ὥρας τῆς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Συνεδρίου ἔλαβε χώραν πορεία τῶν Συνέδρων ἀπὸ τοῦ χώρου τῶν ἐργασιῶν, ἧτοι τοῦ μεγάρου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Κέντρου, μέχρι τῆς πλατείας τῶν Ἐθνῶν, πέριξ τῆς ὁποίας στεγάζονται οἱ ἐν Γενεύῃ ἐδρεύοντες Διεθνεῖς Ὁργανισμοί. Ἡ πορεία αὕτη, ὑποκινηθεῖσα ἀπὸ τὰς ὁργανώσεις τῶν νέων Χριστιανῶν, δὲν ἀπέτελε, ὡς ρητῶς ἐτονίσθη, διαμαρτυρίαν, ἀλλ' ἕνα πρόσθετον τρόπον ἐκδηλώσεως τῶν ἐπιδιώξεων τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν εἰς τὸν κοινωνικὸν τομέα.

★

Τὰ καθήκοντα τοῦ προέδρου τοῦ Συνεδρίου ἀνετέθησαν εἰς τὸν Ἰνδὸν κ. M. M. Thomas, κοινωνιολόγον, διευθυντὴν τοῦ Χριστιανικοῦ Ἰνστιτούτου διὰ τὴν μελέτην τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ Κοινωνίας. Ἀντιπρόεδρος ὠρίσθη ὁ Rev. Dr. J. B. Mosley (H.P.A.).

Ὡς πρόεδροι τῶν γενικῶν συνεδριάσεων ἐρησιμοποιήθησαν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀλέξιος (Ρωσία), ἡ δνὶς Janet Lacey (Ἀγγλία), ὁ καθηγητὴς A. Larson (H.P.A.), ὁ κ. L. E. Odell (Ἀργεντινὴ), ὁ καθηγητὴς André Philip (Γαλλία), ὁ ἀρμένιος Ἐπίσκοπος K. Sarkissian (Λίβανος), ὁ καθηγητὴς N. Ukai (Ἰαπωνία) καὶ ὁ Z. K. Matthews (Νοτιο-αφρικανικὴ Ἐνωσις), ἀναπληρώσας τὸν κ. A. Zulu. Ἐπὶ κεφαλῆς τῆς Γραμματείας ἦτο ὁ κ. P. Abrecht, ἀνώτερον στέλεχος τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν.

Τὸ συνέδριον διήρκεσε 15 πλήρεις ἡμέρας. Καθ' ἑκάστην ἐπραγματοποιοῦντο τρεῖς συνεδρία, μιὰ πρωινή (10—12.15'), μιὰ ἀπογευματινὴ (4—6) καὶ

μιὰ βραδυνὴ (7.30'—9.30'). Ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν Κυριακὴν 24ην Ἰουλίου εἰργάσθη τὸ Συνέδριον.

Αἱ συνεδρία ἦσαν δύο εἰδῶν: ὀλομελείας καὶ τμημάτων. Εἰς τὴν ὀλομέλειαν ἐνεφανίσθησαν ἀφ' ἑνὸς αἱ βασικαὶ ἀνακοινώσεις, αἱ ὁποῖαι ἔθεσαν τὰ ζητήματα καὶ ἔδωσαν λαβὴν εἰς συζητήσεις καὶ ἀφ' ἑτέρου τὰ πορίσματα τῶν τμημάτων, τὰ ὁποῖα συνεζητήθησαν καὶ ἐτροποποιήθησαν ἐν τινι μέτρῳ. Τὰ τμήματα, ὡς ἤδη ἐλέγχθη, ἦσαν τέσσαρα μὲ ἀντιστοιχοῦς προέδρους καὶ εἰσηγητὰς τοὺς ἐξῆς:

1ον Τμῆμα	
Πρόεδροι:	Εἰσηγηταὶ
καθ. E. D. Vries	D. Munby
καθ. S. A. Aluko	C. Kurien
2ον Τμῆμα	
στρ/γός T. Simatupang	pastor R. Andriemenjato
P. Kirk	H. Simon
3ον Τμῆμα	
καθ. J. C. Bennet	καθ. Bai Ho Han
A. Laham	καθ. J. M. Lochman
4ον Τμῆμα	
κ. Margaret Mead	καθ. Orl. Fals Borda
καθ. A. Dumas	καθ. M. Takenaka

★

Ὡς γενικὰς διαπιστώσεις μας ἐκ τῶν συζητήσεων σημειοῦμεν τὰς ἐξῆς:

α) Ὅλοι παρεδέχθησαν, ὅτι αἱ ραγδαῖαι τεχνολογικαὶ πρόοδοι, αἱ ὁποῖαι ἐπέφεραν μεγάλας ἀλλοιώσεις εἰς τὴν οἰκονομίαν καὶ οὐσιώδεις ἀλλαγὰς εἰς τὴν κοινωνικὴν δομὴν, ὑπαγορεύουν ἀναθεώρησιν τῆς στάσεως τῆς Ἐκκλησίας ἔναντι τῶν οἰκονομικῶν καὶ τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων. Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος ἐπηρεασμένος ἐκ τοῦ διαμορφωθέντος περιβάλλοντος, χρειάζεται ἰδιαίτερον μεταχείρισιν. Ἡ Ἐκκλησία διὰ νὰ τὸν προσελκύσῃ, νὰ τὸν διατηρήσῃ εἰς τοὺς κόλπους τῆς καὶ νὰ τὸν θερμάνῃ χριστιανικῶς δεόν νὰ γνωρίσῃ τὰ προβλήματα του καὶ τὴν ψυχολογίαν του διὰ νὰ ἀσκήσῃ ἐπιτυχῶς τὸν ρόλον τῆς. Παρὰλλήλως ἐζητήθη, ὅπως αἱ ἠθικαὶ ἀξίαι ἀποτελέσουν κριτήριον τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς.

β) Οἱ ἐκπρόσωποι τῶν ἀναπτυσσομένων χωρῶν, τὸσον τῶν νέων χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς ὅσον καὶ τῶν παλαιότερων χωρῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς αἰσθάνονται τὴν πολιτικὴν ἐλευθερίαν τῶν περιορισμένην, ἐφ' ὅσον δὲν κατώρθωσαν νὰ ἀποκτήσουν οἰκονομικὴν ἀνεξαρτησίαν. Ἔχουν σοβαρὰς ἐπιφυλάξεις ἔναντι τῶν μεθόδων, αἱ ὁποῖαι χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν ὑποβοήθησιν τῶν πρὸς ἀνάπτυξιν, καθὼς αὐταὶ καταλλήγουσιν εἰς ἕνα εἶδος νεοαποικισμοῦ, μὲ προσεξάρχον στοιχείον τὴν εὐνοίαν μιᾶς μερίδος τοῦ λαοῦ τῶν, ἣ ὁποία διαμορφοῦται εἰς πλουτοκρατικὴν ὀλιγαρχίαν ἐξυπηρετοῦσαν ξένα συμφέροντα.

γ) Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν τῶν Ἀνατολικῶν Χωρῶν καὶ ἰδιαίτερος τῆς Ρωσσίας

ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΩΣΙΣ

Βασικόν πρόβλημα διὰ πᾶσαν ἐπιστήμην εἶναι τὸ πρόβλημα περὶ τῆς οὐσίας τῆς. Ἰδιαιτέραν σημασίαν προσλαμβάνει τὸ ζήτημα τοῦτο, ὅταν πρόκειται περὶ τῆς θεολογίας.

Τί εἶναι λοιπὸν ἡ θεολογία ;

Ἡ ἐτυμολογικὴ παραγωγὴ τῆς λέξεως δεικνύει, ὅτι ἡ θεολογία εἶναι ὁ λόγος περὶ τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἐρώ-

τησις περὶ τοῦ τί εἶναι ὁ Θεός, μία ἐρώτησις, ἡ ὁποία καλεῖ ἐπιμόνως εἰς ὑπερέντασιν πᾶσαν θεολογικὴν ἐργασίαν τοῦ παρόντος, δὲν ἐξετάζεται ἀναλυτικώτερον ἐνταῦθα. Διὰ τῶν ὀλίγων σκέψεων, αἱ ὁποῖαι ἀκολουθοῦν, καταβάλλεται προσπάθεια προσεγγίσεως τοῦ προβλήματος, τί εἶναι ὁ λόγος τῆς θεολογίας καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τί εἶναι ἡ θεολογία ὡς τοιαύτη.

Ὁ ἐσχάτως ἀποθανὼν διαπρεπὴς διανοούμενος

ἰσχυρίσθησαν ἐπανηλειμμένως, ὅτι μόνον ὁ σοσιαλισμὸς συμβιβάζεται μετὰ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, καθόσον ἀποτελεῖ τὸ σύστημα πραγματοποιήσεως τοῦ δόγματος τῆς ἀγάπης, τῆς ἰσότητος καὶ τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης. Τὸ σοσιαλιστικὸν σύστημα, ἐπὶ πλεόν, ἐπεκτείνει τὴν συμπάρασιν του πρὸς τὸν «πλησίον» εἰς διεθνῆ πλαίσια, πραγματοποιοῦν οὕτω καὶ τὴν κοινωνικὴν δικαιοσύνην πέραν τῶν ὁρίων μιᾶς χώρας. Ἐτονίσθη μάλιστα, ὅτι οἱ Χριστιανοὶ εἰς τὴν Σοβιετικὴν Ἐνωσιν δὲν ἐδέχθησαν ἀπλῶς τὴν σοσιαλιστικὴν ἐπανάστασιν, ἀλλ' ὑπῆρξαν ἐνεργοὶ θεμελιωταὶ τῆς ἀταξικῆς σοσιαλιστικῆς κοινωνίας, ὅπου δὲν ὑπάρχει ἐκμετάλλευσις καὶ ἀνισότης (φυλετικὴ ἢ ἄλλη). Ἡ ρωσικὴ ἐμπειρία, τέλος, προεβλήθη ὡς ὁδηγὸς διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν τοῦ Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν.

Ἡ συμμετοχή μου εἰς τὸ Συνέδριον ἔκαμε, πιστεύω, καλὴν ἐντύπωσιν, τὸ μὲν διότι ἐξεπροσωπήθη οὕτω ἡ Ἑλλάς, τὸ δὲ διότι ὁ κλάδος τοῦ οικονομολόγου προσεφέρετο πλεόν ἢ ἕτερος εἰς τὴν φύσιν τοῦ Συνεδρίου τούτου.

Ὡς ἦτο φυσικόν, οἱ ὑπεύθυνοι μετὰ κατέταξαν εἰς τὸ 1ον τμήμα, τοῦ ὁποίου ἀντικείμενον ἦτο ἡ οικονομικὴ ἀνάπτυξις καὶ αἱ συνέπειαι αὐτῆς. Μετὰ τὸν πρόεδρον τοῦ τμήματος, καθηγητὴν De Vries, εἶχον πολλὰς εὐκαιρίας συνεργασίας κατὰ τὸ παρελθόν, γεγονός δὲ τὸ ὅτι μοι ἔδιδεν ἰδιαιτέραν ἄνυσιν.

Κατὰ τὴν κατανομήν τοῦ τμήματος εἰς ὑποεπιτροπὰς, ὁ πρόεδρος μετὰ ἐτοποθέτησεν εἰς τὴν 1ην ὑποεπιτροπήν, τῆς ὁποίας τὸ θέμα ἦτο : προβλήματα προκύπτοντα ἐκ τῆς οικονομικῆς μεγεθύνσεως εἰς τὰς βιομηχανικὰς χώρας.

Κατὰ τὰς συζητήσεις, εἰς τὸ τμήμα καὶ τὴν ὑποεπιτροπήν, ἔλαβον τὸν λόγον διὰ νὰ προβάλω θέματα, μὴ περιληφθέντα εἰς τὰ ὑπ' ὄψιν τῶν συνέδρων κείμενα. Οὕτω :

1) Ὑπεγράμμισα τὴν παράλειψιν μείας τῆς ομάδος τῶν χωρῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι μὲν ἀνεπτυγμένοι οικονομικῶς, ἀλλὰ δὲν εἶναι καὶ τόσον ὑπανάπτυκτοι ὡς αἱ κατατασσόμεναι εἰς τὸν τρίτον κόσμον, ὑποδείξας τὴν ἀνάγκην εἰδικῆς μερίμνης ὑπὲρ τῆς ομάδος τῶν ἡμιανεπτυγμένων χωρῶν, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάγεται καὶ ἡ Ἑλλάς. Ἐσημείωσα ὅτι αἱ χώραι τῆς ἐνδιαμέσου αὐτῆς κατηγορίας ἔχουν εἰδικὰ

προβλήματα, τὰ ὁποῖα προκύπτουν συχνὰ ἐκ τῆς στενῆς συνεργασίας τῶν μετὰ τὰς προηγμένας χώρας.

2) Προκειμένου περὶ τῶν πόρων, τῶν ἀπαιτουμένων διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν καθυστερημένων περιοχῶν, ἐτόνισα τὴν σημασίαν τῶν ἀψύχων συντελεστῶν, οἱ ὁποῖοι εἴτε εἶναι λαθάνοντες εἴτε κακῶς χρησιμοποιοῦνται. Συγκεκριμένως ὑπέδειξα τὴν ἀνάγκην ἐρευνῶν τοῦ ὑπεδάφους πρὸς ἀνεύρεσιν πόρων ἀπαραιτήτων διὰ τὴν ἐκβιομηχάνισιν καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν θέσπισιν κινήτρων διὰ τὴν προώθησιν τῆς ἐγχωρίου ἀποταμιεύσεως, εἰς τὴν ὁποίαν κατὰ κύριον λόγον θὰ στηριχθῇ ἡ οικονομικὴ ἀνάπτυξις, δεδομένης τῆς προσωρινότητος καὶ τῆς φθινοῦσης πορείας τῆς ἐξωτερικῆς χρηματοδοτήσεως. Ἡ πρότασις αὕτη ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν ἐκπόνησιν τοῦ ὑπομνήματος τοῦ 1ου τμήματος.

3) Εἰς τὴν πρότασιν τῆς 2ας ὑποεπιτροπῆς τοῦ 1ου τμήματος περὶ τῆς σκοπιμότητος σχηματισμοῦ περιφερειακῶν ομάδων ὑπαναπτύκτων χωρῶν πρὸς ἐνδυνάμωσιν τῆς θέσεώς των, παρετήρησα ὅτι τοῦτο εἶναι μὲν, κατ' ἀρχήν, ὀρθόν, ἀλλ' ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι θὰ ἐπέλθῃ ρύθμισις τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου ἐπ' ὠφελεία τῶν ἀναπτυσσομένων χωρῶν. Ἐὰν ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν ἤδη προηγμένων χωρῶν εἶναι ἀπολύτως ἐλεύθερος, ὁ παραγκωνισμὸς τῶν καθυστερημένων θὰ εἶναι βέβαιος, ἔστω καὶ ἂν ὀργανωθοῦν εἰς ομάδας. Ἀπλῶς ἢ ἥττα θὰ εἶναι ὀμαδική. Ἀπαραίτητος, ὅθεν, εἶναι ἡ ρύθμισις τῶν ὄρων τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου κατὰ τρόπον ἐξυπηρετοῦντα τὰς καθυστερημένας περιοχὰς, ὥστε ἡ διὰ τῆς ὀργανώσεως τῶν ομάδων ἐνδυνάμωσις νὰ ἀποβῇ οὐσιαστικὴ.

4) Εἰς τὸ θέμα τῆς οικονομικῆς ἐνοποιήσεως, ἦτις ἐμφανίζεται ὡς μέθοδος ἐπιβιώσεως τῶν μέσης καὶ μικρᾶς ἐκτάσεως χωρῶν, ἀλλὰ καὶ ὡς μέσον ἐπιταγῆς τῆς ἀναπτύξεως τῶν ὀλιγώτερον προηγμένων οικονομικῶς μελῶν τῶν ομάδων, ὑπέδειξα τὴν ἀνάγκην θεωρήσεως τούτων ὡς περιοχῶν χρηζουσῶν περιφερειακοῦ προγραμματισμοῦ ἀναπτύξεως, τῇ μερίμνῃ τῶν ἤδη ἀνεπτυγμένων συνεταιίρων πρὸς τὸ συμφέρον καὶ τούτων, ἀφοῦ ἄλλως θὰ ἐθίγοντο ἐκ τῆς διατηρήσεως στοιχείων ἀσταθείας ἐντὸς τοῦ ἠνοποτιζομένου χώρου.

(Συνεχίζεται)

ΣΩΤ. Ι. ΑΓΑΠΗΤΙΑΔΗΣ
Καθηγητὴς Ε.Μ. Πολυτεχνείου

(θεολόγος καὶ φιλόσοφος) Paul Tillich¹ διακρίνει δύο λόγους: τὸν «τεχνικὸν» («technische Vernunft»), καὶ τὸν «ὄντολογικὸν» («ontologische Vernunft»). Ὁ πρῶτος εἶναι ὁ λόγος, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπιτελοῦνται μὲ ἀκρίβειαν καὶ συνέπειαν διάφοροι λογιστικαὶ πράξεις, ὁ δεῦτερος εἶναι ὁ λόγος, ὁ ὁποῖος ἐνώνει τὸν ἄνθρωπον μὲ τὸ εἶναι, ὁ λόγος, ὁ ὁποῖος καθιστᾷ τὴν πραγματικότητα προσιτὴν εἰς τὸν ἄνθρωπον, δεδομένου ὅτι ἡ δομὴ τοῦ ὑποκειμένου ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν δομὴν τοῦ ἀντικειμένου. Ὁ «ὄντολογικὸς» λόγος εἶναι ἡ δομὴ τῆς πραγματικότητος τὸσον τῆς ἀντικειμενικῆς ὅσον καὶ τῆς ὑποκειμενικῆς².

Ἡ σχέσις τῆς θεολογίας - ὄντολογίας τοῦ Tillich πρὸς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Ἐγγέλου εἶναι θέμα, τὸ ὁποῖον δὲν πρόκειται ἐνταῦθα νὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ. Διὰ τὸ θέμα μας ἔχει ὀπωσδήποτε σημασίαν τὸ γεγονός, ὅτι ὁ «ὄντολογικὸς» καὶ ὁ «τεχνικὸς» λόγος, ἀκόμη καὶ ὅταν διακρίνονται, δὲν χωρίζονται ἀλλήλων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὑπογραμμίζει καὶ ὁ ἴδιος ὁ Tillich. Ἐνταῦθα θὰ ἠδύνατό τις νὰ τονίσῃ, ὅτι ὁ λόγος, διὰ τοῦ ὁποίου τελοῦνται ἀπλᾶ πράξεις ὑπολογισμοῦ (ἄνευ ὑπαρξιακῆς συμμετοχῆς) ἀνήκει ὡς μέρος εἰς τὸν «ὄντολογικὸν» λόγον ὡς ὅλον, διὰ τοῦ ὁποίου τὸ ὑποκείμενον μετέχει τοῦ εἶναι καθόλου. Ἡ πραγματικότης τοῦ λόγου ἐντὸς τοῦ ὑποκειμένου εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπον ἄνθρωπον καὶ ἐν ταύτῳ ὑποκείμενον.

Ὁ λόγος οὗτος εἶναι καθολικός. Εἰς τὸν καθολικὸν τοῦτον λόγον δυνάμεθα νὰ ὑπαγάγωμεν ὅχι μόνον τὴν στενὰς νοουμένην (τὴν «τυπικὴν») λογικὴν, ἀλλὰ καὶ τὸ συναίσθημα, τὴν βούλησιν, τὴν φαντασίαν καὶ γενικῶς πάντας τοὺς ὑπαρξιακοὺς ἐκείνους χαρακτηρισμοὺς, οἱ ὁποῖοι συνιστοῦν τὸν ἄνθρωπον, δεδομένου ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἄνθρωπος, καθ' ὅσον ὑπάρχει ἐν τῇ μετοχῇ τοῦ Θεοῦ, ὁ Ὅποῖος ἀποκαλύπτεται ὡς Λόγος.

Ὁ ἄνθρωπος ὑπάρχει εἰς τὴν συνάντησίν του μὲ τὸ εἶναι, ἡ συνάντησις δὲ αὕτη τελεῖται διὰ τοῦ λόγου. Λόγος εἶναι ἀκριβῶς τὸ γεγονός τῆς συναντήσεως τῆς ὑποκειμενικῆς πραγματικότητος μὲ τὴν ἀντικειμενικὴν τοιαύτην, ἡ κοινωνία ἀμφοτέρων.

Ὁ ὅρος συνάντησις ὅπως καὶ ὁ ἕτερος ὅρος «διάλογος» ἔχουν διαδοθῆ τοὺς τελευταίους χρόνους³.

Οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖοι στηρίζονται εἰς τὴν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ φερομένην Ἀποκάλυψιν τοῦ Θεοῦ καὶ διανοοῦνται κατὰ προτίμησιν εἰς πλατωνικὸν κλίμα⁴, χρησιμοποιοῦν συνήθως τοὺς ὅρους

1. Πρβλ. τὸ ἄρθρον μου «P. Tillich, ὁ ἄνθρωπος καὶ ὁ στοχαστὴς τῶν συνόρων δημοσιευθὲν εἰς τὰς ἐπιφυλλίδας τῆς «Καθημερινῆς» τὴν 29.12.65 σελ. 1 καὶ 5.

2. Βλ. P. Tillich, Systematische Theologie Bd I, 1956, σ. 87 κ.εξ.

3. Εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ ὅρου «διάλογος» πρὸς δῆλωση τῆς σχέσεως μεταξύ ἀνθρώπου καὶ Θεοῦ, ἡ ὁποία, σχέσις, νοεῖται οὕτως ὡς «διαλογικὴ», ἔχει, ὡς γνωστὸν, συμβάλει ἀποφασιστικῶς ὁ Ἰουδαῖος θερησκευτοφιλόσοφος M. Buber.

4. Πρβλ. τὴν ἐπιγραμματικὴν φράσιν: «Ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία θεολογεῖ γραφικῶς καὶ φιλοσοφοῦσα πλατωνίζει ἀναγκαιῶς ἐκλεκτικῶς» τοῦ Καθηγητοῦ κ. Γερασίμου Κονιδάρη, Ἡ διαμόρφωσις τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας μέχρι τῶν ἀρχῶν

«μετοχῆ» καὶ «κοινωνία». Οἱ πατερικοί οὔτοι ὅροι, χωρὶς νὰ αἴρουν τὴν αὐθιπαρξίαν τῶν συναντωμένων ὑποκειμένων, ὑπενθυμίζουσαν ἐντονώτερον τὴν περιχώρησιν, ἡ ὁποία λαμβάνει χώραν κατὰ τὴν συνάντησιν.

Κατ' ἐξοχὴν συνάντησις ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς μετοχῆς ἢ κοινωνίας εἶναι ἡ θεολογία. Πρόκειται περὶ τῆς συναντήσεως μεταξύ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου διὰ τοῦ λόγου. Ἐκεῖ, ὅπου τελεῖται θεολογία, ὁ λόγος τοῦ ἀνθρώπου κοινωνεῖ, μετέχει τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ. Θεολογία εἶναι ἡ κοινωνία, ἡ μετοχὴ τοῦ Θεοῦ, ὁ Ὅποῖος ἀποκαλύπτει ἑαυτόν. Διὰ τῆς θεωρήσεως τῆς πρὸς τὸν Θεὸν σχέσεως ὡς μετοχῆς ἢ κοινωνίας ἡ θεολογία ἀποφεύγει τὴν θεωρησιν τῆς σχέσεως ταύτης ὡς ταυτότητος. Ἡ παράδοσις δὲν ταυτίζει τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ μὲ τὸν λόγον τοῦ ἀνθρώπου. Τὰ κοινωνοῦντα ὑποκείμενα, ὁ Θεὸς καὶ ὁ ἄνθρωπος, δὲν συμπίπτουσι εἰς τὴν οὐσίαν των. Ἡ ἐνότης λαμβάνει χώραν εἰς τὴν κοινότητα τῆς ἐνεργείας των, ἐφ' ὅσον ἡ σχέσις μεταξύ θείας καὶ ἀνθρωπίνης ἐνεργείας νοεῖται ὡς «συνέργεια». Ἡ μετοχὴ δὲν εἶναι ταυτότητος οὐσίας οὔτε ἀπλῆ ταυτότητος ἐνεργείας. Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ «ξένος» τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου.

Πέραν τούτου ἡ παράδοσις ἐπισημαίνει μὲ πᾶσαν κατηγορηματικότητα, ὅτι ἡ κοινωνία τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι ἐν γεγονόσιν μονομερῶς διανοητικόν. Ἡ Ὁρθοδοξία εἰς τὴν πατερικὴν τῆς ἁμα καὶ βυζαντινὴν τῆς παράδοσιν, ἀφορμωμένη ἀπὸ βιβλικὰς ἀφετηρίας, ἐκδηλώνει ἐντονὸν ἀντιπάθειαν ἐναντι ἐνὸς μονομεροῦς «διανοητικισμοῦ». Πρόκειται διὰ τὰς τὸσον γνωστὰς ἐπιθέσεις κατὰ τῆς «ἀνθρωπίνης σοφίας», κατὰ τῆς «σοφίας τοῦ κόσμου τούτου». Ἡ βυζαντινὴ θεολογικὴ διανόησις οὐδέποτε σχεδὸν ἐλησμώνησε τὸν μέγαν κίνδυνον, τὸν ὁποῖον ἀντεμετώπισεν ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία ἐκ τῆς ψευδωνύμου «γνώσεως». Ὁπωσδήποτε εἶναι γεγονός, ὅτι ὁ λόγος τοῦ ἀνθρώπου περιέπεσε συχνάκις εἰς δυσμένειαν. Χαρακτηριστικὴ ἐν προκειμένῳ εἶναι ἡ διαδεδομένη ἀντίληψις, ὅτι ἡ πίστις καὶ ὁ λόγος τελοῦν εἰς (μερικὴν τοῦλάχιστον) ἀντίθεσιν.

Μετὰ τὸν πρῶτον παγκόσμιον πόλεμον ἡ θεολογία τοῦ Karl Barth ἀποτελεῖ μίαν ἐντονὸν μαρτυρίαν περὶ τῆς κατευθύνσεως ἐκείνης, ἡ ὁποία βλέπει τεταμένας τὰς σχέσεις μεταξύ πίστεως καὶ λόγου. Διὰ τὸν μέγαν θεολόγον τῆς Βασιλείας, ὁ ὁποῖος ἐξηγγέρθη μὲ προφητικὸν πάθος κατὰ τῆς φιλελευθέρου θεολογίας τοῦ γερμανικοῦ προτεσταντισμοῦ, ὁ λόγος τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἡ κατ' ἐξοχὴν ἀνθρωπίνη ἐνεργεία, αἵρεται «διαλεκτικῶς», ὅταν ὀμιλῇ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἢ Ἀποκάλυψις. Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους προσεπάθησεν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν K. Barth, νὰ ἴδῃ τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν λόγον τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν ἐνότητά των, εἶναι, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, ὁ «θεολόγος» ἁμα καὶ «ὄντολόγος» P. Tillich.

Ἡ ἑλληνικὴ πνευματικὴ παράδοσις προσεφύλαξε τὴν πατερικὴν θεολογίαν ἀπὸ μίαν ἄγονον ἀντίθεσιν

τοῦ Ε' αἰῶνος καὶ οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι, ἐν «Θεολογία» 26 (1955) σ. 502.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΛΗ

Νέοι άνδρες, νέα ήθη!

Οι άναγνώσται της «Εκκλησίας» θά έτυχεν ίσως να άναγνώσουν ή να πληροφορηθοϋν την πρωτάκουστον συμπεριφοράν δύο νεαρών άρχιερέων προερχομένων εκ της Παρορθοδόξου συνδιασκέψεως του Βελιγραδίου, έξ ών ο εις έχει την άναφοράν του εις τόν πρώτον θρόνον της Όρθοδοξίας, ο δε έτερος εις τόν δεύτερον, του οποίου, ως θρυλείται, είναι και υποψήφιος. Και ο εις και ο έτερος διελλθόντες διά της

πρωτευούσης της χώρας ταύτης και φιλοξενηθέντες εις αυτήν επί τινας ημέρας δέν έδίστασαν να εκμεταλλευθοϋν τό έμπερίστατον της έπισήμου Έκκλησίας του ελληνικού κράτους και να χαρακτηρίσουν αυτήν ως λίαν καθυστερημένη και ως αντιπροσωπευομένη δι' άκαταλλήλων προσώπων, κληρικών και λαϊκών, ύπολειπομένων (κατ' αυτούς) του πνευματικού των άναστήματος.

Οι άναγνώσται του φύλλου τούτου άς εύρουν τούς

μεταξύ Άποκαλύψεως του Θεού και ανθρώπινου λόγου. Αί πατερικαί επιθέσεις κατά του (λόγου) δέν εκφράζουν μίαν αντίθεσιν κατά του «όντολογικού», αλλά κατά του «τεχνικού» λόγου (διά να χρησιμοποιήσωμεν τούς όρους του P. Tillich) και μάλιστα εις την περίπτωσιν, κατά την οποίαν ο δεύτερος λόγος ζητεί να ύποκαταστήση τόν πρώτον. Η πατερική διανόησις είναι άπολύτως πεπεισμένη, ότι δέν ύπάρχει θεολογία άνευ λόγου, έφ' όσον και αυτάί αι επιθέσεις κατά του (λόγου) (δηλ. κατά της άξιώσεως ενός μέρους του ανθρώπου να ύποκαταστήση τόν όλον άνθρωπον) είναι εις την φύσιν των λογικαί. Η κατά των αίρετικών «συλλογισμών» πατερική αντιρρητική συνίσταται ώσαύτως εκ συλλογισμών με την διαφοράν, ότι οι δεύτεροι, έν αντιθέσει προς τούς πρώτους, είναι όρθόδοξοι, δηλ. «όρθοί». Η πατερική διανόησις αντιτιθεμένη εις την «άνθρωπινην σοφίαν» ύπερασπίζεται άκριβώς τόν όρθόν, δηλ. τόν όρθόδοξον, λόγον.

Ο όρθόδοξος λόγος είναι ή ύλη ένεργεια του ανθρώπου ως ανθρώπου έν τη κοινωνία του Θεού, προϋποτιθεμένου, ότι ο άνθρωπος είναι ή καθίσταται άνθρωπος ως κοινωνός του Θεού. Ο λόγος της θεολογίας είναι ό,τι καθιστά τόν άνθρωπον άνθρωπον, είναι ή ζωή του ανθρώπου εις τό αξιολογικόν βάθος ή ύψος της. Θεολογία είναι έπομένως ή ζωή του ανθρώπου, ο οποίος κοινωνεί του Θεού. Η φιλοσοφία κάμνει τόν φιλόσοφον, ή ιστορία τόν ιστορικόν, ή φιλολογική έρμηνεία τόν φιλόλογον, ή θεωρία τόν θεωρητικόν, ή πράξις τόν πρακτικόν και ή κοινωνία του Θεού τόν θεολόγον. Έπαναλαμβάνομεν ό,τι ήδη άνωτέρω έλέχθη: Θεολογία ύπάρχει εκεί, όπου ύπάρχει κοινωνία του Θεού.

Του Θεού δέν κοινωνεί ο άνθρωπος άπλώς δι' ώρισμένων διανοητικών ενεργειών, αι όποιαί αποτελοϋν τό περιεχόμενον της θεολογικής έπιστήμης. Έφ' όσον ή έπιστήμη άποτελεί αξιολογικόν σημείον της ζωής του ανθρώπου, είναι προφανώς θεολογία. Αλλά πέραν της εργασίας ταύτης, ή οποία γίνεται επί τη βάσει της έπιστημονικής μεθόδου, ύπάρχουν και άλλοι τρόποι, διά των οποίων ή λογική φύσις και ύπαρξις του ανθρώπου κοινωνεί του Θεού. Έφ' όσον

ο λόγος είναι ή όλη δομή του ανθρώπου ως ανθρώπου, ο Θεός συναντάται εις όλον τό βάθος και πλάτος του ανθρώπινου λόγου. Με άλλους λόγους: Έφ' όσον πάσα αξία της ζωής ύπάρχει κατά μετοχήν του Θεού, ή παρουσία μιās αξίας αναγγέλλει την παρουσίαν του Θεού. Θεολογία είναι έπομένως ή ζωή του ανθρώπου ως όλον, καθ' όσον τό όλον τουτο έχει αξιολογικόν περιεχόμενον. Η κοινωνία του Θεού τελείται ούτως ως ή καταξίωσις του βίου. Κοινωνία του Θεού, ήτοι θεολογία, είναι ή θέωσις του ανθρώπου. Η θεολογία δέν είναι μία μονομερής διανοητική - λογιστική ένεργεια του ανθρώπου έν τη συναντήσει της πραγματικότητας, άλλ' ή πραγματικότητα, δηλ. ή πράγματωσις, των αξιών εις την ζωήν. Θεολογία είναι ή ζωή του ανθρώπου εις την άθθεντικότητά της, δηλ. ή θέωσις.

Η θέσις: όπου ύπάρχει κοινωνία του Θεού, εκεί ύπάρχει ή θεολογία, είναι έπομένως ταυτόσημος προς την θέσιν, ότι ή θεολογία και ή θέωσις του ανθρώπου συμπίπτουν. Η θεολογία δέν είναι ύπόθεσις ώρισμένων επαγγελματιών ή ώρισμένων διπλωματούχων του πανεπιστημίου ή των ιερατικών λειτουργών της Εκκλησίας, αλλά είναι αυτή αυτη ή ζωή της Έκκλησίας, ή ζωή παντός ανθρώπου ως ανθρώπου. Η θεολογία είναι τό γεγονός, κατά τό όποιον ή ζωή του ανθρώπου τελείται ως μετοχή ή κοινωνία του Θεού, δηλ. τό γεγονός, ότι ο άνθρωπος είναι φορέυς αξιών, τ.έ. ότι ο ίδιος είναι αξία. Με άλλους λόγους θεολογία είναι τό γεγονός, κατά τό όποιον ο άνθρωπος ύπάρχει ως άνθρωπος. Θεωσις ή θεολογία είναι ούτως ή έπιτελουμένη άθθεντικότης του ανθρώπου, τό γεγονός έπομένως, ότι ο άνθρωπος ζή κατ' άρετήν, ότι ύπάρχει δηλ. ως αξία.

Εις την άθθεντικότητά ταύτην καλεϊ συνεχώς ή Έκκλησία ως Έκκλησία (δηλ. ως ιεραποστολή)⁵. Η θέωσις του ανθρώπου είναι τό μήνυμα της Έκκλησίας προς τόν άνθρωπον του παρελθόντος, του παρόντος και του μέλλοντος.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ε. ΠΑΠΑΠΕΤΡΟΥ

5. Πρβλ. την μελέτην μου Kirche und Mission. Zum Missionsverständnis der orthodox - katholischen Kirche, έν «Kyrios» VI (1966) σ. 105 - 116.

καταλλήλους χαρακτηρισμοὺς τῆς τοιαύτης συμπεριφορᾶς, ἢ ὁποῖα ἀναγράφεται εἰς τὸ παθητικὸν των καὶ θὰ παραμείνῃ ἀνεξίτηλος καὶ βεβαίως ὄχι ἄνευ συνεπειῶν. Εἶναι παρήγορον ὅμως ὅτι ἐκ τῆς χειμαζομένης Ἐκκλησίας ταύτης ὑπὸ οὐδενὸς δὲν θὰ ἀπετολμᾶτο τοιαύτη ἀπρέπεια εἰς βάρος ἄλλης Ἐκκλησίας, καὶ μάλιστα χώρας φιλοξενούσης, καὶ καθ' ὅλα ὀρθοδοξοτάτης.

«Οὐδὲν ἀπονοίας χεῖρον».

Εἰς τὰ ἀνωτέρω πρέπει νὰ προστεθῶσι καὶ τὰ ἐξῆς τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, πλήρως ἐφαρμοζόμενα εἰς ναρκισσευομένους ἤδη νεήλυδας κληρικούς, τοὺς ὑπὸ τῆς ἀπονοίας προσβαλλομένους :

«Οὐδὲν ἀπονοίας χεῖρον. Αὕτη καὶ τῶν κατὰ φύσιν ἐξέστησε φρενῶν καὶ μωρῶν ἐπιτίθησι δόξαν· μᾶλλον δὲ καὶ σφόδρα ἀνοήτους εἶναι ποιεῖ ὥσπερ γὰρ, εἴ τις τρίπηγος ὢν, βιάζοιτο εἶναι τῶν ὁρέων ὑψηλότερος καὶ νομίζοι τοῦτο, καὶ ἀνατείνοι ἑαυτὸν ὡς ὑπερβαλλόμενος αὐτῶν τὰς κορυφάς, οὐδὲν ἕτερον ζητήσομεν δεῖγμα ἀπονοίας, οὕτω καὶ ὅταν ἄνθρωπον ἀπονενομημένον ἴδῃ καὶ ἀπάντων βελτίονα ἑαυτὸν ἠγούμενον εἶναι καὶ ὕβριον νομίζοντα τὸ μετὰ τῶν πολλῶν ζῆν, μὴ ζῆται λοιπὸν ἕτερον ἔλεγχον ἰδεῖν τῆς ἐκείνου παρανοίας. Τῶν γὰρ φύσει μωρῶν πολὺ καταγελαστότερος οὗτος, ὅσῳ καὶ ἐκὼν ταύτην δημιουργεῖ τὴν νόσον. Οὐ ταύτη δὲ μόνον ἄθλιος, ἀλλ' ὅτι καὶ ἀναληγῆτως εἰς αὐτὸ τῆς κακίας ἐμπίπτει τὸ βάραθρον».

«Ὁ ἔχων οὖς ἀκουσάτω» καὶ τὰ ἐξῆς τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Παύλου, λαλοῦντος πρὸς αὐτοὺς περὶ τῆς σοφίας καὶ λόγοντος: «Σοφίαν λαλοῦμεν ἐν τοῖς τελείοις, σοφίαν δὲ οὐ τοῦ αἰῶνος τούτου, οὐδὲ τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου τῶν καταργουμένων, ἀλλὰ λαλοῦμεν Θεοῦ σοφίαν ἐν μυστηρίῳ τὴν ἀποκεκρυμμένην, ἣν προώρισεν ὁ Θεὸς πρὸ τῶν αἰώνων εἰς δόξαν ἡμῶν, ἣν οὐδεὶς τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου ἔγνωκεν» (α' Κορ. 2, 6—8). Καὶ περαιτέρω : «Ἡμεῖς δὲ οὐ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου ἐλάβομεν, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἵνα εἰδῶμεν τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χαρισθέντα ἡμῖν, ἃ καὶ λαλοῦμεν, οὐκ ἐν διδακτοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν διδακτοῖς Πνεύματος Ἁγίου, πνευματικοῖς πνευματικῶς συγκρίνοντες» (α' Κορ. 3, 12—13).

Ὁ ἑορτασμὸς τῆς 1400ῆς ἐπετείου.

Ὁ διεθνὴς τύπος ἐξακολουθεῖ νὰ δημοσιεύῃ περιγραφὰς καὶ φωτογραφίας ἐκ τοῦ λαμπροῦ ἑορτασμοῦ τῆς 1400ῆς ἐπετείου τῆς ἰδρύσεως τῆς ἱερᾶς μονῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τοῦ Ὄρους Σινᾶ. Ὁ ἑορτασμὸς οὗτος ἐλαμπρύνθη διὰ τῆς παρουσίας τόσο τοῦ μόνου ὀρθοδόξου βασιλέως, τοῦ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Κωνσταντίνου, ὅσον καὶ τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου κ. Μακαρίου, Προέδρου τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας. Μεγάλην συγκίνησιν προεκάλεσε τὸ γεγονός, ὅτι ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἔβη μὲν ἀπήγγειλε τὸ «Πάτερ ἡμῶν» κατὰ τὴν πανηγυρικὴν Θ. Λειτουργίαν, ἐτέρωθεν δὲ προσέφερεν εἰς τὴν Ἱ. Μονὴν πολυτιμώτατον περιδέραϊον τῆς βασιλείσεως Ἁγίας - Μαρίας καὶ ἁδαμαντοκόλλητον σταυρὸν.

Ἄξια ἰδιαιτέρας προσοχῆς εἶναι ἡ σχετικὴ προσφώνησις τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Σινᾶ κ. Πορφυρίου, ὅστις εἶπε τὰ ἐξῆς : «Ἡ βασιλικὴ ἐπίσκεψις εἰς Μονὴν ἐδρισκομένην ἐν μέσῳ γῆς ἐρήμου, ἀγόνου καὶ ἀνύδρου, μαρτυρεῖ τὴν βαθυτάτην εὐσέβειαν τοῦ Ἑλληνος Βασιλέως καὶ τὸ μέγα ἐνδιαφέρον αὐτοῦ καὶ θὰ γραφῇ χρυσοῖς γράμμασιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς μονῆς, διότι διὰ πρώτην φορὰν Ἑλληνας βασιλεὺς τιμᾷ αὐτὴν διὰ τῆς ἐπισκέψεώς του. Ἡ συγκίνησις ἡμῶν τῶν ταπεινῶν, τοὺς ὁποίους ὁ Πανάγαθος ἔταξε φρουροὺς τοῦ μοναδικοῦ τούτου φυλακίου τῆς ὀρθοδόξου πίστεως εἶναι βαθυτάτη καὶ ἡ χαρὰ ἀνεκλάλητος».

Ἡ «Ἐκκλησία» εὐχεται ὀλοφύχως, ὅπως αἱ γενόμεναι ἑορταστικαὶ ἐκδηλώσεις, ὡς καὶ ὁ ἐκδοθησόμενος ἐπὶ τῷ ἑορτασμῷ ἐπιστημονικὸς τόμος, δώσον ἀφορμὴν εἰς τὸ νὰ κινητοποιηθοῦν καὶ συνεργασθοῦν οἱ ἀρμόδιοι πρὸς ἀναζωπύρησιν, ἀξιοποίησιν καὶ προβολὴν τῆς περιωνύμου Μονῆς, ἣτις ἀποτελεῖ σπουδαιότητα ἐπαλξίν τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος.

Σπουδαιότητα εὐκαιρία.

Εἶναι λίαν εὐχάριστον τὸ γεγονός, ὅτι ἡ ἑλληνο-ὀρθόδοξος ἱερὰ Μητρόπολις Γερμανίας διοργάνωσε προσφάτως τὸ Α' Θεολογικὸν Συνέδριον αὐτῆς, ὅπερ ὑπῆρξε λίαν καρποφόρον καὶ ἀποδοτικόν. Μεταξὺ ἄλλων τὸ Συνέδριον τοῦτο ἔχει νὰ παρουσιάσῃ τὰ ἐξῆς ἐπιτεύγματα ἢ αἰτήματα : «Διεπιστώθη ἡ ἀνάγκη συνεργασίας ἑλληνικοῦ Σχολείου καὶ ὀρθοδόξου ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ἐν Γερμανίᾳ, ὡς καὶ τῆς ἀδελφείσεως

τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων καὶ τῆς πληρεστεράς ὀργανώσεως αὐτῶν.

Ἐξεδηλώθη ἡ ἐπιθυμία καὶ διεπιστώθη ἡ ἀνάγκη, ὅπως οἱ Κοινωνικοὶ Λειτουργοὶ τεθοῦν ὑπὸ τὴν πνευματικὴν ἐπίβλεψιν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Γερμανίας, προσλαμβάνονται δὲ οὕτοι ἐκ τῶν Ἑλλήνων ὀρθοδόξων Θεολόγων.

Ἐξεφράσθη ἡ ὁμόθυμος ἐπιθυμία, ὅπως διαμορφωθῆ καταλλήλως ἡ καθημερινὴ ραδιοφωνικὴ ἐκπομπὴ τοῦ Σταθμοῦ τοῦ Μονάχου, ὥστε νὰ συντελῆ εἰς τὴν πνευματικὴν ἀνύψωσιν τῶν Ἑλλήνων ἐργατῶν.

Ἐξεφράσθη ἡ παράκλησις, ὅπως αἱ ἀρμόδια ἑλληνικαὶ Ἀρχαὶ ἐντείνουν τὰς προσπάθειάς των πρὸς παροχὴν ψυχαγωγικῶν εὐκαιριῶν ἀνωτέρου ἐπιπέδου εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐργάτας».

Ἐρχόμεθα ὅπως πάντα τὰ αἰτήματα ταῦτα πραγματοποιηθοῦν τάχιστα, ἵνα ἡ Ἑλληνικὴ Ὁρθοδοξία ἀκτινοβολήσῃ καὶ ἐν Γερμανίᾳ. Ἐἶναι μία σπουδαιότητα εὐκαιρία, ἣτις δὲν πρέπει νὰ ἀπολεσθῆ.

Πότε ἄρά γε;

Τὴν ἀνάγκην ταχείας λήψεως νομοθετικῶν μέτρων διὰ τὴν μισθολογικὴν ἱκανοποίησιν καὶ ἰατροφαρμακευτικὴν καὶ νοσοκομειακὴν περίθαλψιν τῶν ἐφημερίων ἐτόνισε λίαν ἀξιεπαίνως ὁ βουλευτὴς Ἀθηνῶν καὶ πρῶην ὑπουργὸς κ. Δ. Βρανόπουλος εἰς ἐπιστολὴν του πρὸς τὸν ὑπουργὸν Ἱεροσολιμῶν καὶ Ἐθνικῆς Παιδείας.

Ἐἶναι ἐπὶ τέλος καιρὸς νὰ ἀναγνωρισθῆ ἔμπρακτως, ὅτι ἡ ἄλιμνη βελτίωσις τῆς θέσεως τοῦ κλήρου θὰ ὑποβοηθήσῃ τὰ μέγιστα καὶ εἰς τὴν πνευματικὴν ἀνύψωσιν του καὶ ἀσφαλῶς θὰ προσελκύσῃ εἰς τὰς τάξεις τοῦ κλήρου νέα ἐκλεκτὰ στελέχη. Ἡ ἐν γένει ἀνύψωσις τῆς θέσεως τοῦ ἱ. κλήρου δὲν εἶναι μόνον ὑπόθεσις τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' εἶναι προϋπόθεσις ἀναπτύξεως ὁλοκλήρου τοῦ ἔθνους. Πότε ἄρά γε θὰ κατανοηθῆ, ὅτι ψυχὴ αὐτοῦ εἶναι ἡ Ἐκκλησία;

Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Πειραιῶς.

Ἡ «Ἐκκλησία» χαίρει, διότι ὁ τ. πρωτοσύγκελλος τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Πειραιῶς καὶ καθηγητὴς τοῦ Πνευματικοῦ Φροντιστηρίου Κληρικῶν Ἑλλάδος πανοσ. ἀρχμ. κ. Γεώργιος Δελέγκας παρουσίασε προσφάτως βραχὺ σχεδιάσμα περὶ τῆς Ἐκκλησίας

τοῦ Πειραιῶς, ὅπερ ἐν ἀδραῖς γραμμαῖς διαγράφει τὴν πνευματικὴν πορείαν τοῦ ἱ. κλήρου καὶ τοῦ εἰσεβούς λαοῦ τοῦ Ἐπιπέλου τῶν Ἀθηνῶν, ὅπερ ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ θαυμασίαν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν καὶ θαλερὸν χριστιανικὸν φρόνημα, συνεχῶς ἀναζωπυρούμενον ὑπὸ τὴν ἐμπνευσμένην ἡγεσίαν καὶ καθοδήγησιν τῆς νεοτεύκτου ἱερᾶς του Μητροπόλεως.

Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος πόνημα ἀποτελεῖ ἀλήκτου μνήμης τεκμήριον καὶ εὐγνωμόνος τιμῆς μνημόσνον εἰς τὴν μακαριστὴν δυάδα τῶν πρώτων σκαπανέων τῆς θρησκευτικῆς ἀναγεννήσεως τοῦ Πειραιῶς, τοῦ Τιμοθέου Ἀναστασίου, Ἐπισκόπου Καλαβρύτων, καὶ τοῦ πρωτοπρεσβυτέρου Γεωργίου Μακροῦ, οἵτινες τὸν χέρσον ἀγρὸν τοῦ Πειραιῶς εἰς ἐκκληματοῦσαν πνευματικὴν ἄμπελον μετεποίησαν.

Χρειάζεται θαρραλέα ἀντιμετώπισις.

Ὁ περὶ τὴν καταλληλότητα διδακτικῶν τινων βιβλίων σάλος, ὡς μὴ ὄφελε, συνεχίζεται. Κατ' ἄλλους τὰ βιβλία ταῦτα εἶναι ὄλως ἀπόβλητα, κατ' ἄλλους εἶναι ὑποφερτὰ ἢ καὶ λίαν ἱκανοποιητικά.

Βεβαίως οὐδεὶς παροικῶν εἰς Ἱερουσαλὴμ ἀγνοεῖ, ὅτι τὰ βιβλία ταῦτα ἐγράφησαν μετὰ προχειρότητος, καὶ πρέπει ὡς τάχιστα νὰ ἀντικατασταθοῦν διὰ καλυτέρων. Τοῦτο εἶναι κατανοητὸν καὶ ἴσως συγγνωστόν. Ἐκεῖνο ὅμως, ὅπερ εἶναι ἀσυγχώρητον καὶ ἀκατανόητον, εἶναι τὸ νὰ διαιωνίζηται μία ἐλαττωματικὴ κατάστασις διὰ τῆς κατ' ἐπανάληψιν λήψεως σπασμωδικῶν προσωρινῶν μέτρων καὶ νὰ μὴ γίνηται μία κατὰ τὸ δυνατόν ἀδιάβλητος καὶ ἱκανοποιούσα τοὺς πάντας θαρραλέα ἀντιμετώπισις τοῦ ὄλου ζητήματος τῶν διδακτικῶν βιβλίων.

«Μακεδονικὴ ζωή».

Ὁφείλονται θερμὰ συγχαρητήρια εἰς τὸν ἀποχωρήσαντα ἐκ τῆς ἐνεργοῦ δημοσίας ὑπηρεσίας διακεκριμένον ἀνώτερον ὑπάλληλον τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν κ. Κλ. Τσοῦρκαν διὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοσιν καὶ διεθθυσιν τοῦ περιοδικοῦ «Μακεδονικὴ ζωή».

Τὸ περιοδικὸν τοῦτο εἶναι λαμπρὸν, οὐ μόνον διὰ τὴν ἀρίστην καὶ καλλιτεχνικωτάτην ἐμφάνισιν καὶ τὴν θαυμασίαν εἰκονογράφησιν του, ἣτις κατὰ μέγα μέρος εἶναι ἐγχρωμος, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ θαυμάσιον περιεχόμενον αὐτοῦ, ὅπερ, πληροῦν ἐν αἰσθητὸν κενὸν διὰ τὸν χῶρον τῆς Β. Ἑλλάδος, προβάλλει τοὺς λαο-

γραφικούς, ἀρχαιολογικούς καὶ καλλιτεχνικούς θησαυρούς καὶ τὰς φυσικὰς καλλονὰς αὐτῆς, ὡς καὶ τὸν δημιουργικὸν παλμὸν τῶν καθ' ἕλον πολιτιστικῶν ἐπιτευγμάτων τοῦ - ἀκραιφνῶς ἑλληνικοῦ - λαοῦ τῆς.

Ἰδιαιτέρως ἐκφράζομεν τὴν χαρὰν μας, διότι πάντα τὰ μέχρι τοῦδε ἐκδοθέντα τεύχη τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος περιοδικοῦ προβάλλοντα τὰ θαυμάσια χριστιανικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ μνημεῖα τῆς Β. Ἑλλάδος, τὰς ἑλληνορθόδοξους παραδόσεις τῆς, τοὺς τοπικοὺς ἀγίους καὶ μάρτυράς τῆς, ὡς καὶ ἐκλεκτὰ χριστιανικὰ μνημόματα.

«Ο.Η.Ε., ὁ μέγας ἀσθενής».

Ὁρθῶς ἐγράφη ἐσχάτως, ὅτι ὁ Ο.Η.Ε. εἶναι μέγας ἀσθενής, ἴδρυμα ὑπὸ πτώχευσιν ἢ χρεωκοπίαν. Οὗτος μόνον εἰς ἐντελῶς δευτερευούσας περιπτώσεις ἐμφανίζεται ὡς διαιτητής. Οἱ ἰσχυροὶ τὸν σαρκάζουν, ἐνῶ οἱ ἀσθενεῖς τὸν ἐλεηνολογοῦν. Πόλεμοι διεξάγονται καὶ τερματίζονται ἀγνοοῦντες τὸν θεσμὸν αὐτὸν τελείως. Πολλοὶ ἐξ ἄλλου λαοὶ δὲν περιλαμβάνονται ὑπὸ τοὺς κόλπους του.

Βεβαίως κατὰ τὸ παρελθὸν ὁ Ο.Η.Ε. προσέφερε σημαντικὰς ὑπηρεσίας. Καὶ σήμερον δὲν εἶναι τελείως ἀχρηστος. «Ἀλλὰ ἡ ἐλπίδα νὰ καταστῇ ἕνα παγκόσμιον ὑπερκράτος, πᾶν θὰ ἀναγκάζῃ μικροὺς καὶ μεγάλους νὰ ὑποτάσσωνται στὸν διεθνή νόμο, ἀπεδείχθη ματαία. Ἡ ἰσχὺς - ἢ ὁ συσχετισμὸς δυνάμεων - ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ὁ μέγας νόμος τοῦ συγχρόνου κόσμου καὶ αὐτὴ διαμορφώνει τὴν ἔννοιαν τῆς δικαίας ἢ ἀδίκου ὑποθέσεως. Ὁ Ο.Η.Ε. σήμερον ἀποτελεῖ ἐκφρασιν τῆς τραγικῆς ἀνωριμότητος τοῦ κόσμου, νὰ ὀργανωθῇ, σὰν ἀμφικτυονία καὶ νὰ ἀποκτήσῃ ἐνιαία παγκόσμια ἠθικὴ».

Ὡς κατ' ἐπανάληψιν ἔχει διακηρυχθῆ ἀπὸ τῆς στήλης ταύτης, ἡ ἐνιαία παγκόσμιος ἠθικὴ μόνον ἐπὶ τοῦ ὀρθοδόξου χριστιανικοῦ ιδεώδους εἶναι δυνατόν νὰ θεμελιωθῇ. Πᾶσα εἰρημιστικὴ κίνησις ἀνευ τοῦ Χριστοῦ, ὅστις εἶναι ὁ μόνος δοτὴρ τῆς πραγματικῆς εἰρήνης, εἶναι χίμαιρα καὶ οὐτοπία.

Πνευματικὴ σύγχυσις.

Ὁ ἀρχηγὸς τῶν «Μπήτλς» Τζὼν Λέον ἐξεφράσθη ἐσχάτως περὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ διὰ τῶν ἐξῆς λόγων: «Ὁ χριστιανισμὸς εἶναι τελειωμένη ὑπόθεσις, προβλέπω τὴ μοιραία πτώση του. Οἱ Μπήτλς εἶναι πιὸ δημοφιλεῖς ἀπὸ τὸν Χριστό!».

Ἐὰν λάβῃ τις ἐξ ἄλλου ὑπ' ὄψιν, ὅτι οἱ Μπήτλς ἐπαρασημοφορήθησαν ὑπὸ τῆς βασιλείας τῆς Ἀγγλίας καὶ εἰς ἕλον τὸν κόσμον ἔχουν μυριάδας ὀπαδῶν, κατανοεῖ τὴν πνευματικὴν σύγχυσιν, ἣτις ὑπάρχει σήμερον εἰς τὴν κοινωνίαν, ὡς καὶ τὴν παρατηρουμένην ἀνατροπὴν τῆς ἱεραρχικῆς κλίματος τῶν ἀξιών.

Εἶναι εὐτόχημα, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ νεολαία ἐν τῷ συνόλω τῆς οὐδόλως θεώρησεν ὡς ἰδανικὸν πρότυπὸν τῆς τὴν παρασημοφορηθεῖσαν ἐξάλλον δραστηριότητα τῶν νεαρῶν αὐτῶν τραγουδιστῶν, οἵτινες πλουτίζουν εἰς βάρος τῶν ἀφελῶν.

«Ἐνθαρρύνουν τὸν κυνισμόν».

Ἡ ἐφημερὶς «Κομσομόλσκαγια Πράβδα», ὄργανον τῆς ρωσικῆς κομμουνιστικῆς νεολαίας, ἐπετέθη μὲ δριμύτατον ἄρθρον τῆς κατὰ τοῦ νεωτερισμοῦ τῆς διδασκαλίας τοῦ «μαθήματος τοῦ σέξ» ἐνώπιον μικτῶν ἀκροατηρίων. Ἡ ἐφημερὶς ἀνεφέρετο εἰς διάλεξιν ἐπὶ τοῦ σέξ, ἣτις ἐδόθη ἐνώπιον μικτοῦ ἀκροατηρίου εἰς τὴν πόλιν Κίσιλοβοτσκ ἐπὶ τοῦ Κανκάσου. Ὁ ἀρθρογράφος, ἀφοῦ ἐχαρκτήρισε τὴν ἐνέργειαν ὡς «παρακεκινδυνευμένην», συνέστησεν, ὅπως τὰ μαθήματα ἐπὶ τοῦ γενετησίου ζητήματος διεξάγονται ἐνώπιον κεχωρισμένων κατὰ φύλον ἀκροατηρίων ἢ, ἀκόμη καλύτερον, ληφθῆ πρόνοια, ὥστε οἱ σπουδασταὶ νὰ κατατοπίζονται σχετικῶς ἀναγινώσκοντες ἐγχειρίδια κατ' οἶκον. Ὁ ἀρθρογράφος κατέληξε μὲ τὴν προειδοποίησιν, ὅτι τὰ ἐπὶ τοῦ γενετησίου ζητήματος μαθήματα ἐνώπιον μικτῶν ἀκροατηρίων «ἐνθαρρύνουν τὸν κυνισμόν τῶν ἀτόμων καὶ ἀμβλύνουν τὴν σεμνότητα τῶν νέων».

Ἄλλ' ἂν οἱ καταπολεμοῦντες τὴν χριστιανικὴν ἰδεολογίαν κομμουνισταὶ ῥίπτουν τοιαῦτα συνθήματα περὶ τῆς σεμνότητος, τί πρέπει νὰ γίνηται ἐν ταῖς χώραις, αἵτινες κανχῶνται διὰ τὴν προσήλωσίν των εἰς τὰ χριστιανικὰ ιδεώδη; Ἀυστηρῶς τὸ περὶ σεμνότητος αἴτημα λησμονεῖται ὑπὸ τῶν καταληφθέντων ὑπὸ τῆς μανίας τῆς «σεξουαλικῆς διαφοροποίησης».

Τὰ μηχανικὰ παίγνια

Σημασίαν δὲν ἔχει ἡ σύλληψις μιᾶς καλῆς ιδέας καὶ ἡ ἄμεσος ἐφαρμογὴ τῆς, ὅσον ἡ ἐπιμονὴ καὶ ἡ σταθερότης εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς. Αὐτὸ τὸ τελευταῖον δμως φαίνεται ὅτι δὲν εἶναι τόσο ἐύκολον εἰς τὰ πλαίσια διαφορῶν μέτρων, εἰς τὴν λήψιν τῶν ὁποίων προ-

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἱερά Ἀρχιεπισκοπή Ἀθηνῶν

Ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Χρυσόστομος κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ 25 Σεπτεμβρίου μέχρι 10ης Ὀκτωβρίου 1966 προήδρευσε τῶν συνεδριῶν τῆς Ἱεράς Συνόδου καὶ τῶν Διοικητικῶν Συμβουλίων διαφόρων Ἐκκλησιαστικῶν Ὄργανισμῶν, συνειργάσθη μετὰ Σεβασμιωτάτων Ἀρχιερέων, ἐδέχθη εἰς ἀκρόασιν διαφόρους ἐπιτροπὰς καὶ άτομα: Οὕτω:

Προήδρευσε: Τῆ 27η Σεπτεμβρίου τῆς συνεδρίας τῆς Ἱεράς Συνόδου.

—Τῆ 28η Σεπτεμβρίου συνεδρίας τῆς Ἐφορίας τοῦ Ὁρφανοτροφείου Βουλιαγαμένης.

—Τῆ 29η Σεπτεμβρίου τῆς συνεδρίας τῆς Ἱεράς Συνόδου.

—Τῆ 5η Ὀκτωβρίου τοῦ Δ. Συμβουλίου τοῦ Βασιλικῆ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος.

Ἐχοροστάτησε: Τῆ 25 Σεπτεμβρίου εἰς τὸ τελεσθὲν ἐν τῷ Ἱ. Ναῷ Ἀγίας Φωτεινῆς Μνημόσυνον ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν ψυχῶν τῶν ἀειμνήστων Χρυσοστόμου, Μητροπολίτου Σμύρνης, Γρηγορίου, Ἀμβροσίου καὶ Εὐθυμίου Ἀρχιερέων καὶ τῶν κληρικῶν καὶ λαϊκῶν τῶν σφαγιασθέντων κατὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν.

—Τῆ 2α Ὀκτωβρίου κατὰ τὴν Θ. Λειτουργίαν ἐν τῷ Ἱ. Μητροπολιτικῷ Ναῷ.

—Τῆ 5η Ὀκτωβρίου ἐν τῷ Ἱ. Μητροπολιτικῷ Ναῷ κατὰ τὴν κηδεῖαν τοῦ καθηγητοῦ Καλιτσουνάκη.

—Τῆ 9η Ὀκτωβρίου κατὰ τὴν Θ. Λειτουργίαν ἐν τῷ Ἱ. Μητροπολιτικῷ Ναῷ.

Παρεκάθησεν: Τῆ 29η Σεπτεμβρίου εἰς συνεστίασιν γενομένην ἐν τῇ Ἱ. Μονῇ Πεντέλης ἐπὶ τῇ λήξει τῆς 111ης Συνοδικῆς Περιόδου, εἰς ἣν παρεκάθησαν ὡσαύτως οἱ Σεβ. Συνοδικοὶ Σύεδροι, ὁ παρὰ τῇ Ἱ. Συνόδῳ Βασ. Ἐπίτροπος κ.ἀ.

βαίνουν αἱ ἀρμόδιαι Ἀρχαὶ διὰ τὴ περιστολὴν καὶ ἐξάλειψιν τῶν κοινωνικῶν ἐλαῶν. Πρὸ δύο περὶτον ἐτῶν εἶχον ἀπαγορευθῆ καὶ ἐξαφανισθῆ τὰ τόσον ἐπιβλαβῆ διὰ τὴν νεότητα μηχανικὰ τοχηρὰ παίγνια, τὰ ὁποῖα ἦσαν τὸ κριώτερον στοιχεῖον «ψυχαγωγίας» εἰς κέντρα διὰ νέους. Τὸ μέτρον ὁμως τοῦτο, ὡς συνέβη καὶ μετὰ πολλὰ ἄλλα, ἤρχισε νὰ ἀτονῇ τώρα τελευταίως καὶ τὸ εἶδος τοῦτο ἐπανεμφανίζεται. Ἦδη ὁ τύπος ἔχει ἐπισημάνει τὴν ὑποτροπὴν, ἣ ὁποῖα εἰς σὸδὸν ἄλλο ὀφείλεται εἰ μὴ εἰς τὴν ἔλλειψιν ἰσχυρᾶς μνήμης τῶν λαβόντων τὸ μέτρον ἀρμοδίων. Οὗτοι πρέπει νὰ ἐνθυμηθῶν καὶ νὰ ἐπέμβουν, ὥστε τὸ μέτρον νὰ ἐξακολουθήσῃ ἰσχυρὸν ἐν τῇ πράξει. Διότι τὸ κακὸν ἦτο πολὺ καὶ θὰ εἶναι πολὺ, ἂν δὲν ἐπανακατασταθῆ ἀπὸ λωτος ὁ φραγμὸς, ποῦ τοῦ ἐτέθη.

Παρέστη: Τῆ 3η Ὀκτωβρίου εἰς τὴν δοθεῖσαν ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Φ. Συλλόγου «Γαρνασσός» παρουσία τῆ Α.Μ. τῆς Βασιλίσσης Ἄννης Μαρίας ἑορτὴν τῆς «Ἡμέρας τοῦ Παιδιοῦ».

Ἐπεδέχθη: Τῆ 6η Ὀκτωβρίου ἐν τῷ ἀερολιμένῳ Ἑλληνικοῦ τὸν Μακ. Ἀρχιεπίσκοπον Καρελίας καὶ πάσης Φινλανδίας κ. Παῦλον, καὶ τοὺς συνοδευόντας αὐτὸν κ.κ. Ἀρριανὸν ἱερέα—καθηγητὴν Ἱερατ. Σχολῆς καὶ Βασίλειον.

Μετέβη: Τῆ 7η Ὀκτωβρίου εἰς τὸν ἀερολιμένα Ἑλληνικοῦ, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Ἀρχιγραμματέως τῆς Ἱ. Συνόδου Παν. Ἀρχ/του κ. Σεβαστιανοῦ καὶ τοῦ Πρωτοσυγγέλου τῆς Ἱ. Ἀρχ/πῆς Ἀθηνῶν Παν. Ἀρχ/του κ. Χρυσοστόμου, καὶ ἀπεχαιρέτησεν τὸν ἀναχωροῦντα Ἀρχιεπίσκοπον Καρελίας καὶ πάσης Φινλανδίας κ. Παῦλον.

Ἐδέχθη: Τῆ 26η Σεπτεμβρίου τοὺς Σεβασμιωτάτους Μητροπολίτας Ἀλεξανδρουπόλεως κ. Ἰωακείμ καὶ Πρεβέζης κ. Στυλιανόν, τὸν τ. ὑπουργὸν κ. Μαυροκορδάτον, τὸν Παν. Ἀρχιμανδρίτην κ. Β. Τζοβλάν καὶ τὴν κ. Παναγιωτάκου.

—Τῆ 28 Σεπτεμβρίου τοὺς Σεβασμιωτάτους Μητροπολίτας Ξάνθης κ. Ἀντώνιον, Σύρου κ. Δωρόθεον, Ἱερισσοῦ καὶ Ἀγίου Ὀρους κ. Παῦλον καὶ Πρεβέζης κ. Στυλιανόν, τὸν Θεοφ. Ἐπίσκοπον Μυρίνης κ. Χρυσόστομον, τὸν Ἠγούμενον τῆς Ἱ. Μονῆς Ὁσίου Σεραφείμ κ. Ἀμβρόσιον, τὸν Ἠγούμενον τῆς Ἱ. Μονῆς Πεντέλης Παν. Ἀρχιμ. κ. Γεώργιον Προκόπην, τὸν καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου κ. Ἰωακημόγλου καὶ τὸν Διευθυντὴν Ὁρθοσκευμάτων τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Ὁρθοσκευμάτων κ. Γιανναρᾶν.

—Τῆ 30η Σεπτεμβρίου τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Σταυρουπόλεως κ. Μάξιμον, τὸν Δ/ντὴν Ὁρθοσκευμάτων κ. Γιανναρᾶν, τὸν Δ/ντὴν τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας Παν. Ἀρχιμανδρίτην κ. Παντελεήμονα Μπαρδάκου καὶ τὸν Πρόεδρον τοῦ Συλλόγου Ἱερομαλτῶν κ. Μπελοῦσην.

—Τῆ 1η Ὀκτωβρίου τοὺς Σεβασμιωτάτους Μητροπολίτας Ρόδου κ. Σπυρίδωνα, Πρεβέζης κ. Στυλιανόν, Σύρου κ. Δωρόθεον καὶ Ἱερισσοῦ, Ἀγίου Ὀρους κ.λ.π. κ. Παῦλον, τὸν Ἐπίσκοπον Μυρίνης κ. Χρυσόστομον, καὶ τὸν Γενικὸν Δ/ντὴν Ὁρθοσκευμάτων Καθηγητὴν κ. Μ. Σιώτην.

—Τῆ 4η Ὀκτωβρίου τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Δράμας κ. Διονύσιον.

—Τῆ 5η Ὀκτωβρίου τοὺς Σεβασμιωτάτους Μητροπολίτας Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας κ. Γεώργιον καὶ Δημητριάδος κ. Δαμασκηνόν.

—Τῆ 6η Ὀκτωβρίου τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Καστορίας κ. Δωρόθεον.

—Τῆ 7η Ὀκτωβρίου ἐδέχθη τὸν Μακ. Ἀρχιεπίσκοπον Καρελίας καὶ πάσης Φινλανδίας κ. Παῦλον, μετ' οὐ ἀντήλλαξεν ἀπόψεις ἐπὶ ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων.

—Τῆ 8η Ὀκτωβρίου τοὺς Σεβ. Μητροπολίτας Σύρου κ. Δωρόθεον καὶ Χίου κ. Παῦλον, τὸν Πανοσ. Ἀρχ/την κ. Βασ. Τζοβλάν, Προϊστάμενον Ἀσύλου Ἀγ. Ἀνδρέου, τὸν Διευθύνοντα Σύμβουλον τοῦ TAKE κ. Ζ. Κέπετζην καὶ τὸν Καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου κ. Ἱ. Καρμίτην.

—Τῆ 10η Ὀκτωβρίου τοὺς Σεβασμιωτάτους Μητροπολίτας Δημητριάδος κ. Δαμασκηνόν καὶ Φθιώτιδος κ. Δαμασκηνόν, τὸν Πρόεδρον τῆς Βουλῆς κ. Παπασπύρου, τὸν Πανοσ. Ἀρχιμανδρίτην κ. Χρυσόστομον Γιαλούρη καὶ τὸν Διευθύνοντα Σύμβουλον τοῦ TAKE κ. Ζ. Κέπετζην.

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ

Ἐν ἀτμοσφαίρᾳ βαθείας κατανύξεως ἐτελέσθη ἐν τῷ ἐν Πριγκήτῳ Ἱ. Μητροπολιτικῷ Ναῶ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, τῇ Κυριακῇ, 2α Ὀκτωβρίου, τὸ ὑπὸ τῆς Α. Σεβασμιότητος τοῦ οἰκείου Μητροπολίτου καὶ τῆς Κοινότητος ὀργανωθὲν μνημόσυνον τοῦ αἰδίου Πατριάρχου Φωτίου τοῦ Β'.

Τῆς θ. Λειτουργίας προέστη ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Πριγκηπωνήσων κ. Δωρόθεος, μετὰ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Λαοδικείας κ. Μαξίμου καὶ Εἰρηνοπόλεως κ. Συμεών, τοῦ Ἱερατείου τῆς Κοινότητος καὶ τοῦ Πανοσ. Δευτερεύοντος.

Ἐψαλλον ἐμμελῶς ἐν χορῶ οἱ Ἱεροψάλται τῆς Κοινότητος μετ' ἄλλων συναδέλφων αὐτῶν, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Πρωτοψάλτου τῆς Μητροπόλεως κ. Λεωνίδου Ἀστέρη.

Παρέστησαν συμπροσευχόμενοι ἡ Α. Θ. Παναγιότης ὁ Πατριάρχης, οἱ Σεβ. Μητροπολίται Νεοκαισαρείας κ. Χρυσόστομος καὶ Μύρων κ. Χρυσόστομος, ὁ Αἰδεσιμολ. Μ. Οἰκονόμος κ. Γεώργιος, Σχολαρχεὺν καὶ οἱ Ἐλλογ. κ. κ. Ἐμμανουὴλ Φωτιάδης, Κωνστ. Καλλίνικος, Βασίλ. Ἀναγνωστόπουλος καὶ Ἀριστ. Πασσαδαῖος, Καθηγηταὶ τῆς Ἱ. Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης, ὁ Πανοσ. Ἀρχιμ. κ. Μάξιμος Ἀγιοργούσης, Γυμνασιάρχαι, Καθηγηταί, Ἐκπρόσωποι Κοινοτήτων καὶ Συμβουλίων καὶ πικνότατον Ἐκκλησίασμα.

Καλλιπέστατον λόγον ἐξεφώνησεν ὁ προεξάρχων Ἀρχιερεὺς, διαζωγραφίσας τὴν μορφήν καὶ τὸ ἔργον τοῦ αἰδίου Πατριάρχου.

Εἰς τὸ τέλος τῆς θ. Λειτουργίας ὁ Πατριάρχης δένειμε τὸ ἀντίδωρον.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ἘΚΚΛΗΣΙΑΝ,

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ
ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ ΚΑΙ ΠΡΕΒΕΖΗΣ
Ἀριθ. Πρωτ. 1354

Ἐν Πρεβέζῃ τῇ 4ῃ Ὀκτωβρίου 1966

Τῷ Ἐντιμολογιωτάτῳ
Κῶ Θεοδοσίῳ Σπεράντσα, Μεγάλῳ Λογοθέτῳ
καὶ Διευθυντῇ τῆς «Ἐκκλησίας»
Εἰς Ἀθήνας

Ἐντιμολογιώτατε καὶ ἀγαπητὲ κ. Σπεράντσα,

Τὸ νέον πανηγυρικὸν τεύχος τῆς «Ἐκκλησίας», τὸ ἀφιερωμένον εἰς τὴν 1100ην ἐπέτειον ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἱεραποστολικῆς δράσεως τῶν Ἁγίων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, ἐλάβομεν καὶ ὑπερβαλλόντως ἐχάρημεν ἐπὶ τῇ λαμπρᾷ ταύτῃ καὶ περισπουδαστῶ ἐκδόσει.

Ἦτο ἐπιβεβλημένον χρέος νὰ ἐξαρθῇ προσηκόντως τὸ ἐξάισιον τοῦτο γεγονός καὶ ν' ἀναπληρωθῇ ἡ σοβαρῶτα αὕτη παράλειψις τοῦ παρελθόντος. Ἀνήκει ὅθεν ἀκεραία ἡ τιμὴ εἰς Ὑμᾶς, καθ' ὅσον εἶχετε τὴν ἀγαθὴν ἐμπνευσίν καὶ πρωτοβουλίαν νὰ ἐργασθῆτε φιλοτίμως, νὰ συλλέξητε ἐξόχους πραγματείας εἰδικῶν ἐπιστημόνων, νὰ γράψητε ἐνθουσιῶδες ἄρθρον, καὶ νὰ παρουσιάσητε τό, ἀπὸ πάσης ἐπόψεως, ἄρτιον, ἄριστον καὶ καλλιτεχνικώτατον, τεύχος, τὸ ὅποιον—μετὰ τῶν προηγηθέντων παρομοίων τῆς χιλιετηρίδος τοῦ Ἁγίου Ὁρους, τοῦ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων κτλ.—τὰ μάλιστα τιμᾷ τὴν Μητέρα Ἑλληνορθόδοξον ἡμῶν Ἐκκλησίαν καὶ Ὑμᾶς, τὸν ἀκαταπύνητον Αὐτῆς ἐργάτην.

Δέξασθε τοίνυν τὰς ἐκ κέντρου ψυχῆς ἐκπεπομένας συγχαρητηρίους καὶ εὐχαριστηρίους εὐχὰς ἡμῶν τε καὶ τοῦ περὶ ἡμᾶς Ἱεροῦ Κλήρου—εὐγνωμονούντος Ὑμᾶς διὰ τὰ ἐκάστοτε ἀποστελλόμενα αὐτῷ δωρεὰν ἀριστοπονήματά Σας—καὶ δεόμεθα θερμῶς τοῦ Ἰδρυτοῦ καὶ Ἀρχηγοῦ τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως περιέπιπῃ ἐν παντὶ τὴν ἀγαπητὴν Ἐντιμολογιότητά Σας, ὥστε ἐν ὑγείᾳ καὶ δυνάμει πολλῇ νὰ συνεχίσῃ ἐπὶ μήκιστον τὴν τοιαύτην ἀξίεπαινον καὶ πᾶν ὠφέλιμον διὰ τε τὴν ἀτίμητον Ὀρθοδοξίαν καὶ τὸ εὐσεβὲς ἡμῶν Ἔθνος δραστηριότητα Αὐτῆς.

Μετ' ἐξόχου τιμῆς ἀγάπης καὶ εὐχῶν
† Ὁ Νικοπόλεως ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ἱερὰ Μητρόπολις Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου

Ἐχόντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 46 τοῦ Α.Ν. 2200/1940 «περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων», καλοῦμεν τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσι τὴν κενὴν ἐφημεριακὴν θέσιν τακτικοῦ ἐφημερίου τῆς ἐνορίας Πασσαλητῶν Μυλ/μου, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας ὑποβάλλωσι ἡμῖν τὰ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 48 τοῦ ἀνωτέρω Α.Ν. ὀριζόμενα δικαιολογητικά.

Ἐν Ρεθύμνῃ τῇ 24ῃ Σεπτεμβρίου 1966

† Ὁ Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Ἱερὰ Μητρόπολις Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας

Ἐχόντες ὑπ' ὄψει τὰ ἄρθρα 46, 47 καὶ 48 τοῦ Α.Ν. 2200/1940 «περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων», ὡς ἐτροποποιήθη καὶ διὰ μεταγενεστέρων Νομοθετικῶν Διαταγμάτων, προκειμένου νὰ προβάωμεν εἰς τὴν ἀνακέρυξιν ὑποψηφίων πρὸς πληρωσὴν τῶν κενῶν Ἐφημεριακῶν θέσεων τῶν Ἱερῶν Ναῶν 1) «Παμ. Ταξίαρχαι» Ἀμβρακιάς, 2) «Ἁγιος Γεώργιος Κάμπου Ἀναλήψεως», 3) «Ἁγιος Κωνσταντῖνος» Μαλατεῖων, 4) «Ἁγιος Γεώργιος» Χρυσοβίτσης, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τῶν Ἱερῶν Κανόνων καὶ Νόμων τοῦ Κράτους προβλεπόμενα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας προκηρύξεως ἐν τῷ Δελτίῳ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσι ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα Πιστοποιητικά.

Ἐν Μεσολογγίῳ τῇ 27ῃ Σεπτεμβρίου 1966

Ὁ Τοποτηρητῆς
† Ὁ Ἄρτης ΓΙΝΑΤΙΟΣ

Ἱερὰ Μητρόπολις Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφερσάλων

Ἐχόντες ὑπ' ὄψει τὸ ἄρθρον 46 τοῦ Ἄν. Νόμου 2200/40 «περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων», προσκαλοῦμεν τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσι τὴν χηρεύουσαν θέσιν τακτικοῦ ἐφημερίου τῆς ἐνορίας Ξυνοναρίου, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ σήμερον ὑποβάλλωσι εἰς τὰ Γραφεῖα μας τὰ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 48 τοῦ αὐτοῦ Νόμου ὀριζόμενα ἔγγραφα τῶν προσόντων αὐτῶν προκειμένου νὰ προβάωμεν εἰς τὴν ἀνακέρυξιν ὑποψηφίου διὰ τὴν ὡς ἄνω ἐνορίαν.

Ἐν Καρδίτῃ τῇ 1ῃ Ὀκτωβρίου 1966

† Ὁ Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφερσάλων ΚΥΡΙΑΑΟΣ

Ἱερὰ Μητρόπολις Χαλκίδος

Ἐχόντες ὑπ' ὄψει τὰ ἄρθρα 46, 47, 48 καὶ 63 παρ. 2 τοῦ Α.Ν. 2200/40 «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων» καὶ τὰς μεταγενεστέρως τροποποιήσεις δυνάμει νεωτέρων Ἐκκλ. Νόμων, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως καταλάβωσι τὴν κενὴν θέσιν Διακόνου ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῶ «Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου» Χαλκίδος, ἵνα ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας ἐν τῷ περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσι ἡμῖν τὰ ὑπὸ τοῦ ὡς ἄνω διαμνημονευθέντος Α. Νόμου ἀπαιτούμενα δικαιολογητικά.

Ἐν Χαλκίδι τῇ 1ῃ Ὀκτωβρίου 1966

† Ὁ Χαλκίδος ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ

Ἱερὰ Μητρόπολις Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου

Ἐχόντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 46 παράγραφος 1 τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 2200/1940 «Περὶ ἐνοριακῶν Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων» ὡς ἐτροποποιήθη καὶ συνεπληρώθη διὰ μεταγενεστέρων διαταγμάτων, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ κεκτημένους τὰ τε κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα νὰ καταλάβωσι τὰς κενὰς Ἐφημεριακὰς θέσεις.

1) Τοῦ ἐν Παραμυθίᾳ Ἱεροῦ Ναοῦ «Κοίμησις Θεοτόκου».
2) Τοῦ ἐν Κρυσταλλοπηγῇ Σουλίου Ἱεροῦ Ναοῦ «Ἁγίου

Θεόδωροι», όπως έντός μηνός από τής δημοσιεύσεως τής παρούσης προκηρύξεως έν τῷ Δελτίῳ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσιν ἡμῖν σχετικὴν αἴτησιν μετὰ τῶν δικαιολογητικῶν ἐγγράφων.

Ἐν Παραμυθία τῇ 1ῃ Ὀκτωβρίου 1966

† Ὁ Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου ΤΙΤΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Θηβῶν καὶ Λεβαδείας

Ἐχοντας ὑπ' ὄψει τὰ ἀρθρα 3, 10 καὶ 11 τοῦ Α.Ν. 2200/1940 ἀπερὶ ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων» καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 658/1966 Β.Δ. περὶ ἰδρύσεως ἐνοριακοῦ Ναοῦ τῆς Ἀναλήψεως τοῦ Σωτῆρος, οἰκισμοῦ Ἀσπρῶν Σπιτιῶν Παραλίας Διστόμου, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικά καὶ νόμιμα προσόντα πρὸς κατάληψιν τῆς νεοσυσταθείσης ὡς ἂνω ἐφημεριακῆς θέσεως, ὅπως ὑποβάλλωσιν ἡμῖν έντός μηνός ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης τὰ ὑπὸ τοῦ ἀρθρου 48 τοῦ ὡς ἂνω 2200/1940 Α.Ν. ὀριζόμενα δικαιολογητικά.

Ἐν Λεβαδεία τῇ 3ῃ Ὀκτωβρίου 1966

† Ὁ Θηβῶν καὶ Λεβαδείας ΔΗΡΟΘΕΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Ἄρτης

Ἐχοντας ὑπ' ὄψει τὰ ἀρθρα 46 καὶ 47 τοῦ Ν.Δ. 2200 τοῦ 1940 ἀπερὶ ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων», καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικά καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως, έντός μηνός ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης εἰς τὸ Δελτίον «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», ὑποβάλλωσιν εἰς τὴν Ἱεράν Μητρόπολιν Ἄρτης τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου ὀριζόμενα πιστοποιητικά πρὸς κατάληψιν τῆς χηρευούσης θέσεως Ἐφημερίου Ἁγίου Νικολάου Κεντρικοῦ.

Ἐν Ἄρτη τῇ 6ῃ Ὀκτωβρίου 1966

† Ὁ Ἄρτης ΙΓΝΑΤΙΟΣ

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ ΤΟΥ Τ.Α.Κ.Ε.

Ἐξ ἀφορμῆς τελευταίων δημοσιευμάτων ἀνακοινοῦνται τὰ ἑξῆς:

Ὁ ἀπολογισμὸς καὶ ἰσολογισμὸς τοῦ Ταμείου συντάσσονται εὐθὺς ὡς περατωθῆ ἢ συγκέντρωσις καὶ ἐπεξεργασία τῶν ὑπὸ τῶν κατὰ τόπους ἀνταποκριτῶν (Τοπ. ΤΑΚΕ, Δημοσ. Ταμείων, Ἱ Μητροπόλεων) ἀποσπελλομένων στοιχείων. Οὕτω καὶ ὁ Ἄπολογισμὸς καὶ Ἰσολογισμὸς τοῦ ἔτους 1965, καταρτισθεὶς ἅμα τῇ συγκεντρώσει τῶν στοιχείων τούτων ἀνεκοινώθη κατὰ τὰ ἰσχύοντα εἰς τὰς ἀρμοδιας ἀρχάς, καὶ εἰς χρόνον οὐχὶ βραδύτερον τῶν προηγουμένων ἐτῶν.

Σημειωτέον ἀκόμη ὅτι τόσον τὸ Διοικ. Συμβούλιον τοῦ ΤΑΚΕ ὅσον καὶ αἱ λοιπαὶ ἀρμόδια ἀρχαί, ἐνημεροῦνται καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους καὶ έντός τῶν τεταγμένων προθεσμιῶν δι' ὑποβολῆς εἰδικῶν καταστάσεων.

Ἐτι πλέον καὶ πέραν τῶν ἀνωτέρω ἢ διοικήσις τοῦ Ταμείου έν τῇ ἐπιθυμίᾳ τῆς ὅπως οἱ ἠσφαλισμένοι τηροῦνται ἐνήμεροι εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὸ Ταμεῖον αὐτῶν, καινοτομοῦσα ἴσως ἔναντι ἄλλων ὁμοειδῶν Ὁργανισμῶν, ἤρχισεν ἀπὸ διετίας νὰ γνωστοποιῆ πρὸς τοὺς μετόχους τοῦ Ταμείου τὰ ἀποτελέσματα ἐκάστου ἔτους, τὰ τῆς πορείας αὐτοῦ γενικῶς καὶ τὰ ἀφορῶντα τὴν οἰκονομικὴν του διαχείρισιν εἰδικώτερον.

« ΕΚΚΛΗΣΙΑ »

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐκδιδόμενον κατὰ δεκαπενθήμερον

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

† Ὁ Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

† Ὁ Μαρωναίας ΤΙΜΟΘΕΟΣ

† Ὁ Σερβίων καὶ Κοζάνης ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ Κ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

Ναῶν Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν: Δρχ. 50, 75, 100 ἐτησίως.
Λοιπῶν Ναῶν Ἐπικρατείας: 30 ἐτησίως.
Ἐξωτερικοῦ: δολλάρια 3.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Θεοδοσίου Σπεράντσα, Εἶναι καιρὸς πλέον.

Ἡ λήξις τῶν ἐργασιῶν τῆς 111ης Συνοδικῆς Περιόδου.

Παν. Τρεμπέλα, Ἡ ἐν Βελιγραδίῳ Πανορθόδοξος Διάσκεψις.

Ἰωάννου Καμίρη, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Ἡ Δ' Πανορθόδοξος Διάσκεψις τοῦ Βελιγραδίου.

Μητροπολίτου Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου κ. Τίτου, Ὁ ἱερεὺς Νικόλαος Πλανᾶς καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ (1851-1932).

Μητροπολίτου Ζιχνῶν καὶ Νευροκοπίου κ. Νικολδήμου, Ζητήματα ἐκκλησιαστικῆς δεοντολογίας.

Μητροπολίτου Καλαβρίας κ. Αἰμιλιανοῦ, Τὰ εἰρηνικά τῆς θείας Λειτουργίας.

Σωτ. Ι. Ἀγαπητίδη, Καθηγητοῦ Ε. Μ. Πολυτεχνείου, Ἐκθεσις ἐπὶ τῶν ἐργασιῶν τοῦ συνεδρίου «Ἐκκλησία καὶ Κοινωνία» τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν (Γενεὺθ 12-25 Ἰουλίου 1966).

Κωνσταντίνου Ε. Παπαπέτρου, Θεολογία καὶ θέωσις.

Παρατηρήσεων στήλη.

Ἐκκλησιαστικά χρονικά.

Προκηρύξεις.

ΜΟΝΟΤΥΠΙΚΑ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΑ ΤΣΙΡΩΝΗ

Μενάνδρου 4 — Ἀθῆναι — Τηλ. 311.121

Ἐπεύθυνος Τυπογραφείου Γεώργιος Σ. Χρυσάφης

Ἰασωνίδου 22, Σούρμενα Ἑλληνικοῦ.